

- ◆ नोव्हेंबर २००६
- ◆ वर्ष सहावे
- ◆ अंक अकरावा

मेहता मराठी ग्रंथजगत

— अनुक्रमणिका —

संपादकीय -	४
साहित्यवार्ता	९
पुस्तक परिचय	
दि लायन्स गेम : अनु. अशोक पाध्ये	३७
औषधाविना आरोग्य :	
डॉ. रमा मराठे / डॉ. रवी मराठे	४३
पुढाकार घ्या : संजीव परळीकर	४९
परमवीर चक्र : अनु. ज्योत्सना लेले	५७
स्ट्रगलर्स : मुक्ता चैतन्य	६३
दीपयोजना	६८
बुकर पुरस्कार : किरण देसाई	७४
विशेष वार्ता	७८
साधंसुधं : प्रमोदिनी वडके-कवळे	८०
पुरस्कार	८३
वाचकांचा प्रतिसाद	८७
बालनगरी	८९

- ✳ मांडणी-अक्षरजुळणी : ✳ संपादक-मुद्रक-प्रकाशक : सुनील मेहता,
मेहता पब्लिशिंग हाऊस १९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
बाजीराव रोड, टेलिफोनभवनसमोर, पुणे-४११ ०३०.
फोन : २४४७६९२४ फॅक्स : ०२०-४४७५४६२
Email - mehpubl@vsnl.com
Website - mehtapublishinghouse.com

वार्षिक वर्गणी १०० रु. तीन वर्षाची २०० रु. पाच वर्षाची ३०० रु.
३ व ५ वर्षासाठी वर्गणीदार झाल्यास पुस्तक भेट !

फ्रँकफर्ट येथील ग्रंथजत्रा

जगातील निरनिराळ्या देशांत आंतरराष्ट्रीय ग्रंथजत्रा नियमितपणे भरत असतात. त्या प्रत्येक ग्रंथजत्रेचे स्वतःचे काही वैशिष्ट्य आणि वेगळेपण असते. उदाहरणार्थ, बोलोग्रा येथील ग्रंथजत्रा केवळ बालवाङ्मयाशी संबंधित साहित्याची असते. जानेवारीत अंगोला येथे इंटरनॅशनल कॉमिक्स फेस्टिव्हल असतो. बेलग्रेड (२४ ते ३१ ऑक्टोबर), इस्तांबुल (२८ ऑक्टोबर ते ५ नोव्हेंबर), झग्रेब - इंटरलिबर - ग्रंथ व शैक्षणिक साहित्यजत्रा (७ ते ११ नोव्हेंबर), बुखारेस्ट (गॉडिमस इंटरनॅशनल अँड एज्युकेशन फेअर (२२-२६ नोव्हेंबर), ग्वाडलजरा (२५ नोव्हेंबर ते ३ डिसेंबर), मॉस्को (दर्जेदार कथाकादंबऱ्या व ललितेतर पुस्तकांची सहावी ग्रंथजत्रा (२१ नोव्हेंबर ते ३ डिसेंबर), शारजा (२५ वी आंतरराष्ट्रीय ग्रंथजत्रा) (५ ते १४ डिसेंबर), बैरुत (५० वी बैरुत अरब आंतरराष्ट्रीय ग्रंथजत्रा (९ ते २४ डिसेंबर), कैरो ३९ वी ग्रंथजत्रा (जानेवारी २००७), पॅरिस (२५ वे एक्सप्लॉज्यूज) (२४-२७ जानेवारी), तैपेई (३० जानेवारी ते ४ फेब्रुवारी), जेरुसलेम (२३ वी ग्रंथजत्रा) (१८-२३ फेब्रुवारी), अलेक्झांड्रिया (२१ फेब्रुवारी ते ५ मार्च), बाल्टिक बुकफेअर (२२-२५ फेब्रुवारी), माद्रिद-एक्सप्लोर्लिंग्वा - (मार्च २००७), पॅरिस २८ वी सर्लॉंद लिब्रे - १६ ते २१ मार्च, लाएझिंग (२२-२५ मार्च), बँकॉक (२८ मार्च ते १० एप्रिल) अशा कितीतरी आंतरराष्ट्रीय ग्रंथजत्रा वर्षानुवर्षे आयोजित करण्यात येत आहेत. या ग्रंथजत्रांमध्ये फ्रँकफर्ट येथील ग्रंथजत्रा ही सर्वात मोठी आणि महत्त्वाची मानली जाते; कारण तिच्यात प्रत्यक्ष पुस्तकांच्या विक्रीऐवजी पुस्तकांच्या हक्कांची विक्री होते आणि त्यासाठी जगाच्या कानाकोपऱ्यातून प्रकाशक, मुद्रक, लिटररी एजंट, लेखक, ग्रंथहक्क व्यवस्थापक, ठोक ग्रंथवितरक, ग्रंथपाल, विद्यापीठातील संशोधनविभागाचे आणि प्रकाशन विभागांचे प्रमुख हे फ्रँकफर्टला दरवर्षी येत असतात.

या वर्षी दिनांक ४ ते ८ ऑक्टोबर दरम्यान भरलेल्या या ग्रंथजत्रेला ग्रंथव्यवहाराशी संबंधित सुमारे तीन लाख लोकांनी भेट दिली. शंभरावर देशांतील सात हजार प्रकाशकांचे वा प्रकाशनसंस्थांचे स्टॉल होते; साडेतीन लाखांवर पुस्तके प्रदर्शनात मांडण्यात आली होती. त्यातील एक लाख पुस्तके गेल्या वर्षा-दीड वर्षात नव्याने प्रसिद्ध झालेली होती. गुंतर ग्रास, डोना लिऑन, केन

फोलेट प्रभृती नामवंत लेखकांनीही हजेरी लावण्याचे आधीच जाहीर केले होते. एकूणच या ग्रंथजत्रेचे स्वरूप पूर्णतया व्यावसायिक असे असते. जगातील सर्वात मोठ्या प्रकाशनसंस्थांच्या उपस्थितीने नव्या-जुन्या ग्रंथांच्या हक्कांच्या विक्रीची प्रचंड उलाढाल या ग्रंथजत्रेच्या काळात होत असते.

पुस्तके म्हणजे केवळ कागदावर छापलेली पुस्तके असे या ग्रंथजत्रेत आता मानले जात नाही. यंदा अशा मुद्रित पुस्तकांचे प्रमाण हे एकूण प्रदर्शित साहित्यात निम्म्यापेक्षाही कमी म्हणजे ४३ टक्के होते. उरलेल्या ५७ टक्के प्रदर्शित साहित्यात वृत्तपत्रे-मासिके-नियतकालिके (८ टक्के), सीडी गेम (८ टक्के), ध्वनिफिती (६ टक्के), पोस्टर्स (६ टक्के), डीव्हीडीज (५ टक्के), ऑनलाईन प्रॉडक्ट्स (४ टक्के), नकाशे-मॅप्स (२ टक्के), व्हिडिओ (२ टक्के), ई-बुक (१-९ टक्के), सॉफ्टवेअर (२ टक्के), लूझ लीफ एडिशन (१.३ टक्के), प्रिंट ऑन डिमांड (१.५ टक्के) यांचा समावेश होता.

या ग्रंथजत्रेला भेट देणाऱ्यांचा तपशीलही एकूण ग्रंथव्यवहाराच्या भविष्यकालीन स्वरूपाची चुणूक दाखवणारा आहे. प्रकाशक ६२ टक्के, बुकसेलर्स ४६ टक्के, राइट्स मॅनेजर (२८ टक्के), होलसेल बुकसेलर्स (२५ टक्के), एजंट्स (१२ टक्के), लेखक (१२ टक्के), ग्रंथपाल (१० टक्के), प्रिंटर्स (११ टक्के), विद्यापीठांचे व रिसर्च प्रतिनिधी (९.४ टक्के), पत्रकार (१४ टक्के) असे आकडेवारीवरून लक्षात येते.

प्रदर्शित पुस्तकांच्या प्रकारानुसार वर्गीकरण केले तर कथाकादंबऱ्या, बालसाहित्य, कलाप्रकारांवरील पुस्तके, इतिहासविषयक पुस्तके, शैक्षणिक पुस्तके, व्यापार-उद्योग व्यवस्थापन विषयक पुस्तके यांची संख्या अधिक दिसते. त्या खालोखाल चरित्रे, मनबुद्धी-व्यक्तिमत्त्व विकास, कुमार-साहित्य, क्लासिक्स, फॅटसी, परीकथा, कॉफी टेबल बुक्स, वाङ्मयीन समीक्षा-चिंतन यांची संख्या दिसते. कविता, तत्त्वज्ञान, प्रवासवर्णने, संदर्भ, कॉम्प्युटर्स, थ्रिलर्स, विज्ञान, क्रीडा, फोटोग्राफी अशा विषयांवरही फार मोठ्या प्रमाणावर निर्मिती होत आहे.

या ग्रंथजत्रेला एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर ग्रंथव्यवहाराशी संबंधित व्यक्ती आवर्जून उपस्थित का राहतात; याच्या कारणांचाही शोध घेण्याचा प्रयत्न एका पाहणी-प्रश्नावलीद्वारे घेण्यात आला. साठ टक्के प्रतिनिधींनी नवीन संपर्क प्रस्थापित करणे आणि जुन्या ओळखींना उजाळा देणे असे कारण सांगितले. वेगवेगळे हक्क मिळवणे व व्यावसायिक करार करणे यासाठी हे कारण पन्नास टक्के प्रतिनिधींनी दिले. नवे ग्राहक मिळवणे, आपली उपस्थिती दर्शविणे, नवीन पुस्तकांची माहिती गोळा करणे, पार्टनर शोधणे, आपल्या नव्या पुस्तकांची माहिती देणे, प्रचार करणे, वितरणासाठी देशोदेशीचे नवे विक्रेते शोधणे, ही इतर कारणेही पुढे करण्यात आली.

यंदा या ग्रंथजत्रेची विभागणी तेरा विभागांत (दालनात) करण्यात आलेली होती. एकेक विभाग - म्हणजे दालन - अवाढव्य असते. सोळा ठिकाणी कार्यक्रम चालू असतात. त्याशिवाय वेगवेगळ्या प्रकाशनसंस्था आपापल्या स्टॉलवर लेखकांच्या भेटी, लेखकांच्या चर्चा, नव्या पुस्तकातील उताऱ्यांचे वाचन, काव्यवाचन, स्वाक्षऱ्या वगैरे कार्यक्रम स्वतंत्रपणे करीत असतात. तिसऱ्या क्रमांकाच्या हॉलमध्ये कॉमिक्सचा खास विभाग होता. तेथे चित्रकथांचे वेगवेगळ्या प्रकारे सादरीकरण, चित्रांकनाची प्रात्यक्षिके पूर्णवेळ चालू असत. टेलिव्हिजन, चित्रपट प्रदर्शन याद्वारे युरोपियन आणि अमेरिकन कलावंतही सातत्याने समोर येत होते. विविध भाषा आणि विविध संस्कृती यांचे एक विराट दर्शन या सर्व ग्रंथदालनांमधून होत राहते आणि वेगवेगळ्या भाषांतील लेखकांच्या उपस्थितीने या ग्रंथजत्रेचे आंतरराष्ट्रीय स्वरूप मनावर ठसत राहते.

यंदाच्या ग्रंथजत्रेत भारताला 'गेस्ट ऑफ ऑनर' म्हणून निवडण्यात आले होते. त्यामुळे भारतीय प्रतिनिधींची संख्याही भरपूर होती. भारत हा जगातील एकमेव देश असा आहे की ज्यात अधिकृत भाषांमध्ये पुस्तके प्रकाशित होतात आणि १२० बोलीभाषा प्रचलित आहेत. वर्षाला ८० हजार पुस्तके भारतात निघतात... चार हजार चौरस मीटरच्या भारतीय दालनात २०० प्रकाशकांचा सहभाग होता आणि सत्तर-ऐंशी भारतीय लेखक व अधिकारी भारताचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी उपस्थित होते. अमिताव घोष, जावेद अख्तर, अमित चौधरी, डॉ. करणसिंह, विक्रम सेठ, शशी थरूर, कवी गुलजार, शोभा डे, सुनील गंगोपाध्याय, नॅशनल बुक ट्रस्टचे अधिकारी वगैरेंचा त्यात समावेश होता. मराठीतील मेहता पब्लिशिंग हाऊस, कॉटिनेंटल, ज्योत्स्ना, गौतमी प्रकाशन या संस्थांनी यावेळी या जत्रेत भाग घेतला. 'इंडिया ऑन दि राइझ' या विषयावर एक स्वतंत्र चर्चासत्र उद्घाटनाच्या दिवशीच झाले.

दिनांक ३ रोजी सदानंद मेनन आणि प्रा. मदनगोपाल यांनी भारतीय संगीताचा परिचय देणारा एक कार्यक्रम सादर केला. बन्सी कौल यांनी नृत्यसंगीताचा मिलाफ घडवून आणला. ३ ऑक्टोबर रोजी उद्घाटन सोहळा झाला; त्यावेळी केंद्रीय मंत्री अर्जुनसिंग आणि महाश्वेतादेवी उपस्थित होत्या. भारतीय दालनात ६५ भारतीय लोकांची छायाचित्रे लावण्यात आली होती. त्यात मराठीतील विजय तेंडुलकर, दिलीप पु. चित्रे, नामदेव ढसाळ वगैरेंचा समावेश होता.

शिक्षकांचे एक खास अधिवेशन ७ ऑक्टोबरला झाले. शैक्षणिक धोरणाविषयी त्यात विविध देशातील प्रतिनिधींनी आपापले अनुभव मांडले. शिक्षणाच्या पुनर्रचनेबद्दल चर्चा केली. पुस्तकांचे तसेच साक्षरतेचे महत्त्व आणि ज्ञानाची नवनवी क्षेत्रे या विषयीही शिक्षकांचे उत्तरदायित्व अधोरेखित करण्यात आले. 'एज्युकेशन फॉर दि फ्युचर' हा या अधिवेशनाचा मुख्य चर्चाविषय होता. ग्रंथव्यवसाय आणि शिक्षण

यांचा अत्यंत निकटचा संबंध आहे हे पुन्हा स्पष्ट झाले.

सध्या इंटरनेटचा वापर वाढत आहे; त्यामुळे ऑनलाइन माहितीचे प्रचंड भांडार खुले झाले आहे. हॉल क्र. ४.२ मध्ये ई-बुक्स, ई-पब्लिशिंग, डिजिटल मीडिया, इंटरनॅशनल लायब्ररी सेंटर वगैरे नव्या तंत्रज्ञानाची ओळख करून देणारे स्टॉल्स होते. त्या त्या क्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या संस्थांचे प्रतिनिधी त्याची माहिती देऊन प्रात्यक्षिके दाखवत होते. छापील पुस्तकांच्या बरोबरीने या पुढच्या काळात इलेक्ट्रॉनिक पब्लिशिंगही आपला वाढता प्रभाव दाखवत राहणार, असा स्पष्ट इशारा ग्रंथजत्रेद्वारे जणू दिला होता.

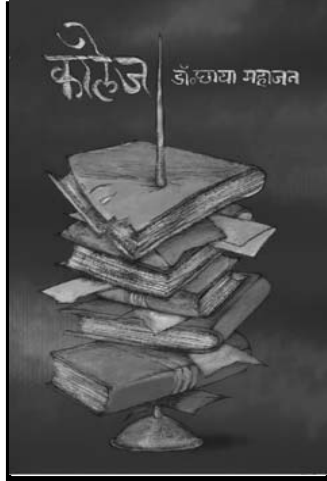
कुठल्याही विभागात गेले तरी भरपूर चालावे लागते. एकेका विभागाला एकेक दिवस पुरत नाही. वरवर बघायचे म्हटले तरी तासन्तास लागतात. अपॉइंटमेंटशिवाय कोणाला भेटणे, बोलणे अशक्यच!

हॉल क्र. ८ मध्ये ब्रिटिश, अमेरिकन आणि ऑस्ट्रेलियन प्रकाशकांचे स्टॉल होते. रँडम हाऊस, हारपर कॉलिन्स, पेंग्विन, मॅकमिलन वगैरे अग्रगण्य प्रकाशकांच्या स्टॉलला जोडूनच त्यांच्या विविध विषयांच्या प्रतिनिधींची बैठकीची व्यवस्था होती. त्या प्रतिनिधींना आधी अपॉइंटमेंट घेऊन भेटायचे आणि आपल्याला हव्या असणाऱ्या पुस्तकांच्या हक्काबद्दल प्राथमिक चर्चा करायची अशी तेथील कार्यपद्धती. दहापाच मिनिटांच्या या भेटी पूर्णतया व्यावसायिक पातळीवर होत आणि टक्केवारी ठरे. मेहता पब्लिशिंग हाऊसने याआधीच अनेक पुस्तकांचे मराठीतील अनुवादाचे हक्क मिळवून पुस्तके प्रकाशित केली आहेत. त्या व्यवहाराशी संबंधित एजंट व प्रकाशकांचे प्रतिनिधी यांची प्रत्यक्ष तेथे पहिल्यांदा गाठ पडली. "आमच्या पुस्तकांचे रीतसर हक्क घेऊन अनुवाद प्रसिद्ध करणारे तुम्ही एकमेव प्रकाशक आहात..." म्हणून त्या सर्वांनी आमचे आत्मीयतेने स्वागत केले. नवीन पुस्तकांचे हक्कही देऊ केले. बॅटमन, सुपरमॅन, टारझन वगैरे चित्रकथांच्या मालिकांचे हक्क त्यामुळे मिळवता आले याचा आम्हाला आनंद वाटतो. आंतरराष्ट्रीय पातळीवर प्रकाशकांना 'मराठी' ही आता परिचित भाषा होऊ लागली आहे असा अनेकदा प्रत्यय आला. इतर भारतीय भाषांमध्ये अधिकृत अनुवादाचे प्रमाण अजूनही फार कमी आहे हेही जाणवले. काही पाश्चात्य प्रकाशकांनी आपल्या लोकप्रिय पुस्तकांच्या वितरणाची संपूर्ण भारतासाठी जबाबदारी घ्यावी असेही सुचवले. इंग्रजी पुस्तकांसाठी भारत हे प्रचंड मोठे मार्केट आहे अशी जाणीव या प्रकाशकांना निश्चितच असून भारतात आपल्याला आपले अस्तित्व दाखवायचे आहे अशी त्यांची धारणा आहे. नव्या पुस्तकांच्या हक्कांची, अनुवादांची, प्रसिद्धीची चर्चा व बोलणी करण्यासाठी इंटरनॅशनल राइट्स डायरेक्टर्सची एक खास बैठक ग्रंथजत्रेच्या पूर्वसंध्येला घेण्यात येते; तिच्यात त्या संदर्भात जे धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात; त्यांना प्रमाण मानून वेगवेगळ्या प्रकाशनसंस्था आपली कार्यपद्धती ठरवतात.

या सर्व प्रकाशनसंस्था आपल्या पुस्तकांची माहिती देणारे उत्तमोत्तम कॅटलॉगज या ग्रंथयात्रेसाठी मुद्दाम तयार करून आणतात आणि ते संभाव्य ग्राहकांना देतात. शेकडो पुस्तकांची माहिती त्यामुळे सहजी होऊ शकते. विमानात ठराविक वजनापर्यंतच बॅगेज नेता येते. या कॅटलॉगजमुळे त्या वजनाची मर्यादा पाळणे अशक्य ठरते आणि एक्सेस बॅगेजसाठी हजारो रुपये देणे भाग पडते... परंतु ते कॅटलॉगज सोडून येणे जीवावर येते.

जपान, चीन, रशिया, फ्रान्स, जर्मनी, मलेशिया, नेदरलँड्स... अशा कितीतरी देशातील छोटेमोठे प्रकाशक मीटर-दोन मीटरच्या स्टॉलमध्ये बसून आपल्या जागतिकीकरणाची स्वप्ने बघत असतात. त्या स्वप्नांना प्रतिसादही मिळतो... हे फ्रँकफर्टचे खास वैशिष्ट्य... मात्र त्यासाठी आपण भरपूर तयारी करून जायला हवे... आपण त्याबाबत फार कमी पडतो, याची जाणीव या ग्रंथजत्रेत वावरताना पावलपावली होत होती... पुढच्या वेळी फ्रँकफर्टला जाताना योग्य तयारीनिशीच जायची काळजी घेतली जाईल.

मेहता

कोलज

डॉ. छाया महाजन

वर्तमानातील महाविद्यालयीन वातावरणाच्या मूल्यहीनतेचा सर्वंकष आलेख काढणारी आणि अंतर्मुख करणारी सामर्थ्यशाली कादंबरी

२०० रु.

पोस्टेज २५ रु.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

८ / नोव्हेंबर २००६ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

* समीक्षकांच्या शिक्क्यातून मोकळे व्हायचे आहे'

“समीक्षकांच्या शिक्क्यातून आता मोकळे व्हायचे आहे. साहित्यातील कथा, कादंबरी, कविता असे वेगवेगळे प्रकार हाताळावेसे वाटत असून, ‘क्रिएटिव्ह’ रायटिंग’ला वाव द्यावासा वाटतोय,” अशी इच्छा ज्येष्ठ समीक्षक आणि साहित्य संमेलनाचे माजी अध्यक्ष प्रा. रा. ग. जाधव यांनी व्यक्त केली आहे.

‘चिरतरुण वैचारिक प्रक्रिया म्हणजे समीक्षा’ असे वर्णन करून ते म्हणाले, “साहित्यातील नवेपणा, प्रयोगशीलता, यशापयश सांगण्याची परीक्षा समीक्षकाला द्यावी लागते. साहित्यात दडलेला अर्थ सांगून वाङ्मयीन अभिरुची समृद्ध करण्याचे कार्य समीक्षेने आजवर केले आहे. त्यामुळे वर्तमानाशी साधर्म्य सांगणारी मराठी समीक्षा नेहमीच ताजी आणि जिवंत राहिली आहे.”

मात्र, समीक्षेला स्थान देणारी वाङ्मयीन नियतकालिके सध्या उपलब्ध नसल्यामुळे आगामी काळातील साहित्याची समीक्षा कशी होणार, असा प्रश्न निर्माण झाल्याचे त्यांनी सांगितले.

प्रादेशिक भाषांतील समीक्षकांशी देवाण-घेवाण होण्याच्या दृष्टीने साहित्यिक व समीक्षकांनी द्वैभाषिक-त्रैभाषिक होण्याची गरज असल्याचेही त्यांनी नमूद केले.

* ‘अकरावा नटसम्राट!’

कुसुमाग्रजांच्या लेखनाच्या परिसस्पर्शाने नटलेले ‘नटसम्राट’ रंगभूमीवरील ‘मैलाचा दगड’ मानले जाते. या नाटकाने आजपर्यंत दहा ‘नटसम्राट’ दिले. डॉ. श्रीराम लागू, दत्ता भट, सतीश दुभाषी, यशवंत दत्त, राजा गोसावी, चंद्रकांत गोखले, प्रभाकर पणशीकर, मधुसूदन कोल्हटकर, लक्ष्मण देशपांडे, उपेंद्र दाते यांच्यानंतर मिलिंद बोरवणकर यांचा अकरावा ‘नटसम्राट’ १० सप्टेंबरला व्यावसायिक रंगभूमीवर आला.

‘स्वरसंस्कार’तर्फे हे नाटक रंगमंचावर येत आहे. रामकृष्ण गाडगीळ यांनी हा प्रयोग दिग्दर्शित केला असून, अरुण कानविंदे यांचे पार्श्वसंगीत आहे. ‘कावेरी’ची भूमिका डॉ. मोहिनी वेळापूरकर करित आहेत.

* देणाऱ्या’ने दिले ‘ज्ञानपीठा’चे पाचही लाख!

‘मी कोकणी माणूस आहे. माझ्या खिशातला एकही पैसा मी देत नाही.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : नोव्हेंबर २००६ / ९

समाजाने मला जे दिले, तेच मी परत करतोय,' अशी खास करंदीकरी शैलीतली टिपणी करत 'ज्ञानपीठ पुरस्कारा'ची पाच लाखांची रक्कम वाटून पूर्ण झाल्याचे विंदांनी सांगितले. यापुढे विंदांच्या प्रत्येक वाढदिवशी उत्कृष्ट मराठी अनुवादांला 'बाळशास्त्री जांभेकर पुरस्कार' जाहीर होईल.

या पुरस्कारासाठी विंदांनी दोन लाख रुपये आंतरभारती अनुवाद सुविधा केंद्राला दिले. प्रवर्तक रामदास भटकळ व साने गुरुजी राष्ट्रीय स्मारकाचे अध्यक्ष अर्जुन डांगळे यांनी या देणगीची पावती विंदांना दिली. "मी माझ्या परीने तीन पुस्तके (फाऊस्ट, राजा लिअर आणि अॅरिस्टॉटलचे काव्यशास्त्र) मराठीत आणली. जगातल्या सर्व भाषांमध्ये मौलिक ग्रंथ मराठीत यावेत, असे मला वाटते. केवळ 'बेस्टसेलर्स' नव्हेत," असे सांगत विंदा म्हणाले, "असा अनुवाद केवळ परकीय नव्हे तर भारतीय भाषेतून मराठीत आला तरी चालेल." विंदा करंदीकर आणि मराठी वृत्तपत्रांचे जनक बाळशास्त्री जांभेकर हे दोघेही कोकणातल्या पोंभुर्ल्यांचे. या पुरस्काराला आपल्या 'गावकऱ्यांचे' नाव विंदांनीच सुचवले आहे.

मराठी साहित्य संमेलनाच्या 'महाकोशा'तही विंदांनी १ लाखाचे अर्घ्य सोडले आहे. मुंबईची 'स्त्री हितकारिणी' व 'इंडियन असो. ऑफ फॅमिली प्लॅनिंग' या दोन्ही संस्थांना केवळ कुटुंब नियोजनाच्या कामासाठी प्रत्येकी ५० हजार विंदांनी दिले आहेत. तसेच पुण्यातील 'जागृती' या संस्थेलाही एक लाख रुपये दिले.

* 'गुगल'ची पुस्तकप्रेमींना पर्वणी

कॉपीराइट मुक्त झालेली दर्जेदार पुस्तके ग्राहकांना मोफत डाउनलोड व प्रिंट करू देणारी योजना गुगल या इंटरनेट सर्च इंजिनची सेवा देणाऱ्या कंपनीने सुरू केली आहे. त्यामुळे इंटरनेटवर सर्फिंग करणाऱ्या पुस्तकप्रेमींना आता इसापच्या कथा किंवा डॉटचे इन्फर्मो आदी पुस्तके 'पीडीएफ' फॉर्ममध्ये डाउनलोड करता येतील. ही पुस्तके नंतर प्रिंटही करणे शक्य होईल.

सध्या कॉपीराइटच्या कक्षेबाहेर असलेली पुस्तके केवळ ऑनलाइन वाचण्याची सोय आहे. 'गुगल'च्या योजनेमध्ये कॉपीराइट असलेली पुस्तके वाचकांना उपलब्ध होणार नसल्याचेही स्पष्ट केले गेले आहे. बुक सर्च सेवा कंपनीच्या बुक्स लायब्ररी प्रोजेक्टमुळे 'गुगल'ला ही योजना सुरू करणे शक्य झाले आहे.

ऑनलाइन शोध घेता यावा म्हणून जगभरातील पुस्तके डिजिटल फॉर्ममध्ये देण्याचा हा प्रकल्प आहे. यामध्ये मिशिगन विद्यापीठ, स्टॅनफर्ड विद्यापीठ, कॅलिफोर्निया विद्यापीठ, न्यूयॉर्क पब्लिक लायब्ररी आदींचा समावेश आहे. लायब्ररी ऑफ कॉॅंग्रेसबरोबरही 'गुगल' एक चाचणी प्रकल्प करत आहे. दर्जेदार पुस्तके मोफत ऑनलाइन वाचता येणार असल्याने नेटिझन्सची सोय झाली आहे.

* भारतीय प्रकाशकांचा चिनी बाजारपेठेत शिरकाव

माहिती तंत्रज्ञान, वैद्यक, योग आणि 'बॉलिवूड'बाबत चिनी नागरिकांमधील

१० / नोव्हेंबर २००६ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

उत्सुकता वाढत असून, आता भारतीय प्रकाशकांनीही चीनच्या बाजारपेठेत शिरकाव केल्याची माहिती 'नॅशनल बुक ट्रस्ट'च्या संचालक नुजात हसन यांनी दिली.

बीजिंग येथे झालेल्या आंतरराष्ट्रीय पुस्तक मेळाव्यात भारतातील प्रमुख प्रकाशकांच्या शिष्टमंडळासह श्रीमती हसन गेल्या होत्या. सलग दुसऱ्या वर्षी भारतीय प्रकाशक या मेळाव्यात सहभागी झाले होते. चीनमधील प्रकाशक आणि सर्वसामान्य नागरिकांचा चांगला प्रतिसाद मिळाल्याचे त्यांनी सांगितले.

माहिती तंत्रज्ञान, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान, व्यवस्थापन, वैद्यकीय, योग, दागदागिने आणि 'बॉलिवूड' संदर्भातील पुस्तकांबाबत चिनी प्रकाशकांनी खूपच उत्सुकता दाखवली. बीजिंगमधील भारतीय दूतावासानेही चिनी व भारतीय प्रकाशकांची बैठक आयोजित केली, असे श्रीमती हसन यांनी सांगितले. उभय देशांतील वाचकांमध्ये निर्माण होणारे बंध उभय देशांदरम्यानचे संबंध सुधारण्यास उपयुक्त ठरतील, असे मत भारतीय अधिकाऱ्यांनी व्यक्त केले.

वैद्यकीय विषयावरील पुस्तके प्रकाशित करणाऱ्या 'जायपी' या प्रकाशन संस्थेने चीनच्या बाजारपेठेत उतरण्यासाठी जोरदार प्रयत्न सुरू केले आहेत. "आम्हाला मिळालेला प्रतिसाद लक्षणीय आहे. आमच्याकडील वीस पुस्तकांना चिनी प्रकाशकांकडून मागणी आली आहे," असे या प्रकाशकांकडून सांगण्यात आले. "चीनमधील बाजारपेठेत शिरकाव करणे आणि तेथे टिकून राहणे अवघड आहे," असे मत 'टेक्सास पब्लिकेशन्स'चे माधव ठाकूर यांनी व्यक्त केले. त्यांच्या संस्थेच्या व्यवस्थापनविषयक पुस्तकांना आता तेथून मागणी येऊ लागली आहे.

चिनी बाजारपेठेची काही वैशिष्ट्ये :

- * वाचकांच्या संख्येत सातत्याने वाढ
- * सुमारे ५७३ प्रकाशन संस्था
- * दरवर्षी तीस कोटी डॉलर्सची व्यवसायात वाढ
- * रोज सुमारे चारशे नवी पुस्तके बाजारात
- * नव्या पुस्तकांपैकी फक्त सहा टक्के भाषांतरित
- * गेल्या वर्षी सुमारे एक लाख तीस हजार नवी पुस्तके बाजारात

* पुण्यात आणखी एक फिल्म इन्स्टिट्यूट

मराठी तरुण पिढीला चित्रपटांमध्ये करिअर करण्यास प्रोत्साहित करिअर करण्यास प्रोत्साहित करण्यासाठी कोथरूड भागात चॉईस फिल्म अँड टेलिव्हिजन इन्स्टिट्यूट या नव्या संस्थेची स्थापना करण्यात आली आहे. त्यामधील सुरुवातीच्या सहा पदविका अभ्यासक्रमांच्या प्रवेशप्रक्रियेला गणेशचतुर्थीपासून आरंभ झाला. केंद्र सरकारच्या फिल्म अँड टेलिव्हिजन इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडियानंतर (एफटीआयआय) पुण्यात चित्रपट माध्यमाचे प्रशिक्षण देणारी ही दुसरी संस्था आहे.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : नोव्हेंबर २००६ / ११

सिनेमा आणि टेलिव्हिजनसाठी लागणाऱ्या प्रशिक्षणाबरोबर 'चॉइस'ने स्वतःचे तीन सिनेमेही नुकतेच लाँच केले आहेत. शैक्षणिक बहुमाध्यम संशोधन केंद्रातील प्रियेश शहा या संस्थेचे संस्थापक असून मराठीतले अभिनेते राहुल सोलापूरकर, अभय कुलकर्णी, पटकथालेखक अभिराम भडकमकर, संकलक संजय दाबके, दिग्दर्शक सुनील नाईक, बाळकृष्ण दामले आणि निर्माते विवेक वाघ यांना सल्लागार म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे.

अभिनय आणि विविध तंत्रांचे प्रशिक्षण देण्यासाठी दिग्दर्शक विजय केंकरे, कॅमेरामन देबू देवधर, दिग्दर्शक गजेंद्र अहिरे, अभिनेत्री अमृता सुभाष, ऐश्वर्या नारकर, अश्विनी गिरी आणि उपेंद्र लिमये अतिथी प्रशिक्षक म्हणून मार्गदर्शन करणार आहेत.

या सहा अभ्यासक्रमांमध्ये 'अॅक्शन अॅण्ड कट', 'इन फ्रंट ऑफ द कॅमेरा', 'फिल्म अॅप्रिसिएशन अॅण्ड क्रिटिसिझम', 'डिझायनिंग ऑफ फिल्म प्रॉडक्शन', 'फिल्म मार्केटिंग अॅण्ड डिस्ट्रिब्यूशन' यांचा समावेश करण्यात आला आहे. शहा म्हणाले की, तीन ते दहा महिने असा कार्यकाल असणाऱ्या या अभ्यासक्रमांमध्ये चित्र, नाट्य आणि मालिका या क्षेत्रांमधील विविध संस्था तसेच मान्यवर कलावंत, लेखक, तंत्रज्ञ यांचेही मार्गदर्शन लाभणार आहे. दर शुक्रवार, शनिवार आणि रविवार असे तीन दिवस हे प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे. सर्व वयोगटातील इच्छुकांना त्यामध्ये प्रवेश घेता येईल.

सिनेमाला सध्या चांगले दिवस आले असतानाही मराठी माणूस मात्र अजूनही सिनेमा क्षेत्रातल्या करिअरला दुय्यम मानत असल्यामुळे ही संस्था स्थापन करण्याचे ठरविले असे काकाजी शहा यांनी सांगितले.

* गिरीश कर्नाड यांचे नवे नाटक!

गिरीश कर्नाड यांच्या नव्या नाटकाची मुंबईत चर्चा सुरू आहे. ज्या लेखकांनी नाटक लिहून पूर्ण करताक्षणीच त्याची खबर भारतभरच्या नाटकवाल्यांमध्ये पसरते, त्यात गिरीश कर्नाड आहेत. त्यांचे 'ओडकलु बिम्बा' हे नाटक 'रंगशंकरा' महोत्सवात सादर झाले.

दिल्ली, चेन्नईच्या महोत्सवात याचे प्रयोग झाले तरी, महाराष्ट्रात प्रयोग करणे हे खरे चॅलेंज असते. इथे जिवंत दाद मिळते. प्रयोगाचे थ्रिल मिळते.

'ओडकलु बिम्बा' या कन्नड नाटकाचे कर्नाड यांनीच 'अ हीप ऑफ ब्रेकन इमेजेस' या नावाने इंग्रजी भाषांतर केले. पद्मावती राव यांनी मूळ कन्नड नाटकावरून 'बिखरे बिम्बा' हे हिंदी रूपांतर तयार केले. अरुंधती राव म्हणाल्या, "हे नाटक कर्नाडांच्या अन्य नाटकांसारखे इलस्ट्रेटिव्ह नाही. ते संवादप्रधान आहे. त्यामुळे मुंबईत ते प्रेक्षकांपर्यंत नीट पोहोचावे, म्हणून आम्ही ते हिंदीत करतो आहोत."

नाटक एकपात्री आहे. अरुंधती राव एका लेखिकेची भूमिका करीत आहे.

कन्नडमध्ये या लेखिकेने काही सामान्य कथा लिहिल्या आहेत. पण ती जेव्हा इंग्रजीत लिहिते, तेव्हा तिला पुरस्कार मिळतो आणि ती बेस्टसेलर लेखिका ठरते. सेलिब्रिटी बनते. तिच्या अनेक प्रतिमा आहेत, त्यांच्याशी तिचा चाललेला तिचा झगडा म्हणजे हे नाटक. कर्नाड म्हणाले, "भारतीय इंग्रजी लेखिका शशी देशपांडे एकदा म्हणाल्या की मी इंग्रजीतून लिहिते म्हणून लोक नाक मुरडतात. पण मला याच भाषेतून लिहावेसे वाटते. इथून माझा विचार सुरू झाला की ज्यांनी इंग्रजीला विरोध म्हणून मुद्दाम कन्नडमध्ये नाटके लिहिली त्या आद्य रंगाचार्यांची ही मुलगी. हिला मात्र इंग्रजीतच लिहावेसे वाटते. एकाच घरात दोन भाषा कशा नांदतील? इथे बीज पडले."

* 'आवारा' चित्रपट जगात सर्वाधिक लोकप्रिय

बॉलिवूडचा शोमन राज कपूर व नर्गिस यांच्या अप्रतिम अभिनयाने नटलेला व १९५१ साली निर्मिलेला 'आवारा' हा चित्रपट जागतिक चित्रपटांच्या इतिहासातील आजवरचा सर्वाधिक लोकप्रिय चित्रपट ठरला आहे.

लंडन येथील युनिव्हर्सिटी सेंट अँड्र्यूजमधील प्राध्यापिका दीना लोर्दानोव्हा व इतर तज्ज्ञांनी हे मत व्यक्त केले आहे. साऊथ एशियन पॉप्युलर सिनेमा या नियतकालिकामध्ये लिहिलेल्या लेखात 'आवारा' हा सर्वात लोकप्रिय कसा आहे हे सिद्ध करणारे अनेक दाखलेही दिले आहेत. १९५१ साली बनलेल्या 'आवारा' चित्रपटाची आजवरच्या अनेक पिढ्यांनी पारायणे केली आहेत. भावी पिढ्यांनाही आपलेसे करण्याइतके सामर्थ्य 'आवारा'च्या कथेत व सादरीकरणात आहे.

दक्षिण आशियाई राष्ट्रांच्या परिघाबाहेर भारतीय चित्रपटांची लोकप्रियता किती आहे याचा अभ्यासपूर्ण आढावा साऊथ एशियन पॉप्युलर सिनेमा या नियतकालिकाच्या ताज्या अंकात घेण्यात आलेला आहे. अमेरिका व ब्रिटन या देशांत भारतीय चित्रपट उत्तम व्यवसाय करतातच पण त्याहीपलीकडे जाऊन ग्रीस, बल्गेरिया, आफ्रिका, तुर्कस्थान यासारख्या देशांत भारतीय चित्रपट किती लोकप्रिय आहेत याचा धांडोळा या अंकात विविध शोधनिबंधांतून घेण्यात आला आहे.

'आवारा' या चित्रपटाविषयी विलक्षण कौतुकाने लिहिताना प्रा. लोर्दानोव्हा यांनी म्हटले आहे की, बल्गेरियामध्ये भारतीय चित्रपट खूप लोकप्रिय आहेत. मी कोणा भारतीयाला भेटण्याआधीच त्यांच्या संस्कृतीची ओळख मला भारतीय चित्रपटांमधून झाली होती. 'आवारा' हा चित्रपट बल्गेरियात विलक्षण लोकप्रिय आहे. आमची प्रत्येक पिढी ही 'आवारा' बघतच मोठी झालेली आहे. 'आवारा' हा एव्हरग्रीन तसेच आजवरचा सर्वात लोकप्रिय चित्रपट आहे.

* 'अॅनिमेशन'चा व्यवसाय ९५ कोटींवर जाणार

'श्रीडी' तंत्रज्ञानावर आधारित असलेल्या 'हनुमान'च्या प्रदर्शनाला वर्षही होत

नाही तोच याच तंत्रज्ञानावर आधारित हिंदीतील पहिलाच 'कृष्णा' हा ऑनिमेशनपट २९ सप्टेंबर रोजी प्रदर्शित झाला. येत्या तीन वर्षांत 'ऑनिमेशन'चा व्यवसाय ९५ कोटी रुपयांवर पोहोचण्याची शक्यता आहे.

'हनुमान' चित्रपटाला मिळालेल्या मोठ्या प्रतिसादानंतर देशातील 'ऑनिमेशन' व्यवसायात मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली आहे. देशभरात ऑनिमेशन कंपन्या आणि स्टुडिओच्या संख्येने पाचशेचा आकडा केव्हाच ओलांडला आहे. 'नॅसकॉम'तर्फे करण्यात आलेल्या पाहणीमध्ये २००९ अखेर हा व्यवसाय ९५ कोटींवर पोहोचेल, असे निरीक्षण नोंदविण्यात आले असून, पूर्णतः ऑनिमेटेड चित्रपटांच्या संख्येतही वीस टक्क्यांहून वाढ होईल, असा अंदाज आहे.

पुण्यात 'ऑनिमेशन' व्यवसायाशी संबंधित तीस कंपन्या कार्यरत आहेत. त्यातीलच 'मीडिया सोल्युशन'ने 'कृष्णा'चे सहायक दिग्दर्शक आणि 'मीडिया सोल्युशन'चे भागीदार शिवराज पाटील म्हणाले, "'ऑनिमेशन' व्यवसाय आणि त्यातील संधीविषयी अधिक प्रसार होण्याची आवश्यकता आहे. या व्यवसायात सुधारणेला अद्याप बराच वाव आहे."

'थंबनेल ऑनिमेशन स्टुडिओज'च्या राजेश खेले यांनी 'हनुमान' चित्रपटाच्या ऑनिमेशनचे काम केले होते. या व्यवसायात सध्या आलेल्या तेजीबद्दल ते म्हणाले, "दोन वर्षांपूर्वीपर्यंत हा व्यवसाय जोखीम म्हणून ओळखला जायचा. मात्र, सध्या त्यात मोठ्या प्रमाणावर बदल होत असून, अनेक नवनवीन कंपन्या 'ऑनिमेशन'च्या व्यवसायात उतरत आहेत. भविष्यातही देशातून 'ऑनिमेशन'साठीची मागणी दिवसेंदिवस वाढणारच आहे."

देशातील 'ऑनिमेशन' व्यवसायाला चालना देण्यासाठी केंद्र सरकारतर्फेही प्रयत्न केले जाणार आहेत. त्याचा एक भाग म्हणून देशात प्रसारित होणाऱ्या 'कार्टून'च्या वाहिन्यांवरील १० टक्के वेळ भारतीय कंपन्या आणि त्यांच्या 'ऑनिमेशन'साठी दिला जावा, अशा आशयाचे विधेयक लवकरच मांडले जाणार असल्याचेही विश्वसनीय सूत्रांनी सांगितले. व्यवसायात होणाऱ्या वृद्धीमुळे या क्षेत्रामध्ये विविध स्वरूपाच्या नोकरीच्या संधीही उपलब्ध होणार असून, आगामी दोन वर्षांत सुमारे ५० हजारांहून अधिक नोकऱ्या उपलब्ध होणार आहेत.

* तरुणाईला दिशा देणारे लेखन

"भरकटलेल्या तरुणाईला योग्य दिशा 'चरित्रं अशी घडतात' या पुस्तकातून मिळेल," असे मत ज्येष्ठ व्यवस्थापनशास्त्रतज्ज्ञ डॉ. प्र. चिं. शेजवलकर यांनी व्यक्त केले.

प्रा. मिलिंद जोशी लिखित 'अनुबंध प्रकाशन'च्या 'चरित्रं अशी घडतात' या पुस्तकाचे प्रकाशन ज्येष्ठ आरोग्यतज्ज्ञ डॉ. ह. वि. सरदेसाई यांच्या हस्ते झाले.

डॉ. शेजवलकर पुढे म्हणाले, "आजचे युवक निराशावाद आणि चंगळवाद

यांच्या खाईत सापडले आहेत. झटपट पैसा हवा असणाऱ्या समाजाशी देणे-घेणे नसणाऱ्या अशा तरुणाईला उभारी देण्यासाठी योग्य आदर्श हवेत. या पुस्तकातून युवा पिढीला आपले आदर्श सापडतील."

"समाजातून परोपकारी वृत्तीचा लोप झाला आहे. अशा वेळी भरकटलेल्या भावनांवर ताबा ठेवून, संतुलित विचार आणि कर्तव्याचे भान देणारे लेखन प्रा. जोशी यांनी केले आहे," असे डॉ. सरदेसाई म्हणाले.

सिंधूताई सकपाळ, डॉ. विश्वास मेहेंदळे यांचीही भाषणे झाली.

* सामान्यांचे जगणे सुंदर करा

"ऐहिक सुखांच्या पाठीमागे जाताना आपण भाषा आणि साहित्यापासून तुटलो आहोत. समाजात आलेली कुरूपता हा त्याचाच परिपाक आहे. हा समाज पुन्हा सुसंस्कृत करण्याची, ज्याचे इमान अजून शाबूत आहे, अशा सामान्य माणसाचे जगणे सुंदर करण्याची जबाबदारी साहित्यिकांवरच आहे," असे प्रतिपादन ज्येष्ठ कवी गीतकार जावेद अख्तर यांनी पुणे येथे केले.

'साप्ताहिक सकाळ'च्या १९ व्या वर्धापनदिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमाला ते बोलत होते.

सामाजिक परिवर्तनात लेखक-साहित्यिकांनी पूर्वीपासून बजावलेली टोस भूमिका याबाबत ऐतिहासिक दाखले देत केलेले विवेचन आणि हे मुद्दे मांडताना त्यांनी वापरलेली काव्यात्म रूपके यांमुळे श्री. अख्तर यांचे भाषण श्रोत्यांना एका मैफलीचा अनुभव देऊन गेले.

देशातील राजकीय व्यवस्थेचा उल्लेख करताना, लोकशाहीची मुळे रुजवणे हे सोपे काम नाही, असे नमूद करून श्री. अख्तर म्हणाले, "गेल्या साठ वर्षांत भारताने विज्ञान-तंत्रज्ञानात मोठी प्रगती केली आहे. देशातील मध्यमवर्ग गेल्या काही वर्षांत ऐहिकदृष्ट्या खूप पुढे गेला. मात्र, या चढाओढीत भाषा, साहित्य, परंपरा यांची नाळ कुठेतरी तुटली. आमची मुले पुस्तके वाचत नाहीत, म्हणून आपण तक्रार करतो; पण ते तसे आपलेच बघून करतात, हे आपण विसरतो. आपल्या मुलांसमोर आपण काय मांडतो, याचा विचार आम्ही कधी करणार की नाही?"

ते म्हणाले, "साहित्यही मनोरंजन करते हे खरे; पण सर्कस आणि साहित्य यात फरक आहे. साहित्य सामान्य माणसाबद्दल सांगते. त्याच्या आशा, अपेक्षा, आकांक्षांची ती कहाणी असते. त्याचे गाऱ्हाणे मांडते. समाजमनाची खरी ओळख साहित्यातून होत असते. त्याच्याशी नाळ तुटली, तर कुरूपता येणारच. आपल्या समाजातील शोषण, भ्रष्टाचाराचे भेसूर रूप हे या तुटण्यामुळेच निर्माण झाले आहे. प्रगतीची गोष्ट आपण करतो, पण ती फक्त शहरातील २५ टक्के लोकांसाठी असेल, तर तिचा काय उपयोग? उरलेल्या ७५ टक्क्यांची पर्वा करायला आपण

शिकणार की नाही? अशा वेळी लेखकांवर मोठी जबाबदारी आहे. आपली कल्पना, क्षमता यांचा कस लावून सामान्य माणसाबद्दल त्यांना लिहिले पाहिजे, वस्तुस्थिती मांडली पाहिजे.”

* ‘मनाचे श्लोक’ आता जर्मन भाषेतही!

साहित्य आणि आध्यात्मात रस असलेला एखादा जर्मन माणूस आता समर्थ रामदासांचे ‘गाइस्ट्स व्हेस’ (मनाचे श्लोक) म्हणत असताना आढळला तर आश्चर्य वाटून घेऊ नका. त्याला हे सहजशक्य होणार आहे, ते डॉ. विनीता महाजनी यांनी ‘मनाच्या श्लोका’चा जर्मन भाषेत अनुवाद केला आहे म्हणून! डॉ. महाजनी यांचे हे पुस्तक फ्रँकफर्ट येथे भरलेल्या आंतरराष्ट्रीय ग्रंथ महोत्सवात प्रदर्शनासाठी निवडण्यात आले आहे.

फ्रँकफर्ट येथे जगातील सर्वात मोठा ग्रंथ महोत्सव भरतो. तेथे सुमारे १०० देशांतून सात हजार प्रकाशकांची पुस्तके प्रदर्शनासाठी येतात. एखाद्या देशाच्या ग्रंथसंपदेलाच दरवर्षी प्रमुख पाहुणा बनविण्याची येथील प्रथा आहे. यंदा हा मान भारताला मिळाला आहे. अशा वेळी डॉ. महाजनी यांनी जर्मन भाषेत अनुवादित केलेले ‘मनाचे श्लोक’ प्रदर्शनात भारताच्या आणि जर्मन प्रकाशकांच्या स्टॉलवरही ठेवण्यात आले होते. डॉ. महाजनी यांचा ‘डॉइच इन इंडियन’ (जर्मन) आणि ‘फेस्टिव्हल्स ऑफ इंडिया’ (इंग्रजी) ही पुस्तकेही प्रदर्शनात होती.

डॉ. महाजनी गेली पंचवीस वर्षे जर्मन भाषेचे अध्यापन करित असून, त्यांनी ‘जर्मन’ भाषेत ‘डॉक्टरेट’ मिळवली आहे. जर्मन भाषेत काही कविताही त्यांनी केल्या आहेत. ‘मनाचे श्लोक’ अनुवादित करण्यासाठी त्यांना दोन वर्षे लागली. “समर्थांच्या या साहित्यात असलेला सोपेपणा आणि त्यातून मिळणारे व्यावहारिक शहाणपण या दोन गोष्टी आकर्षक वाटतील, असे वाटल्याने हा अनुवाद केला गेला. समर्थांच्या चरित्राचीही थोडक्यात ओळख करून दिली आहे. जर्मन रूपांतराचे नाव ‘गाइस्ट्स व्हेस’ असे आहे.”

डॉ. महाजनी यांना या कामी गुंथर आणि मार्था क्लेट या जर्मन दांपत्याचे विशेष सहकार्य मिळाले. त्यांनी जर्मन रूपांतराचे ‘प्रूफ’ तपासण्यापासून अनेक मोलाच्या सूचना केल्या. गुंथर आणि मार्था म्हणाले, “काही संदर्भासाठी तळटीपा बघाव्या लागतात. पण जर्मन भाषेत हे श्लोक वाचताना त्यातील विचार सहजच मनाला पटत जातो. हा अनुभव अतिशय रोचक आहे.”

* साहित्य संस्कृती मंडळाचा उपक्रम

मराठी रंगभूमी, चित्रपटसृष्टी आणि लोकरंगभूमी यांचा इतिहास राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळातर्फे प्रकाशित होणार असल्याची माहिती मंडळाचे अध्यक्ष मधू मंगेश कर्णिक यांनी दिली.

येत्या दीड वर्षात हे संकल्प पूर्ण होतील, त्या दृष्टीने कार्यवाही सुरू करण्यात आल्याचे त्यांनी सांगितले. रंगभूमीच्या इतिहासासाठी संपादकपदाची जबाबदारी प्रा. दत्ता भगत यांच्याकडे सोपविण्यात आली आहे. या खंडात कामगार रंगभूमी, संगीत रंगभूमी, जागतिक साहित्यातील अनुवादित वा आधारित नाट्यकृतींचा, तसेच रंगभूमीवरील विविध प्रवाहांचा विचार केला जाईल. चित्रपटविषयक खंडाचे संपादन हेमंत देसाई करणार आहेत. मूकपटांपासून मराठी चित्रपटांचा इतिहास त्यात समाविष्ट असेल. हे खंड म्हणजे केवळ नोंदी नाहीत किंवा ते कोशही नाहीत. त्यांना ऐतिहासिक संदर्भमूल्य असेल. आवश्यक तेथे विवेचक भाष्यही असेल. भावी पिढीतील अभ्यासकांनाही हे ग्रंथ वस्तुनिष्ठ दस्तऐवज म्हणून उपयुक्त ठरतील, असे श्री. कर्णिक यांनी स्पष्ट केले.

साहित्य संस्कृती मंडळासाठी सध्याची आर्थिक तरतूद वाढवून मिळावी, यासाठी शासकीय पातळीवर चर्चा झाली असून, लवकरच तसा प्रस्ताव दाखल करण्यात येईल, असे सांगून ते म्हणाले, “सध्या मंडळासाठीची तरतूद एक कोटी बारा हजार रुपये आहे. त्यातून विविध संस्थांना साठ लाख रुपये अनुदान दिले जाते. उर्वरित रकमेत २२ लोकांचा पगार, आस्थापना खर्च याबरोबर मंडळाच्या विविध उपक्रमांची कार्यवाही, हे सारे भागवावे लागते. निधीचा अपुरेपणा जाणवतो. त्यामुळे आर्थिक तरतूद वाढवून द्यावी, अशी मागणी केली आहे.”

मराठी साहित्यात अन्य भाषांतील दर्जेदार लेखन यावे, यासाठी ‘अनुवाद अकादमी’चा प्रस्ताव सरकारकडे दिला होता; मात्र अनेक संस्था शासकीय पातळीवरही अनुवादाचे काम करित आहेत. यासाठी स्वतंत्र संस्था असू नये, असे सरकारतर्फे सांगण्यात आल्याचे श्री. कर्णिक यांनी सांगितले.

* बालनाट्य स्पर्धा : नवीन नियम

सांस्कृतिक कार्य संचलनालयातर्फे आयोजित करण्यात येणाऱ्या राज्य बालनाट्य स्पर्धेतल्या नियमावलीत बदल करण्यात येणार असून दहा ते पंधरा वर्षे वयोगटातील मुलांनी याच वयोगटातील मुलांसाठी सादर करण्याचा नाट्यप्रयोग अशी बालनाट्याची व्याख्या करण्यात आली आहे. यावर्षी १५ डिसेंबरपासून पाच केंद्रांवर बालनाट्य स्पर्धा घेण्यात येणार असून प्रत्येक केंद्रावर जास्तीतजास्त ४० प्रवेशिका १० ऑक्टोबरपर्यंत स्वीकारल्या गेल्या.

* ‘सकाळ’च्या ‘तनिष्का’ मासिकाचे प्रकाशन

नव्या युगातील महिलांची स्पंदने टिपून त्यांच्या कर्तृत्वाला दिशा मिळावी, यासाठी ‘सकाळ’तर्फे ‘तनिष्का’ मासिक सुरू केले आहे.

‘सकाळ’चे संचालक (एचआर-ऑपरेशन्स) प्रदीपकुमार खिरे आणि अतिथी संपादिका मृणाल कुलकर्णी यांच्या हस्ते ‘तनिष्का’च्या पहिल्या अंकाचे प्रकाशन

झाले. 'सकाळ'चे संपादक-संचालक आनंद आगाशे, 'तनिष्का'च्या कार्यकारी संपादिका आरती कदम, 'सकाळ मल्टिमीडिया'चे सहव्यवस्थापकीय संपादक संजीव लाटकर, वरिष्ठ व्यवस्थापक (कॉर्पोरेट इव्हेंट्स) विजय सबनीस उपस्थित होते.

“नव्या युगातील महिलांना अनेक संधी मिळत असल्या, तरी त्यांची अवस्था काहीशी गोंधळलेली आहे. संसार आणि स्वतःचे करिअर सांभाळताना नक्की कोणत्या मार्गाने पुढे जावे, याचा मार्ग त्यांना 'तनिष्का'च्या माध्यमातून मिळेल,” असा विश्वास मृणाल कुलकर्णी यांनी व्यक्त केला.

'तनिष्का'ची संकल्पना स्पष्ट करताना संजीव लाटकर म्हणाले, “महिलाविश्वाशी निगडित असणाऱ्या विषयांना 'तनिष्का'द्वारे व्यासपीठ उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. या मासिकाच्या माध्यमातून त्यांचे केवळ मनोरंजन करण्याचा उद्देश नाही, तर महिला विश्वातील विविध घटकांना प्राधान्य देऊन त्यांचे क्षितिज विस्तारण्याचा प्रयत्न केला जाणार आहे.”

* युरोपीय मराठी संमेलन

खास पुणेरी पगड्या, पैठण्या, नथी घालून 'गणपती बाप्पा मोरया'चा घोष करणारी, गणरायाची थाटात मिरवणूक काढणारी मंडळी फक्त देशातच नाहीत, तर परदेशातही आहेत. गणेशोत्सवाचे सांस्कृतिक कार्यक्रमांशी आणि सामाजिक उपक्रमांशी असणारे नातेही सातासमुद्रापारच्या 'मराठी' मंडळींनी जपले आहे, याचा प्रत्यय देणारे युरोपीय मराठी संमेलन नुकतेच हॉलंडमध्ये साजरे झाले. अशा संमेलनाचा उपक्रम सुरू करणाऱ्या डॉ. आनंद पांडव यांच्या स्मृतीला हे संमेलन अर्पण करण्यात आले होते.

या सहाव्या संमेलनासाठी निवेदिका मंजिरी धामणकर, तसेच ज्येष्ठ शास्त्रज्ञ डॉ. जयंत नारळीकर, डॉ. विकास आमटे व त्यांच्या कन्या डॉ. शीतल, तसेच गायिका अनुराधा मराठे, अभिनेते अरुण नलावडे, संगीतकार सलिल कुलकर्णी आणि तबलावादक आदित्य आठले ही मराठी मंडळी आमंत्रित म्हणून उपस्थित होती. हॉलंडमधील 'अल्मेलो' गावातील 'थिएटर हॉटेल'च्या देखण्या वास्तूने तीन दिवस फक्त मराठी ऐकले. संमेलनाचे अध्यक्ष डॉ. नारळीकर होते. 'परग्रहावर जीवसृष्टी आहे का हे शोधण्यासाठी काय प्रयत्न चालू आहेत?' या विषयावर त्यांनी मार्गदर्शन केले. 'प्रवास आनंदवनाचा' या कार्यक्रमांतर्गत डॉ. आमटे यांनी संवाद साधला. 'गुण गाईन आवडी'चे प्रभावी सादरीकरण अरुण नलावडे यांनी केले. या संमेलनात मंजिरी धामणकर यांच्या 'आश्ना : उर्दू शायरीची मराठी सखी' या पुस्तकाचे प्रकाशन झाले. त्यांनी सादर केलेल्या 'चर्चटर्मंजिरी' कार्यक्रमाने 'वन्स मोअर' घेतला, तर 'नक्षत्रांचे गाणे'च्या माध्यमातून अनुराधाबाई आणि सलिल कुलकर्णी यांनी युरोपमधील मराठी मंडळींची दाद मिळवली.

* पौराणिक साहित्यातून समकालीन अन्वयार्थाचा शोध

पौराणिक किंवा अभिजात साहित्याकडे केवळ सौंदर्यवादी दृष्टिकोनातून मी पाहत नाही. त्यातील घटना, व्यक्तिरेखा यांतून समकालीन संदर्भ शोधण्याचा मी प्रयत्न करतो. ते संदर्भ माझा अन्वयार्थ घेऊन माझ्या नाट्यकृतीतून प्रकटतात, असे प्रतिपादन ज्येष्ठ मल्याळी रंगकर्मी कावालम् पणिक्कर यांनी केले.

'महाराष्ट्र कल्चरल सेंटर' आणि 'अतुल पेठे प्रॉडक्शन्स' यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित 'कावालम् पणिक्कर नाट्यमहोत्सवा'त पणिक्कर यांची मुलाखत झाली. ज्येष्ठ कलाकार डॉ. मोहन आगाशे आणि शंकर नारायणन यांनी पणिक्कर यांच्याशी संवाद साधला. या वेळी प्रयोगजीवी कला, साहित्य, संगीत आणि भाषा यांचे अनुबंध, नाटकातील देहबोली, प्रतीकात्मकता आणि शैली आदी विविध संकल्पनांबद्दलचे चिंतन पणिक्कर यांनी मांडले.

नाटक ही 'लोकधर्मी' प्रयोगजीवी कला आहे, असे सांगून ते म्हणाले, “आपली परंपरा नाटकाला 'यज्ञ' अशी संज्ञा देते. रसिकांचे नेत्र हा यज्ञ अवलोकत असतात. विशिष्ट कथानकाच्या निमित्ताने नाटककार, दिग्दर्शक, नट आणि अन्य संबंधित लोक काही सांगू पाहतात. नट देहबोलीतून, संवादातून लेखकाचे म्हणणे प्रेक्षकांपर्यंत नेत असतात. इथे संवाद महत्त्वाचा असतो. संवाद साधण्याची माध्यमे बदलली की या सांगण्याला विविध आयाम मिळत जातात. प्रत्यक्ष शब्दरूपात नसलेले अनुधारित संवादही रंगमंचावर घडत असतात. उदाहरण द्यायचे तर 'विक्रमोर्वशीयम्' हे नाटक फक्त प्रेमकथा सांगत नाही; ते निसर्गाविषयीही काही अनुच्चारित भाष्य करते, असा अन्वयार्थ मला जाणवला. मी तो नाटकरूपाने सादर केला. पौराणिक गोष्टीतून समकालीन अन्वयार्थ शोधण्याचाच हा प्रयत्न आहे, असे मला वाटते.”

* वंदे मातरम् कोश

भारतमातेस वंदन करण्यासाठी बंकिमचंद्र चटर्जी यांनी लिहिलेल्या 'वंदे मातरम्' या राष्ट्रगीतासंबंधी एक समग्र कोश तयार करण्याचा संकल्प मिलिंद प्रभाकर सबनीस या पुणेकर अभ्यासकाने सोडला आहे.

हे गीत ७ नोव्हेंबर १८७५ रोजी अश्विन शुद्ध नवमीला बंगालमधील नैहाटी कांटालपाडा येथील मुक्कामी लिहिले. भारतीय स्वातंत्र्याचे प्रतीक असणाऱ्या या गीताला १२५ वर्षे झाली, त्या निमित्ताने सबनीसांनी २००० मध्ये 'वंदे मातरम् एक शोध' हे पुस्तक लिहिले होते.

'वंदे मातरम्'वरील सर्व अद्ययावत माहिती कोषात्मक स्वरूपात एकत्र करण्याची योजना आखली आहे. या कामी सूची करण्यात त्यांची पत्नी शिल्पा तसेच चित्रकार सचिन जोशी यांची मदत मिळणार आहे. आनंद हर्डीकर तसेच डॉ.

मृणालिनी गडकरी यांचे मार्गदर्शनही लाभते आहे. दोन-अडीच वर्षात हा कोश प्रसिद्ध होईल.

‘वंदे मातरम्’ असणाऱ्या ‘आनंदमठ’ कादंबरीलाही १२५ वर्षे होत असल्यामुळे गडकरी यांचा मराठी अनुवाद प्रसिद्ध करणे ‘वंदे मातरम्’चा पुनर्अभ्यासही करण्यात येईल. या गीतावर छापून आलेले सुमारे ७० मराठी लेख तसेच बातम्या कोशात देण्यात येणार आहेत.

‘वंदे मातरम्’चा स्वीकार काँग्रेस अधिवेशनात ७ ऑगस्ट १९०५ मध्ये झाला हे खरे नाही, असे सबनीसांनी सांगितले. ते म्हणाले की, हे गीत काँग्रेसच्या १९०१ सालच्या कोलकाता अधिवेशनात दक्षिणा रंजन सेन यांनी गायले. तर ‘वंदे मातरम्’ लिहिलेला राष्ट्रीय ध्वज १८ ऑगस्ट १९०७ रोजी मादाम कामा यांनी जर्मनीतील स्टुटगार्ट येथील आंतरराष्ट्रीय परिषदेत फडकावला, त्याला शंभर वर्षे पूर्ण होत आहेत. हा ध्वज ‘केसरी’च्या संग्रहालयात फ्रेम करून ठेवला आहे!

* बहुचर्चित थांग

समलिंगी संबंधासारख्या नाजूक आणि वादग्रस्त विषयावर गंभीर विचार करायला लावणारे अमोल पालेकरांचे मराठी ‘थांग’ आणि इंग्रजी ‘क्वेस्ट’ हे चित्रपट २९ सप्टेंबर रोजी पुण्या-मुंबईत रिलीज झाले. त्याहीपेक्षा महत्त्वाचे म्हणजे या चित्रपटांचे संध्या गोखले यांनी लिहिलेले दोन्ही भाषांमधील पटकथा-संवादही पुस्तकरूपाने प्रकाशित होत आहेत.

नेहमीपेक्षा वेगळा विषय आणि वैशिष्ट्यपूर्ण संवाद यामुळेच ‘थांग’चे पुस्तक पॉप्युलरतर्फे रामदास भटकळ यांनी काढले आहे. १४ ऑक्टोबर रोजी ज्येष्ठ लेखिका कमल देसाई यांच्या हस्ते पुण्यात प्रकाशन झाले. तर त्यापूर्वी १३ ऑक्टोबर रोजी मुंबईत केन्सकॉर्नर येथील ‘क्रॉसवर्ड’मध्ये त्यांच्या इंग्रजी आवृत्तीचे प्रकाशन प्रसिद्ध पटकथा-संवाद लेखक जावेद अख्तर आणि प्रसिद्ध अभिनेत्री शबाना आझमी यांनी केले.

स्त्रीपुरुष संबंध आणि लैंगिकता या विषयांच्या त्रिवेणीतील ‘दायरा’, ‘अनाहत’ यानंतर ‘थांग’ हा तिसरा सिनेमा असल्याचे अमोल पालेकर यांनी सांगितले. ते म्हणाले की, समलिंगी संबंधातील लैंगिकतेबद्दल वैयक्तिक तसेच सामाजिक पातळीवर मौन पाळले जाते. परंतु अशा संंधामुळे कौटुंबिक जीवनावर काय परिणाम होतो, हे सूक्ष्मतेत दाखवण्याचा हा प्रयत्न आहे. क्वेस्ट म्हणजे ‘थांग’चा केवळ इंग्रजी अनुवाद नव्हे, त्यासाठी स्वतंत्र पटकथा लिहावी लागली.

समलिंगी व्यक्तींना ना सामाजिक प्रतिष्ठा मिळते ना त्यांना कायद्याचे पाठबळ असते. अशा स्थितीत त्यांना आपण माणूस म्हणून तरी योग्य वागणूक देतो का, हा प्रश्न मांडण्याचा प्रयत्न केला आहे. प्रत्येक विचारी माणसाने पूर्वग्रह न ठेवता या प्रश्नाचे आपापल्या परीने उत्तर शोधायला हवे. नाटककार गो. पु. देशपांडे

यांचीही या पुस्तकात स्वतंत्र मनोगते आहेत.

* चीनमधील परिषदेत पुण्याची सावनी राजे

नववीत शिकणाऱ्या पुण्याच्या सावनी राजे या विद्यार्थिनीची निवड मकाव चीनच्या शहरातील परिषदेमध्ये निबंधवाचनाकरिता झाली होती. भारताकडून निवडली गेलेली सावनी ही एकमेव प्रतिनिधी होती. ‘इंटरनॅशनल बोर्ड ऑफ बुक्स फॉर यंग पीपल’तर्फे (ईबी) दर दोन वर्षांनी बालशिक्षणाच्या क्षेत्रातील चित्रकार, लेखक परिषद भरते. यंदा प्रथमच या परिषदेत लहान मुलांचा प्रत्यक्ष सहभाग रहावा, म्हणून ‘असोसिएशन ऑफ रायटर्स अँड इलस्ट्रेटर्स फॉर चिल्ड्रन’च्या मासिकातून लहान मुलांना सहभागी होण्याकरिता आवाहन करण्यात आले. पुण्यातील ‘दिल्ली पब्लिक स्कूल’मधील सावनीने ‘अवर लिटरेचर’ या गटात प्रवेशिका भरली. ‘नोइंग इंडिया इन अँड अँडव्हेचर्स वे’ शीर्षकाचा तिचा निबंध स्वीकारला गेला. तिच्या शाळेत तिला परिषदेसाठी सत्रान्त परीक्षेतून सूट दिली. २० ते २४ सप्टेंबरदरम्यान सावनीने ‘पॉवर पॉइंट’च्या मदतीने १२ पानांचे सादरीकरण केले. परिषदेत विविध देशांच्या ४०० प्रतिनिधींनी भाग घेतला होता. परिषदेनंतर काही दिवस सावनी चिनी मुलांबरोबर होणाऱ्या संवादात्मक कार्यक्रमात सहभागी झाली. ‘ईबी’च्या भारतीय विभागाच्या प्रमुख स्वाती राजे यांनी ‘टेल्स फॉर एथिक्स अँड एथिक्स फॉर टेल्स- पंचतंत्र अँड अरेबियन नाइट्स’ या विषयावर निबंध वाचन केले. बालसाहित्यात पदव्युत्तर पदवी संपादन केलेल्या राजे यांनी ‘बालसाहित्य आणि नीतिनियम’ या विषयावरील विभागाकरिता हा निबंध पाठवला होता. सावनीच्या त्या मातोश्री होत.

साहस ‘फेलुदा’चे आणि सावनीचे

सावनीच्या निबंधाचा विषय मनोरंजक आहे. साठच्या दशकातील रहस्यकथांचा शोध घेता घेता सावनीने थेट ऑस्करविजेते दिग्दर्शक सत्यजित रे यांची तेरा-चौदा पुस्तके धुंडाळली. त्यातून रे यांनी निर्माण केलेला कोलकात्याचा फेलुदा नावाचा गुप्तहेर तिला सापडला. सहा फूट उंचीचा फेलुदा म्हणजे पश्चिम बंगालमधील सर्वाधिक लोकप्रिय गुप्तहेर पात्र. याच फेलुदाच्या साहसकथांवर सावनीने आपला निबंध बेतला आहे.

* मायक्रोसॉफ्टचे नवे सर्च इंजिन

मायक्रोसॉफ्ट कंपनीने गुगल व याहू या ऑनलाइन सर्च इंजिनशी स्पर्धा करण्यासाठी लाइव्ह सर्च हे नवे सर्च इंजिन सुरू केले आहे. एकूण ४७ बाजारपेठांमध्ये ही सेवा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

मायक्रोसॉफ्टच्या एमएसएन व विंडोज या सेवांचा वापर दरमहा ४६ कोटी ५० लाख ग्राहक करीत आहेत. त्याच्या जोडीला आता मायक्रोसॉफ्टने हे सर्च इंजिन

सुरू केल्याने या कंपनीच्या सेवांना बरीचशी परिपूर्णता आली आहे. मायक्रोसॉफ्टचे अध्यक्ष ख्रिस्तोफर पायने यांनी सांगितले की, मायक्रोसॉफ्टची ही सेवा म्हणजे एक मैलाचा दगड ठरला आहे. ही केवळ सुरुवात आहे. इंटरनेट सेवांमध्ये अधिक आधुनिकता व सुसूत्रता आणण्यासाठी हे एक महत्वाचे पाऊल आहे. लाइव्ह सर्च इंजिनची बिटा ही आवृत्ती ग्राहकांना चाचणीसाठी उपलब्ध करून देण्यात आली होती. त्यानंतर ग्राहकांनी काही मोलाच्या सूचना केल्या. त्यांचा विचार करून या सर्च इंजिनचे अंतिम रूप तयार करण्यात आले आहे. नवीन सर्च इंजिनचे संकेतस्थळ www.live.com या नावाने असून, त्याचा वापर बातम्या, छायाचित्रे, व्हिडीओ, वेबलॉग व इतर इंटरनेट माहिती व सेवांसाठी करता येईल. हातात मावणाऱ्या स्मार्ट फोन व इतर संगणक यंत्रातही ही सेवा उपलब्ध असेल, त्याशिवाय यात बर्डस आय इमेजरी ही नवीन छायाचित्र सेवा देण्यात आली आहे. मायक्रोसॉफ्ट गेल्या वर्षीपासून विंडोज लाइव्हच्या चाचण्या घेत आहे. याच कंपनीची व्हिस्टा ही अतिशय प्रगत ऑपरेटिंग सिस्टिम जानेवारीत खुली करण्यात येणार आहे.

* जयकर ग्रंथालयात चितमपल्लींचा साहित्यिक ठेवा

देश-विदेशातील उत्तमोत्तम ग्रंथ संग्रही असलेल्या पुणे विद्यापीठाच्या जयकर ग्रंथालयात आता आणखी दुर्मिळ ग्रंथांचा ठेवा मिळणार आहे. अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष मारुती चितमपल्ली हे स्वतःच्या संग्रहातील सुमारे सहा हजार पुस्तके पुणे विद्यापीठाला देणार आहेत. ग्रंथालयात चितमपल्ली यांच्या पुस्तकांसाठी स्वतंत्र दालन राहिल, असे कुलगुरू डॉ. नरेंद्र जाधव यांनी सांगितले.

या वेळी श्री. चितमपल्ली म्हणाले, “माझ्या पश्चात ही सर्व पुस्तके विद्यापीठाला देण्यात यावीत, असे इच्छापत्र मी करणार आहे. त्यामुळे याबाबत नंतर कोणतीही संदिग्धता राहणार नाही. गेल्या पन्नास वर्षांत विविध ठिकाणी मोठ्या कष्टाने जमविलेली ही पुस्तके आहेत. वेगवेगळ्या विषयावरील या पुस्तकांचा विद्यापीठात शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांना उपयोग व्हावा, ही यामागची भूमिका आहे.”

* सुधीर गाडगीळ यांच्या वेबसाईटचे उद्घाटन

प्रसिद्ध निवेदक-मुलाखतकार सुधीर गाडगीळ यांच्या ‘वेबसाईट’चे उद्घाटन नुकतेच सिंगापूर येथे अभिनेते प्रशांत दामले यांच्या हस्ते झाले.

www.sudhirgadgil.com असा या वेबसाईटचा पत्ता आहे. या वेबसाईटवर सुधीर गाडगीळ यांच्या गेल्या तीस वर्षातील निवेदक, सूत्रसंचालक आणि मुलाखतकार म्हणून घडलेल्या कारकीर्दीची झलक, निवडक नामवंतांच्या गाजलेल्या मुलाखतींचे तुकडे; तसेच आगामी संवाद कार्यशाळेची संकल्पना

यांची माहिती मिळेल. विविध क्षेत्रांतील मान्यवरांस श्री. गाडगीळ यांची छायाचित्रेही पाहता येतील. सिंगापूर महाराष्ट्र मंडळाने गणपतीनिमित्त आयोजित केलेल्या ‘शब्द-सूर’ या मैफली नुकत्याच सिंगापूर आणि स्वित्झर्लंड येथे रंगल्या. यानिमित्त काढण्यात आलेल्या स्मरणिकेचे प्रकाशन प्रशांत दामले यांच्या हस्ते झाले.

* मुलांनी नवीन चुका कराव्यात

“मुलांनो, आम्ही केलेल्या चुका तुम्ही करू नयेत. तुम्ही नवनवीन चुका कराव्यात, त्यामधूनच तुम्हाला खूप काही शिकता येईल. समोरचा माणूस हसेल म्हणून तुम्ही बोलायला घाबरू नका. तुमच्या बोलण्यात दम असेल तर तुमच्या बोलण्यात कितीही चुका झाल्या तरी त्या खपून जातील. आपण उगीचच घाबरतो. स्वतःवर विश्वास ठेवायला शिकले की आयुष्य बदलते,” असे उद्गार प्रसिद्ध बालसाहित्यकार राजीव तांबे ह्यांनी गिरीज येथील जीवन दर्शन केंद्रात २० ऑगस्ट २००६ रोजी झालेल्या सुवार्ता बालसाहित्य झुंबड ह्या कार्यक्रमात बोलताना काढले.

वसईभरातील चौदा हायस्कूलच्या ४०० विद्यार्थ्यांनी ह्या कार्यक्रमात सहभाग घेतला होता.

प्रारंभी कार्यक्रमात स्वागत व प्रास्ताविक करताना फा. फ्रान्सिस दिब्रिटो म्हणाले, “शाळेबाहेरच्या शाळा आपल्याला खूप काही शिकवत असतात. त्यातूनच व्यक्तिमत्त्वाची जडणघडण होत असते.”

त्यानंतर मुलांशी संवाद साधताना अनंत भावे म्हणाले, “आपल्या एकमेकांच्या हुषारीमध्ये फार फरक नसतो. आपण कमी पडलो ते मेहनतीमध्ये. तुम्ही वेळेचे नियोजन कसे करता ह्यावर आयुष्य घडत असते. म्हणून स्वतःला वेळेची शिस्त लावून घ्यायला हवी. मी आयुष्यभर केवळ मजाच केली. कारण माझ्यावर आनंदाचे संस्कार घडलेले होते. सत्तर वर्षांत मला कधीच कंटाळा आला नाही. माझा चेहरा कधीच दुर्मुखलेला नव्हता.”

ह्या वेळी फा. अँड्र्यू रॉड्रिगज ह्यांनी आदिवासी बोलीतील पर्यावरण गीत गाऊन मुलांना निसर्गरक्षणाचा संदेश दिला. फा. किरण लोपीस, निलेश तुस्कानो व ऑल्विन तुस्कानो ह्यांनी मुलांसह समूहगान सादर केले.

ह्या प्रसंगी बारावीच्या परीक्षेत वसईतून प्रथम आलेल्या प्रसन्नराज डाबरे ह्याची कु. मर्जीना शेख हिने मुलाखत घेतली.

* ‘इन द लाइन ऑफ फायर’च्या मराठी अनुवादास मेहता पब्लिशिंग हाऊसचा नकार

पाकिस्तानचे राष्ट्राध्यक्ष जनरल परवेझ मुशर्रफ यांचे वादग्रस्त ठरलेल्या ‘इन द लाइन ऑफ फायर’च्या मराठी अनुवादास ‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’ने नकार दिला आहे.

‘इन द लाइन...’ची हिंदी आवृत्ती दिल्लीमधील प्रकाशक काढणार आहेत. मूळ इंग्रजी पुस्तक मराठीत काढावे अशी ऑफर पेंग्विन या जगप्रसिद्ध प्रकाशनसंस्थेकडून आली होती. मात्र ज्या पुस्तकात भारताबद्दल, कारगिल युद्धाबद्दल दांभिक वृत्तीने भाष्य करण्यात आले आहे. अशा पुस्तकाचा अनुवाद करण्यात स्वारस्य नाही असे ‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’ने ‘पेंग्विन’ला कळवले.

* चिनी मुलीच्या कादंबरीची जागतिक भरारी!

लढणाऱ्या पक्षांच्या काल्पनिक जगावर आधारलेली ‘स्वोर्डबोर्ड’ ही अद्भुतरम्य कादंबरी अकरा वर्षे वयाच्या चिनी मुलीने लिहिली असून ‘हार्पर कॉलिंग्स’ या जगविख्यात प्रकाशनसंस्थेने इंग्रजीतून ती प्रकाशित करायचे ठरविले आहे. नॅन्सी यी फान नावाच्या या मुलीने आपल्या कादंबरीचे हस्तलिखित या प्रकाशन संस्थेकडे ‘ई-मेल’ने पाठवून दिले होते.

चीनच्या दक्षिणेला असलेल्या हैनान या राज्यात राहणाऱ्या फानने ‘हार्पर कॉलिंग्स’च्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी जेन फ्रीडमन यांना त्यांच्या न्यूयॉर्कमधील कार्यालयात ‘ई-मेल’द्वारे हस्तलिखित पाठविले. ते पाहूनच प्रकाशन संस्थेने तिचे हे पुस्तक जागतिक पातळीवर प्रसिद्ध करण्याचा निर्णय घेतला गेला.

फानची ही कादंबरी बालसाहित्यात महान ठरू शकेल असे जाणकार म्हणतात. ही कादंबरी पुढील वर्षाच्या सुरुवातीला चीनमध्ये प्रकाशित होईल. यानिमित्ताने ‘हार्पर कॉलिंग्स’चा चीनच्या बाजारपेठेत प्रवेश होईल.

नॅन्सीचा जन्म १९९३ चा. ती वयाच्या सातव्या वर्षापर्यंत न्यूयॉर्कमध्ये राहिली. ती अकरा वर्षांची असताना अमेरिकेतील दहशतवादविरोधी लढ्याची माहिती अभ्यासाचा भाग म्हणून तिला समजली. त्याच रात्री तिने लढणाऱ्या पक्षांची कल्पनाचित्रे रंगविण्यास सुरुवात केली आणि दुसऱ्या दिवशी ‘स्वोर्डबोर्ड’ लिहायला घेतली.

तेरा वर्षांची नॅन्सी हैनान बेटावर तिच्या पालकांसह आणि आवडत्या पक्षांसोबत राहते. वाचनाची आवड असलेल्या नॅन्सीला कधी कधी पक्षिनिरीक्षण करण्याची आणि मार्शल आर्टची आवड आहे.

* महाराष्ट्राच्या प्रेरणेतून ‘वंदे मातरम्’ साकारले

“स्वातंत्र्याचा महामंत्र असलेले ‘वंदे मातरम्’ महाराष्ट्राच्या प्रेरणेतून साकारले. आद्य क्रांतिकारक वासुदेव बळवंत फडके व झाशीची राणी यांच्या पराक्रमातून बंकिमचंद्र चटर्जी यांना हे गीत रचण्याची स्फूर्ती मिळाली,” असे प्रतिपादन विद्यावाचस्पती शंकर अभ्यंकर यांनी केले.

आदित्य प्रतिष्ठान आयोजित ‘वंदे मातरम्’ व्याख्यानमालेत ते बोलत होते. या प्रसंगी ‘गणपती अथर्वशीर्ष’च्या पाचव्या आवृत्तीचे प्रकाशन श्री. बापट यांच्या हस्ते झाले.

श्री. अभ्यंकर म्हणाले, “महाराष्ट्रातील वासुदेव बळवंत फडके व झाशीची राणी यांच्या प्रेरणेने ‘वंदे मातरम्’ स्फुरले. बंगालमधील निसर्ग व दुर्गा प्रतिष्ठापना यांचा प्रभावही या गीतावर आहे. या गीताने भारतीय संस्कृतीचे जागरण केले आहे. हा भारतीय स्वातंत्र्याचा महामंत्र होईल, असेही भाकीत चटर्जी यांनी वर्तविले होते.”

श्री. यमाजी मालकर म्हणाले, “भारतीय नागरिक म्हणून आपण दैनंदिन कोणत्या सामाईक गोष्टी करतो किंवा कराव्यात हे आतापर्यंत ठरविणे आवश्यक होते; पण तसे काहीच न ठरविल्याने ‘वंदे मातरम्’ सर्वांनी म्हणायचे की नाही, यासारखे वाद उपस्थित होतात.”

* जगभर संभाषणासाठी उपयुक्त कृत्रिम भाषा : एस्परान्तो

इंग्रजीला पर्याय ठरू पाहणाऱ्या व ११८ वर्षांची परंपरा असणाऱ्या ‘एस्परान्तो’ या कृत्रिम भाषेचा प्रसार पुरंदर तालुक्यात झपाट्याने होत आहे. पुणे शहर आणि पुरंदर परिसरातील दोन हजार महिला व मुलींनी ही भाषा अवगत केली आहे. एवढेच नव्हे, तर ‘फेडराचियो एस्परान्तो दे बारातो’ संस्थेने भाषाप्रचारासाठी सासवड येथे घेतलेल्या सातव्या अधिवेशनात पुरंदरमधील १२० महिलांनी सहभाग घेतला होता.

‘हेल्पो फाउंडेशन’चे संस्थापक डॉ. अब्दुल सलाम यांनी या भाषेच्या प्रसाराचे काम हाती घेतले आहे. जगभरातील नैसर्गिक भाषांचे वैविध्य आणि त्या शिकण्यासाठी लागणारे कौशल्य पाहून पोलंड येथील डॉ. जामेन होफ यांनी १८८७ मध्ये ‘एस्परान्तो’ भाषेचा शोध लावला. कृत्रिम पण समजायला सोपी, अशी या भाषेची रचना केली. त्यामुळे भाषेचा प्रसार झपाट्याने झाला. सध्या १८० देशांतून पाच कोटी ही भाषा बोलतात. किंबहुना ‘एस्परान्तो’ अवगत असल्याने डॉ. सलाम यांनी २२ देशांची भ्रमंती केली आहे. विनोबा भावे, महात्मा गांधी यांनाही ही भाषा अवगत होती असा दावा डॉ. सलाम करतात. रवींद्रनाथ टागोर शांतिनिकेतनमध्ये ‘एस्परान्तो’ भाषा शिकवत होते. त्यामुळे आजही तेथील हजारो नागरिक ही भाषा बोलताना आढळतात. तर चीनमध्ये विद्यापीठांतून लाखो विद्यार्थी या भाषेचे प्रशिक्षण घेतात.

डॉ. सलाम म्हणाले, “ही भाषा शिकायला अत्यंत सोपी आहे. केवळ दहा दिवसांत ती शिकता येते. ग्रामीण भाग देशाच्या विकासाचा पाया असल्याने सर्वप्रथम ग्रामीण भागात या भाषाशिक्षणाचे काम हाती घेण्यात आले. त्यातही महिला विकास हा संस्थेचा प्रमुख हेतू असल्याने भाषा शिकण्यासाठी त्यांना अधिकाधिक प्रेरित करण्यात आले. ग्रामीण भागातील शालेय मुलींनाही या भाषेचे प्रशिक्षण देण्यात आले आहे. त्याअंतर्गत आतापर्यंत एक हजार मुली ‘एस्परान्तो’ने समृद्ध झाल्या आहेत. त्यासाठी कोणतेही शुल्क आकारण्यात आलेले नाही. खेडोपाडी भाषेची चळवळ उभी रहावी आणि त्यांच्यासाठी जगाची दारे खुली व्हावी, एवढाच यामागील हेतू आहे.”

मातृभाषेव्यतिरिक्त जागतिक स्तरावरील भाषा अवगत असणे गरजेचे असते.

किंबहुना जगभरात मातृभाषेला पर्याय म्हणून इंग्रजी भाषा वापरली जाते. मात्र 'एस्परांतो' भाषा इंग्रजीला पर्याय ठरू शकते, असे डॉ. सलाम यांचे म्हणणे आहे. 'एस्परांतो' जाणणारे ते पुण्यातील पहिले भाषातज्ज्ञ आहेत. 'फेडराचिओ एस्परांतो बारातो' संस्थेचे ते भारतीय सदस्य आहेत. नेदरलँडमध्ये संस्थेचे मुख्यालय असून, टोकियोमध्ये विभागीय कार्यालय आहे.

* 'ध्यासपर्व' डीव्हीडी व व्हीसीडी

अमोल पालेकर दिग्दर्शित 'ध्यासपर्व' हा चित्रपट आता डीव्हीडी आणि व्हीसीडीवरही उपलब्ध झाला आहे. 'सुगम' संस्थेने डीव्हीडी आणि व्हीसीडीची निर्मिती केली आहे. कुटुंबनियोजनाची संकल्पना समाजापुढे आणणारे, तसेच स्त्रियांचे हक्क, त्यांना स्वतःच्या अस्तित्वाची जाणीव करून देणे, बालविधवांना समाजात योग्य वागणूक, योग्य स्थान मिळावे यासाठी आपले आयुष्य खर्ची घालणारे रघुनाथ कर्वे यांचे कार्य 'ध्यासपर्व'मध्ये चित्रित करण्यात आले आहे. पालेकर यांची हाताळणी, किशोर कदम, सीमा विश्वास आदींचा अभिनय यामुळे या चित्रपटाने दाद मिळवली आहे. 'ध्यासपर्व'ची डीव्हीडी आणि व्हीसीडी इंग्रजी उपशीर्षकांसह आहे. त्यांची अनुक्रमे किंमत २५० आणि १४९ रुपये आहे.

* मुलांमधील विवेक जागृत करणे हे साहित्यिकांसमोरील आव्हान

“लहान मुलांमधील विवेक जागृत करणे, हे साहित्यिकांसमोरील मोठे आव्हान आहे. आपल्याकडे संपन्नता आहे, विवेक मात्र नाही,” असे प्रतिपादन ज्येष्ठ चित्रकार रवी परांजपे यांनी केले.

'मामु' (मासिक मुलांचे) या दिवाळी अंकाचे प्रकाशन बालकलाकार ओम भूतकर यांच्या हस्ते झाले. या प्रसंगी अभिनेते राहुल सोलापूरकर, 'सकाळ'चे संपादक यमाजी मालकर व 'मामु'चे संपादक शिरीष जोगदेव व्यासपीठावर उपस्थित होते. “आपण करत असणारी कृती योग्य आहे का, हे तपासून पाहण्याची सवय मुलांमध्ये रुजविणे आवश्यक आहे. सुशिक्षिततेबरोबर सुसंस्कृतपणा वाढायला हवा,” असे श्री. परांजपे म्हणाले.

* न्यायप्रक्रियेच्या अपयशामुळे मूल्यांचे उल्लंघन

माध्यमे व न्यायप्रक्रिया अपयशी ठरल्यामुळेच समाजात मानवी मूल्यांचे उल्लंघन होत आहे. माध्यमांनी सामाजिक प्रश्नांविषयी ठाम भूमिका घेतलीच पाहिजे, असे मत लेखक व सूत्रकार रुझेब भरुचा यांनी मांडले.

झोपडपट्टीविषयक विविध प्रश्नांवर भरुचा यांनी लिहिलेल्या 'यमुना जंटली विप्स' या पुस्तकाचे प्रकाशन ज्येष्ठ पोलीस अधिकारी किरण बेदी यांच्या हस्ते झाले. सिम्बायोसिसचे संस्थापक डॉ. शां. ब. मुजुमदार, विद्या येरवडेकर, डॉ. एस. एन. बाल या वेळी उपस्थित होते.

भरुचा म्हणाले, “यमुना नदीत प्रदूषण करण्याच्या कारणावरून दिल्लीतील 'यमुना पुश्ता झोपडपट्टी' दोन वर्षांपूर्वी पाडली, पण या झोपडपट्टीमुळे केवळ एक टक्काच प्रदूषण होते, हे सत्य. मात्र दुर्लक्षित करण्यात आले. प्रदूषण करणारे इतर कारखाने व नदीपट्ट्यातील इतर सरकारी, खासगी इमारतींवर मात्र काही कारवाई झाली नाही. वृत्तपत्रांनीही या अन्यायाच्या विरोधात जोरदार आवाज उठविला नाही.”

“शहर व ग्रामीण भागातील असंतुलित विकासामुळे प्रत्येक शहरात झोपडपट्टी वाढणारच आहे,” असे सांगून ते म्हणाले, “झोपडपट्टीत राहणाऱ्या मजूर, कामगारांची समाजाला गरज असूनही त्यांच्या समस्यांविषयी मात्र कोणाला फिकीर नाही. त्यामुळेच त्यांच्या समस्या सर्व समाजाच्या समजून सोडवायला पाहिजेत.”

“समाजात सौहार्द व संवेदनशीलता वाढली पाहिजे,” असे बेदी यांनी सांगितले. त्या म्हणाल्या, “कोणत्याही समस्या या मानवी विकारामुळेच निर्माण होतात. समाजात शांती, प्रेम वाढविण्यासाठी युवा पिढीने पुढाकार घेतला पाहिजे. गरीब-श्रीमंत, काळा-गोरा हा भेद मिटविण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत. समाजात बदल घडवून आणले पाहिजेत.”

* 'जिहाद'च्या पोटातली गुपितं

दहशतवादांचे प्रशिक्षण, शेकडो निरपराधांचे प्राण घेण्यासाठी त्यांच्या मनाची करण्यात येणारी तयारी, त्यांना सामान्य माणसांपासून 'जिहादी' बनवण्यापर्यंतचे बदल या सगळ्याची माहिती आतापर्यंत मिळत होती ती केवळ जगभरातल्या गुप्तचर संघटनांकडून. पण आता प्रथमच दहशतवादी तळावर रीतसर प्रशिक्षण घेऊन युरोपमधील अतिरेक्यांच्या गटात वावरलेल्या एका व्यक्तीकडूनच जिहाद आणि जिहादींची मानसिकता या विषयावर झगझगीत प्रकाश टाकणारे 'इनसाइड द जिहाद' हे पुस्तक प्रसिद्ध होत आहे.

'ओमर नसिरी' या पात्राकरवी हे पुस्तक लिहिणाऱ्या मायकल स्युअर या सीआयए अधिकाऱ्याने दिलेल्या माहितीनुसार नासिरच्या पुस्तकात अफगाणिस्तानातील दहशतवादी प्रशिक्षण शिबिरांची दिलेली माहिती अत्यंत स्फोटक असून ९० च्या दशकापर्यंत जगातल्या कोणत्याही गुप्तचर यंत्रणेकडे नसलेली अनेक रहस्ये या पुस्तकात दडली आहेत.

जिहादी प्रशिक्षण शिबिरांमध्ये चालणारी अतिरेकी कारवायांची प्रशिक्षण प्रक्रिया या पुस्तकात उलगडून दाखवण्यात आली आहे. नासिरने वाचलेला हा पाढा अमेरिकी गुप्तचरविषयक पुस्तकांच्या जंत्रीत सर्वात वेगळा आणि ऐतिहासिक ठरेल.

तब्बल सात वर्षे अफगाणिस्तानच्या डोंगराळ भागांत दहशतवादी कारवायांचे इत्थंभूत प्रशिक्षण मिळवण्याचा नासिरचा अनुभव, यानंतर लंडनमधील दहशतवादी गटांमध्ये युरोपात कोणकोणत्या ठिकाणी अतिरेकी कारवाया घडवता येतील,

यासंदर्भात त्याने केलेली खलबते, पाकिस्तानच्या टोळ्यांचे नियंत्रण असलेल्या शहरांपर्यंत आणि लंडनमधल्या कट्टरपंथीय मशिदीपासून ते अल्जिरियातल्या दहशतवादी गटांपर्यंत प्रत्येक ठिकाणी नासिरला आलेले अनुभव या पुस्तकात असतील. तसेच अल कायद्याचा उदय कसा झाला आणि कोणत्या दोषांमुळे जगभरातल्या गुप्तचर यंत्रणा अल कायदा आणि लादेनपर्यंत पोहोचू शकल्या नाहीत, याचेही विवेचन या पुस्तकात आहे.

* मुशर्रफ यांच्या पुस्तकाला मुद्रण दोषाचा फटका

पाकिस्तानचे अध्यक्ष जनरल परवेझ मुशर्रफ यांचे 'इन द लाइन ऑफ फायर' हे आत्मचरित्र एकीकडे मुशर्रफ यांच्याच दाव्या-प्रतिदाव्यांनी चर्चेत असताना या पुस्तकातील डिस्वाळ मुद्रणदोषांनी पुस्तकाचे प्रकाशक वैतागले आहेत. न्यूयॉर्कस्थित सायमन व शुस्टर या प्रकाशन संस्थेने हे पुस्तक गाजावाजा करित प्रसिद्ध केले होते. या पुस्तकात स्पेलिंगच्या आणि व्याकरणाच्या बऱ्याच चुका असून त्याचा फटका राजधानी इस्लामाबादसह भारताचे पंतप्रधान मनमोहन सिंग व पाकिस्तानचे पंतप्रधान शौकत अझीझ यांना बसला आहे. या पुस्तकात मनमोहन सिंग यांचे छायाचित्र छापण्यात आले आहे. या छायाचित्राच्या खाली मनमोहन सिंग यांचे स्पेलिंग 'मनमोहम' असे करण्यात आले आहे, तर पान क्रमांक १७९ वर पाकिस्तानचे पंतप्रधान शौकत अझीझ यांचे स्पेलिंग 'शौआकत', पान क्रमांक २३२ वर दोन ठिकाणी 'शौकुत' असे झाले आहे. पाकिस्तानची राजधानी इस्लामाबादचे स्पेलिंग 'इस्लाम बाद' असे दोन शब्दांमध्ये अंतर ठेवून करण्यात आले आहे. पुस्तकाची अनुक्रमणिकाही स्पेलिंगच्या चुकांनी भरलेली आहे. पुस्तकाच्या मुद्रणात एवढ्या चुका कशा झाल्या असे या पुस्तकाचे संपादक ब्रुस निकोलस यांना विचारले असता त्यांनी आपण या प्रकाशन संस्थेचे प्रवक्ते नसल्याचे स्पष्ट सांगितले.

* बालकुमार साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदी विजया जहागिरदार

अखिल भारतीय मराठी बालकुमार साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदी लेखिका विजया जहागिरदार यांची, तर स्वागताध्यक्षपदी शरद ठाकरे यांची निवड झाली आहे.

२४ ते २६ डिसेंबर दरम्यान सोलापूर येथे बालकुमार साहित्य संमेलन होणार आहे. संमेलनाला विजया वाड, रत्नाकर मतकरी, लीला दीक्षित, गिरिजा कीर आदी उपस्थित राहणार आहेत. संमेलन संस्थेच्या वतीने देण्यात येणारा 'दिनकर लोखंडे पुरस्कार' या वर्षी लेखिका आशा भाजेकर यांना देण्यात येईल. दोन हजार रुपये आणि गौरवपत्र असे पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

* जगभरातील विद्यापीठांमध्ये 'आयआयटी'ला ५७ वे स्थान

जगभरातील प्रतिष्ठित १०० विद्यापीठांच्या यादीत भारतातील 'इंडियन इन्स्टिट्यूट

ऑफ टेक्नॉलॉजी' या उच्च शिक्षण संस्थेला ५७ वे स्थान मिळाले आहे. टाइम नियतकालिकाच्या उच्च शिक्षणविषयक पुरवणीने ही यादी प्रसिद्ध केली आहे. पहिल्या १३ क्रमांकांमध्ये अमेरिका व ब्रिटन या दोन देशांतील विद्यापीठांचा समावेश आहे.

या यादीत अमेरिकेतील विद्यापीठांची संख्या सर्वात जास्त (३३) असून त्यानंतर ब्रिटिश विद्यापीठांचा क्रमांक लागतो. (१५) ऑस्ट्रेलिया, स्वित्झर्लंड, फ्रान्स या देशांमधील विद्यापीठांची संख्या प्रत्येकी पाच आहे. तर कॅनडा, हॉंगकाँग, जपान या देशांतील प्रत्येकी तीन विद्यापीठांचा समावेश आहे. चीन व भारत देशांच्या प्रत्येकी दोन विद्यापीठांचा समावेश आहे. बीजिंग विद्यापीठाला १५ वे स्थान देण्यात आले आहे.

* रशदींनी विकले स्वतःचे अक्षरधन!

'सेंटनिक व्हर्सेस'च्या वादग्रस्त लिखाणामुळे चर्चेत राहिलेले आणि सनातनी मुस्लिमांनी लक्ष्य केलेले बुकर पुरस्कारविजेते भारतीय वंशाचे लेखक सलमान रशदी यांनी त्यांच्या सर्व पुस्तकांची हस्तलिखिते, पुस्तके आणि इतर सर्व सामग्री अमेरिकेतील विद्यापीठाला विकली आहे. त्यामुळे जगभरच्या साहित्य वर्तुळात खळबळ उडाली आहे. या निर्णयामुळे ब्रिटिश लायब्ररीचे सदस्य नाराज झाले असून सलमान रशदी यांचे मौलिक साहित्य परदेशी जाण्यापासून वाचवण्यासाठी या सदस्यांनी बैठक आयोजित केली आहे. या सामग्रीत रशदी यांची अद्याप प्रकाशित न झालेली दोन पुस्तकेही आहेत.

रशदी यांच्या साहित्यासाठी अँटलांटातील एमोरे विद्यापीठाने किती रकमेचा सौदा केला आहे, हे गुलदस्त्यात असले तरी यासाठी विद्यापीठाने बरीच मोठी किंमत मोजली असावी, असा अंदाज आहे. रशदी यांचे राहते घर पुस्तकांनी भरले आहे, ही पुस्तके जपण्यासाठी या विद्यापीठाचा प्रस्ताव आपण स्वीकारला, असे ते सांगत आहेत. यात त्यांच्या गेल्या दशकातील अज्ञातवासातील डायरी तसेच 'दी अँटार्गॉनिस्ट' आणि 'दी बुक ऑफ पीअर' या १९७० मध्ये लिहिलेल्या अप्रकाशित पुस्तकांचा समावेश आहे.

त्यांचे सर्व साहित्य व संदर्भ विद्यार्थी तसेच अभ्यासूंना उपलब्ध करून देण्यात येतील, असे एमोरे विद्यापीठाने स्पष्ट केले असले तरी रशदी यांच्या मृत्यूच्या फतव्यानंतरच्या अज्ञातवासातील दशकभराची डायरी पुढील वादविवाद टाळण्यासाठी सध्या तरी गुप्त ठेवली जाणार आहे.

'सेंटनिक व्हर्सेस' प्रसिद्ध झाल्यानंतर जगभरातील सनातनी मुस्लिम नेत्यांनी सलमान रशदींचा निषेध केला होता, तर इराणचे नेते खोमेनी यांनी रशदींच्या मृत्यूचा फतवा काढला होता. त्यामुळे रशदी दशकभर अज्ञातवासात आणि संरक्षणात होते. सध्या न्यूयॉर्कमध्ये वास्तव्यास असलेले रशदी २०१२ पर्यंत अँटलांटाच्या

डेकाटर कॅम्पसमध्ये दरवर्षी एक महिना मानद प्राध्यापक म्हणून काम करणार आहेत.

* 'एकाधिकारशाही' मोडण्यासाठी निवडणूक घटनेत बदल

अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदासाठी मराठीमध्ये ज्याने खूप मोठे काम केले आहे, तसेच निवडणुकीपेक्षा हे पद सन्मानाने बहाल करता यावे, अशी अवघ्या मराठी सारस्वताचीच इच्छा आहे. या गोष्टीचा वाढता दबाव लक्षात घेऊन अखिल भारतीय मराठी साहित्य महामंडळाने संमेलन अध्यक्षांच्या निवडणूक घटनेत बदल करण्यासाठी हालचाली सुरू केल्या आहेत. याचा लाभ आगामी ८० व्या अखिल भारतीय साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदाच्या निवडणुकीत होणार नाही, तर ८१ व्या संमेलनाची निवडणूक प्रक्रिया मात्र नवीन घटनेनुसार होईल!

अखिल भारतीय मराठी साहित्य महामंडळाने आता याबाबत होणारी टीका गांभीर्याने स्वीकारून निवडणुकीसाठी घटनाप्रक्रियेतच बदल करण्याचे ठरवले आहे, असे महामंडळाचे कोषाध्यक्ष नरेश सब्जीवाले यांनी सांगितले.

महामंडळाचे अध्यक्ष मनोहर म्हैसाळकर यांनी यासंबंधीच्या बैठका घ्यायला सुरवातही केली आहे. घटनेच्या प्रत्येक मुद्द्यावर सध्या चर्चा होत असून बदलत्या काळानुसार ती अधिक लोकाभिमुख कशी करता येईल, याचा विचार सुरू आहे. घटनात्मक बदल हीच एक किचकट तसेच गुंतागुंतीची प्रक्रिया आहे. घटनेतील बदलाच्या सर्व सूचना धर्मदाय आयुक्तांपर्यंत पोहोचवाव्या लागतील. मग नवा बदल प्रत्यक्षात आणणे शक्य होईल.

अखिल भारतीय मराठी साहित्य महामंडळाच्या प्रत्येक घटक संस्थेचे दहा हजार आजीव सदस्य असताना मतदानाचा हक्क मात्र निवडक ५२७ जणांनाच दिला आहे. त्यामुळे एकाधिकारशाहीचा धोका निर्माण झाला आहे.

* 'सांग सख्या रे'चे प्रकाशन

रुग्णशुणत्या पावसात 'सखी'ची पैजणे स्मरत, मेघ होऊन हुंकारणाऱ्या-सतार होऊन झंकारणाऱ्या तरुणाईच्या साक्षीने, युवा कवी संदीप खरे आणि संगीतकार सलील कुलकर्णी यांच्या 'सांग सख्या रे' या नव्या अल्बमचे प्रकाशन पुणे येथे, संदीपचे आजी-आजोबा शोभना आणि दयानंद परांजपे; तसेच सलीलच्या मातोश्री रेखा कुलकर्णी यांच्या हस्ते झाले. अल्बमचे निर्माते 'फाउंटन म्युझिक'चे कांतिभाई ओसवाल या वेळी उपस्थित होते.

संदीप-सलीलच्या कविता-स्वरांना, युवा नृत्यांगना शांभवी वझे; तसेच रॉकी पूनावाला यांच्या सहकार्यांच्या नृत्याची जोड, अभिनेते सुबोध भावे यांचे निवेदन, साथीला प्रकाशयोजनेचा जादूभरा खेळ आणि तुडुंब भरलेल्या प्रेक्षागृहाची भरभरून दाद व 'वन्समोअर'चा गजर, यामुळे हे सादरीकरण विलक्षण रंगतदार झाले.

'प्रिये ये निघोनी घनांच्या कडेने

मला एकटेसे अता वाटताहे
कुणालाच जे सांगता येत नाही
असे काहीसे मन्मनी दाटताहेत,'

असे सांगत सुरू झालेला 'सांग सख्या रे'चा प्रवास 'नात्याला या नकोच नाव, दोघांचाही एकच गाव' इथपर्यंत शब्दसुरांच्या साथीने पोहोचला. शेवटी, '...परंतु तुझे हात हातात आले, व्यथांचे तळे गा निळेशार झाले,' या सार्थकतेपाशी येऊन हा प्रवास थांबला. उत्तरार्धात 'आयुष्यावर बोलू काही'चा प्रयोगही रंगला.

* 'अंतर्नाद' दिवाळी अंक

मराठी भाषेतील पुस्तक प्रकाशनाला नुकतीच दोनशे वर्षे पूर्ण झाली. या काळात मराठी साहित्याचा आणि प्रकाशन विश्वाचा भरपूर विस्तार झाला. यातून सर्वश्रेष्ठ वीस पुस्तके निवडून त्यांचा परामर्श 'अंतर्नाद' दिवाळी अंकात घेण्यात आला आहे.

"मराठीतील सर्वश्रेष्ठ पुस्तके निवडण्याचा उपक्रम अन्य काही संस्थांनी यापूर्वी केला आहे. त्यांचा संदर्भ घेत 'अंतर्नाद'ने अन्य काही निकषांच्या आधारे मराठी वाचकांना सर्वश्रेष्ठ वाटणाऱ्या पुस्तकांची निवड केली आहे. निवडीसाठी साहित्यकृतीचे मोठेपण, तिचे परिणाम, आशयदृष्ट्या वेगळेपण, नावीन्य आणि आयुष्याच्या वेगवेगळ्या टप्प्यांवर त्या साहित्यकृतीचे विविध अंगांनी जाणवणारे सौंदर्य, असे काही घटक विचारात घेण्यात आले. वाचकांनी, समीक्षकांनी, लेखकांनी उपक्रमाला उत्तम प्रतिसाद दिला," असे श्री. काळे यांनी सांगितले.

सर्व चाचण्यांतून सर्वश्रेष्ठ ठरलेल्या वीस पुस्तकांत 'श्यामची आई', 'बनगरवाडी', 'कोसला', 'कळ्यांचे निःश्वास', 'काजळमाया', 'संपूर्ण केशवसुत', 'मढेंकरांची कविता', 'युगान्त', 'बलुतं', 'व्यक्ती आणि वल्ली', 'रणांगण', 'ययाति', 'चिमणरावाचे चन्हाट', 'तलावातले चांदणे', 'सखाराम बाईडर', 'विशाखा', 'मृद्गंध', 'स्मृतिचित्रे', 'आहे मनोहर तरी' आणि 'माणसं' आदींचा समावेश आहे. त्यात कादंबरी, कथासंग्रह, लेख, कविता, संशोधनपर लेखन, विनोदी साहित्य, दलित लेखन, आत्मचरित्र, नाटक असे साहित्याचे विविध प्रकार आहेत.

या वीस पुस्तकांचा सर्वांगीण परिचय करून देणारे विस्तृत लेख अंकात आहेत. चित्रकार बाळ ठाकूर यांनी या वीसही लेखकांची चित्रे रेखाटली आहेत.

* 'लॅंग्वेज लायब्ररी'

"भाषेबरोबरच भाषेचे उच्चारशास्त्रही तितकेच महत्त्वाचे असते; त्यातच भाषेचे सौंदर्य असते," असे प्रतिपादन ज्येष्ठ पत्रकार डॉ. अरुण टिकेकर यांनी पुणे येथे केले.

बृहन्महाराष्ट्र वाणिज्य महाविद्यालयाने सुरू केलेल्या 'पीएनजी लॅंग्वेज लॅबोरेटरी'चे उद्घाटन डॉ. टिकेकर यांच्या हस्ते झाले. प्राचार्य अनिरुद्ध देशपांडे, उपप्राचार्य

डॉ. संजय कंदलगावकर, ग्रंथालयाचे प्रमुख प्रा. प्रकाश भांडे उपस्थित होते. डेक्कन एज्युकेशन सोसायटीच्या नियामक मंडळाचे अध्यक्ष अरविंद खळदकर अध्यक्षस्थानी होते.

डॉ. टिकेकर म्हणाले, “जागतिकीकरणाच्या नव्या युगात भाषा महत्त्वाची भूमिका पार पाडत आहे. त्यामुळे जगातील काही प्रमुख भाषांना महत्त्व आले आहे. सुसंवादासाठी भाषा महत्त्वपूर्ण असल्या, तरी तितकेच महत्त्व या भाषांच्या उच्चाराला आहे. योग्य उच्चाराने भाषेचे सौंदर्य वाढण्यास मदत होते. शिवाय त्यातून संवाद अधिक सुलभ होण्यास मदत होते.”

ग्रंथालयात प्रथम सुरू होणाऱ्या इंग्रजी भाषा अभ्यासक्रमाच्या माहितीपुस्तकेचे प्रकाशनही झाले. याशिवाय कालांतराने जर्मन, फ्रेंच व जपानी भाषांचे अभ्यासक्रम सुरू होणार आहेत. ब्रिटिश लायब्ररीच्या सहकार्याने सुरू करण्यात आलेला हा पहिलाच प्रयोग आहे. यासाठी विद्यापीठ अनुदान मंडळाने (यूजीसी) अनुदान दिले आहे; तसेच श्री. दाजीकाका गाडगीळ यांनी पाच लाख रुपयांची देणगी दिली आहे.

* ‘टक्करमाळ’मधून साक्षेपी संशोधक वृत्तीचे दर्शन

कविवर्य ना. वा. टिळक व प्रसिद्ध लेखिका लक्ष्मीबाई टिळक यांच्याबद्दल काही साहित्यिकांनी पूर्वग्रहदूषित दृष्टिकोनातून लेखन केले. परंतु त्यांचे नातू अशोक देवदत्त उर्फ अप्पा टिळक यांनी अत्यंत खडतरपणे पुरावे गोळा करून या तथाकथित पूर्वग्रहदूषित लेखनाचा सडेतोड समाचार घेतला. ‘टक्करमाळ’ या लेखसंग्रहातून अप्पांच्या साक्षेपी संशोधक वृत्तीचे दर्शन घडते, असे प्रतिपादन प्रसिद्ध ग्रंथसमीक्षक शंकर सारडा यांनी केले.

नाशिकच्या ज्योतिकलश सभागृहात वाड्सेवा प्रकाशन, साहित्यलक्ष्मी लक्ष्मीबाई टिळक संदर्भ ग्रंथालय व आपले सार्वजनिक वाचनालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित अप्पा टिळक लिखित टक्करमाळ या पुस्तकाच्या प्रकाशन सोहळ्याप्रसंगी ते बोलत होते.

यावेळी सारडा म्हणाले की, कविवर्य ना. वा. टिळक यांनी ख्रिस्त धर्म स्वीकारला. हा अत्यंत धाडसी व रोमहर्षक निर्णय होता. या धर्मांतरामुळे अनेक प्रश्न त्या काळात उपस्थित झाले. त्यानंतर दुर्गा भागवत, प्रभाकर पाध्ये, वि. द. घाटे पासून ते आत्तापर्यंतच्या अनेक साहित्यिकांनी यासंबंधी लिखाण केले. या लेखनात अनेक पूर्वग्रहदूषित मते आली. या मतांचा अप्पा टिळक यांनी आपल्या संशोधक वृत्तीतून खरपूस समाचार घेतला आहे. सत्य मांडणे हा त्याचा स्वभाव अन् वृत्ती आहे याचे प्रत्यंतर वारंवार येते, असेही ते म्हणाले.

आपल्या मनोगतात अप्पा टिळक म्हणाले की, लेखकाने कोणतीही गोष्ट अथवा घटना लिहिताना वास्तवतेचे भान राखणे आवश्यक आहे; परंतु असे

घडत नाही. केवळ कपोलकल्पित घटनेवर लेखन केल्याने एखाद्याच्या व्यक्ती चरित्रावर अन्याय होतो.

प्रास्ताविक मिलिंद सोनार यांनी केले. प्रमुख पाहुण्यांचा परिचय डॉ. प्रा. वेदश्री थिंगळे यांनी तर पुस्तक परिचय आशा पाटील यांनी करून दिला. अॅड. अंजली पाटील यांनी स्वागत केले. संजय जगताप यांनी आभार मानले.

* डॉ. जनार्दन वाघमारे यांच्या आत्मचरित्राचे प्रकाशन

ज्येष्ठ शिक्षणतज्ज्ञ व विचारवंत डॉ. जनार्दन वाघमारे यांच्या ‘मूठभर माती’ या आत्मचरित्राचे प्रकाशन नाशिक सार्वजनिक वाचनालयाचे अध्यक्ष बाळासाहेब सराफ यांच्या हस्ते करण्यात आले.

प. सा. नाट्यगृहात ज्योती स्टोअर्स आणि नवनीत पब्लिकेशन्स यांच्या विद्यमाने आयोजित ‘लेखक तुमच्या भेटिला’ या उपक्रमात जनार्दन वाघमारे यांनी सांगितले की, ही आत्मकथा आपण जे करतो ते लोकांपर्यंत जावे म्हणून लिहिली आहे. लहानपणी खेड्यात करमणुकीची साधने नसत. गावातील भजनी मंडळ, तमाशे यांचा परिणाम माझ्या व्यक्तिमत्त्वावर होत गेला. शाळेत गेल्यानंतर लेखन व वक्तृत्वाची तारीफ होत गेली. त्यातूनच पुढे प्राध्यापक झाल्यानंतर लेखन प्रवास घडत गेला. आज शिक्षणाची परिभाषा बदलली आहे. जागतिकीकरणात शिक्षणातही मोठे आव्हान आहे. ते आव्हान आपण स्वीकारायला हवे, असेही डॉ. वाघमारे यांनी सांगितले. यावेळी बाळासाहेब सराफ, पद्मगंधा प्रकाशनचे संचालक अरुण जाखडे यांनीही विचार मांडले.

* अभ्यासपूर्ण पुस्तके प्रकाशित करण्यासाठी अनुदान

“मराठीतील अभ्यासपूर्ण पुस्तके प्रकाशित करण्यासाठी मदत करण्याची पुणे विद्यापीठाची परंपरा अधिक गतिशील करण्याचा मी प्रयत्न करेन,” अशी ग्वाही विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. नरेंद्र जाधव यांनी दिली. डॉ. वसंत जोशी यांनी लिहिलेल्या ‘भाषा व साहित्य : संशोधन’ या ग्रंथाच्या दुसऱ्या आवृत्तीचे प्रकाशन त्यांच्या हस्ते झाले. तसेच डॉ. रेखा साने-इनामदार यांच्या ‘अस्तित्ववाद व मराठी कादंबरी’ या समीक्षणात्मक ग्रंथाला साहित्यिक रा. श्री. जोग पुरस्कार प्रदान करण्यात आला.

डॉ. जाधव म्हणाले, “मराठीतील अभ्यासपूर्ण पुस्तकांना मदत करण्याची पुणे विद्यापीठाची परंपरा आहे. अशी चांगली पुस्तके प्रकाशित झाली पाहिजेत, अशी माझी भूमिका आहे. त्यामुळे मदतीची परंपरा अधिक गतिमान करण्याचा प्रयत्न मी करणार आहे.” डॉ. रेखा इनामदार म्हणाल्या, “जीवन जगताना पडणाऱ्या प्रश्नांच्या आंतरिक शक्तीतून हा ग्रंथ मी लिहिला. व्यक्तींच्या जीवनात विद्रोहाचे क्षण येतात तेव्हा वास्तववाद जवळचा वाटतो, याची जाणीव या

ग्रंथातून होते.”

डॉ. जाधव यांनी लिहिलेले ‘आमचा बाप अन् आम्ही’ हे पुस्तक आता कोरियन भाषेत प्रकाशित होत आहे. याआधी तेरा भाषांमधून हे पुस्तक प्रकाशित झाले असल्याचे त्यांनी सांगितले.

* पहिले भारतीय सर्च इंजिन विकसित

कोणतीही माहिती क्षणात उपलब्ध करून देणाऱ्या ‘गुगल’ किंवा ‘याहू’ या सर्च इंजिनांच्या मालिकेमध्ये आता ‘गुरुजी डॉट कॉम’चा समावेश झाला आहे. हे पहिले ‘भारतीय’ सर्च इंजिन आहे, असे सांगण्यात येत आहे. लवकरच विविध भारतीय भाषांमध्येही ‘सर्च इंजिन’ सुरू करणार असल्याचे कंपनीचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी गौरव मिश्रा यांनी सांगितले.

ते म्हणाले, “गुरुजी डॉट कॉम हे संकेतस्थळ प्रामुख्याने देशाविषयी माहिती लवकर मिळावी या संकल्पनेवर विकसित करण्यात आले असून, देशातील सर्च विषयांवरची संकेतस्थळे या सर्च इंजिनला जोडण्यात आली आहेत. या सर्च इंजिनचे महत्त्वाचे वैशिष्ट्य म्हणजे, इंजिनला विचारल्या जाणाऱ्या प्रत्येक शब्दाशी किंवा शब्दप्रयोगाशी संबंधित असणारे देशातील संकेतस्थळ प्रथम दाखविण्यात येणार आहे.”

संपूर्णपणे स्वदेशी असलेल्या या सर्च इंजिनची रचना, मांडणी; तसेच विकसन भारतातच करण्यात आले आहे. सर्च इंजिन विकसित करण्यासाठी आवश्यक असणारी अत्यंत गुंतागुंतीची रचना अवघ्या सात महिन्यांत विकसित करण्यात आली, असे श्री. मिश्रा यांनी सांगितले. येत्या काही महिन्यांत कंपनीतर्फे इतर भारतीय भाषांद्वारे माहितीचा शोध घेण्याची सुविधा सुरू होणार असून, त्याद्वारे भाषिक संकेतस्थळे आणि ब्लॉग्स यांचीही माहिती मिळणार आहे. सिक्वोया कॅपिटल इंडिया कंपनीने यासाठी भांडवल पुरविले आहे. ‘गुरुजी’चे कंपनीचे संस्थापक अनुराग दौड आणि गौरव मिश्रा यांनी या आधी अमेरिकेतील सिलिकॉन व्हॅली येथे काही वर्षे काम केले आहे. नवी दिल्ली येथील ‘इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी’ (आयआयटी) येथे या दोघांचे शिक्षण झाले.

* ‘सयसावल्या’तून मराठवाड्याच्या सांस्कृतिक विकासाचे दर्शन

“प्रा. लक्ष्मीकांत तांबोळी यांच्या ‘सयसावल्या’ या पुस्तकातून मराठवाड्याच्या सांस्कृतिक विकासाचे दर्शन घडते,” असे मत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाचे कुलगुरू नांदेड येथे डॉ. नागनाथ कोतापल्ले यांनी व्यक्त केले.

ज्येष्ठ साहित्यिक प्रा. तांबोळी यांनी लिहिलेल्या ‘सयसावल्या’ या व्यक्तिचित्रांच्या पुस्तकाचे प्रकाशन डॉ. कोतापल्ले यांच्या हस्ते नुकतेच झाले. त्या वेळी ते बोलत होते. आमदार कमलकिशोर कदम कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी होते.

तु. शं. कुलकर्णी, सुधाकर डोईफोडे, विजया कोतापल्ले आदी या वेळी उपस्थित होते. राजश्री पाटील यांनी सूत्रसंचालन केले.

* वसंत प्रभू यांच्या चरित्राचे प्रकाशन

संगीतकार वसंत प्रभू यांच्या शैलीचा आजच्या संगीतकारांनी अवश्य अभ्यास करावा; म्हणजे सुरेल आणि गोड गाणी कशी तयार करायची असतात, हे संगीतकारांना समजेल, असे मत संगीतकार अशोक पत्की यांनी व्यक्त केले.

मधू पोतदार लिखित ‘मानसीचा चित्रकार तो...’ या वसंत प्रभू यांच्यावरील चरित्राचे प्रकाशन आज करण्यात आले. ज्येष्ठ भावगीतगायक गजाननराव वाटवे यांच्या हस्ते ग्रंथाचे प्रकाशन झाले.

प्रभू यांच्यावरील ग्रंथाचे संगीत रसिकांसाठी आणि जाणकारांसाठी विशेष महत्त्व असल्याचे सांगून अशोक पत्की म्हणाले की, प्रभूंनी जी जी गीते निर्माण केली, ती अतिशय गोड आणि सुरेल अशी आहेत. सध्या भावसंगीताच्या क्षेत्रात जे काही चालले आहे, त्यात सुधारणा करायची असेल, तर सध्याच्या संगीतकारांनी प्रभू यांच्या संगीताचा अवश्य अभ्यास करावा.

□

* हृषीकेश मुखर्जी

दादासाहेब फाळके पुरस्काराने सन्मानित झालेले ज्येष्ठ चित्रपट निर्माते, दिग्दर्शक आणि संकलक हृषीकेश मुखर्जी यांचे प्रदीर्घ आजाराने निधन झाले. ते ८४ वर्षांचे होते. मुखर्जी यांच्या निधनाने चित्रपटसिकांवर निर्मळ आनंदाचा वर्षाव करणारा एक श्रेष्ठ दिग्दर्शक काळाच्या पडद्याआड गेला आहे.

१९५७ साली ‘मुसाफिर’ या चित्रपटाने आपल्या दिग्दर्शकीय कारकीर्दीची सुरुवात करणाऱ्या हृषिदांनी अनेक अविस्मरणीय चित्रपटांचे दिग्दर्शन केले. यातील काही चित्रपटांच्या निर्मितीतही ते होते. १९९८ सालचा ‘झूट बोले कौआ काटे’ हा त्यांनी दिग्दर्शित केलेला अखेरचा चित्रपट होय. आपल्या अर्धशतकाच्या कारकीर्दीत हृषिदांनी ‘आनंद’, ‘अभिमान’, ‘नमकहराम’, ‘बावर्ची’, ‘चुपके चुपके’, ‘मिली’, ‘गोलमाल’ यांसारखे अनेक चित्रपट दिग्दर्शित केले. दिग्दर्शनाप्रमाणेच एक कुशल संकलक म्हणूनही त्यांचा दबदबा होता. त्यांना ‘पद्मविभूषण’ किताबाबरोबरच चित्रपट क्षेत्रातील सर्वोच्च दादासाहेब फाळके पुरस्कार देऊन गौरविण्यात आले होते.

आगामी

अमेरिकेतील पापनगरी

डॉ. अनंत लाभसेटवार

मनुष्यातील देवत्व आणि पशुत्व या दोन्ही प्रवृत्तींना आव्हान देणारी दोन भिन्न स्थळं अमेरिकेत सापडतात. एक डिस्निवर्ल्ड आणि दुसरे लास वेगास.

एकीकडे कौटुंबिक मूल्य, संस्कार जोपासण्याकडे कटाक्षाने लक्ष देण्यात येतं तर दुसरीकडे मनुष्यातील वामवृत्तीला सर्वार्थानं उत्तेजन देणारं वातावरण सापडतं.

यापैकी कोणत्याही स्थळाला भेट देण्याचं स्वातंत्र्य प्रत्येकाला आहे. मग देवत्वं आणि पशुत्वं यातील कुठली प्रवृत्ती प्रभावी ठरते...?

 मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

३६ / नोव्हेंबर २००६ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

पुस्तक परिचय

द लायन्स गेम

दहशतवादी सूडनाट्याची
रोमांचकारक कहाणी

नेल्सन डेमिल
अनु. अशोक पाध्ये

‘द लायन्स गेम’ ही नेल्सन डेमिलची कादंबरी तब्बल ८६८ पृष्ठांची आहे. सध्याच्या दहशतवादाच्या आंतरराष्ट्रीय वातावरणाचे विलक्षण धागेदोरे उलगडून दाखविणारी ही कादंबरी अमेरिकेतील एफबीआय (फेडरल ब्युरो ऑफ इन्व्हेस्टिगेशन), सीआयए (सेंट्रल इन्टेलिजन्स एजन्सी) आणि शहर पातळीवरची पोलिस यंत्रणा या तिघांच्या कार्यपद्धतीतील वेगळेपणाबरोबर त्यांच्यातील सुप्त स्पर्धेचेही दर्शन घडवते. या तिन्ही यंत्रणांमधील निवडक कर्मचाऱ्यांचा दहशतवादविरोधी गट – अँटिटेरिस्ट टास्क फोर्स कादंबरीत दाखविण्यात आला असून एका वास्तव घटनेचा आधार घेऊन या यंत्रणांच्या कार्यप्रणालीची कसोटी लागेल अशा रोमहर्षक कथावस्तूचा डोलारा कल्पनेने उभा करण्यातील नेल्सन डेमिलचे रचनाकौशल्य वाचकांची मती गुंग करणारे आहे. साडेआठशेवर पृष्ठांची ही कादंबरी एका बैठकीत वाचून संपणे शक्यच नाही, परंतु एकदा हाती घेतली की संपवल्याशिवाय चैन पडू नये अशी तिची जादू आहे.

तसे पाहिले तर या कादंबरीचे मध्यवर्ती सूत्र फारच साधे, सरळ आहे.

लिबियाचा सर्वेसर्वा कर्नल गडाफी याच्या अण्वस्त्रविषयक महत्वाकांक्षेची पाळेमुळे खणून काढण्यासाठी अमेरिका त्याच्या अल अझाझियामधील निवासस्थानावर एफ-११ या प्रकारच्या दोन विमानांतून बॉम्बेफेक करते. या हल्ल्यांमधून गडाफी वाचतो; परंतु त्याची पत्नी सोफिया जखमी होते; गडाफीची दोन्ही मुले जखमी होतात आणि अठरा महिन्यांची दत्तक कन्या मरण पावते. पण त्याचबरोबर गडाफीच्या मर्जीतल्या असद खलील या सोळा वर्षांच्या तरुणाच्या कुटुंबातील असदची आई, दोन भाऊ आणि दोन बहिणी हे सगळे बळी पडतात. त्याची प्रेयसी बाहिरा ही देखील त्यावेळी त्याच्याबरोबर असते. त्या हल्ल्यांनी घाबरून

मेहता मराठी ग्रंथजगत : नोव्हेंबर २००६ / ३७

आपल्या जगण्यासाठी फक्त एकच कारण उरले आहे. ते म्हणजे जिहाद! ते पवित्र धर्मयुद्ध आपण शत्रूंच्या प्रदेशात लढायचे... या विचारासरशी त्याचे मन स्थिरावते... ज्या दोन अमेरिकी विमानांमधून बॉम्बफेक झाली त्यांच्या वैमानिकांना गाठायचे आणि ठार मारायचे.

ती किंकाळ्या फोडू लागते, त्याचा चेहरा ओरबाडू लागते, तेव्हा असद त्या उन्मादावस्थेतून तिला बाहेर काढण्यासाठी तिच्या मागे जाऊन तिची मान आणि गळा एका हाताने पकडतो. तो पकड आवळीत जातो... आणि तिचा आवाज बंद होतो. कायमचाच... बाँबहल्ल्यात तीही मरण पावली असेच तिच्या घरचे लोक समजून चालतात. तीही हुतात्मा ठरते. बाहिराच्या घरचे लोक असदची मग काळजी घेतात. या असदचे वडील कॅप्टन करीम खलील यांचा पाच वर्षांपूर्वी पॅरिसच्या रस्त्यावर खून झालेला असतो. तो खून 'इस्त्रायलच्या मोसाद' या हेरसंस्थेच्या

हस्तकांनी केलेला आहे असे गडाफीने जाहीर केलेले असते. प्रत्यक्षात तो एखाद्या लिबियन प्रतिस्पर्धी मुस्लीम संघटनेने केला असेल असे जाणकारांचे मत असते. (खुद्द गडाफीनेच तो घडवून आणला असावा असेही पुढे सूचित केले जाते.) वडिलांच्या मृत्यूचा सूड घेण्याची भावना असदमध्ये असतेच. या नव्या हल्ल्यात आई व भावंडे यांचा बळी गेल्याने ही सूडाची भावना अधिकच उफाळून येते... एकटे आपण या हल्ल्यातून वाचलो याचे कारण अल्लाने आपल्याला सूड घेण्यासाठी मुद्दाम जिवंत ठेवले आहे असे तो मनाशी घोळवत राहतो. आपल्या कुटुंबासाठी, देशासाठी, धर्मासाठी आणि बड्या नेत्यांसाठी हा सूड घ्यायचा आहे. अल्लाने त्यासाठी माध्यम वा हत्यार म्हणून आपल्याला निवडले आहे. यात आपल्याला गमावण्यासारखे काही नाही. आपल्या जगण्यासाठी फक्त एकच कारण उरले आहे. ते म्हणजे जिहाद! ते पवित्र धर्मयुद्ध आपण शत्रूंच्या प्रदेशात लढायचे... या विचारासरशी त्याचे मन स्थिरावते... ज्या दोन अमेरिकी विमानांमधून बॉम्बफेक झाली त्यांच्या वैमानिकांना गाठायचे आणि त्यांना ठार मारायचे... शिक्षा घ्यायची... असे तो ठरवतो... "हे अल्ला, आज रात्री जे काही घडले त्याचा मी सूड घेईन अशी मी शपथ घेतो."

कर्नल गडाफी आणि असदची आई यांची जवळीक असते. त्याबद्दल काही प्रवादही असतात.

कर्नल गडाफी असदची निवड दहशतवादाच्या प्रशिक्षणासाठी करतो. त्याला त्याबाबतचे धडे देण्यात येतात. मलिक हा त्याचा मार्गदर्शक व काळजीवाहू अधिकारी. त्याचेही वडील इटालियन सैनिकांकडून फासावर चढवले गेलेले!

त्यामुळे तोही असदप्रमाणे अनाथ झालेला! म्हणून मलिकही सूडभावनेने पेटलेला! मलिकने जर्मनी, ब्रिटन, इटली आणि अमेरिका या सगळ्यांसाठी हेरगिरी करून एकही गोळी न झाडता काफिरांची हत्याकांडे घडवून आणलेली! असद त्याच्याच तालमीत तयार होतो. "तुझ्यामध्ये सिंहाचे धैर्य आणि ताकद आहे. सिंह वेगाने झडप घालून सावजाला हिंस्रपणे मारतो; सिंहासारखा कावेबाज होऊन तू सावजांना नष्ट कर. कावेबाज झाला नाहीस तर तू लवकरच हुतात्मा होशील." सिंह कधीही कोणाचा द्वेष करित नाही. आपल्याला धमकी वा त्रास देऊ पाहणाऱ्यांना तो ठार करतो.

भूक लागली तरच तो हत्या करतो. ज्या रात्री तुझे कुटुंब मारले गेले, तेव्हापासून तुझा आत्मा सूडासाठी भुकेलेला आहे. तुझ्या आईचे रक्त तुला आवाहन करित आहे. तुझे वडील करीम - स्वर्गातून तुझ्या कामावर लक्ष ठेवत आहेत. जा बेटा, विजय मिळवून मानाने परत ये."

बाँबहल्ल्याच्या घटनेनंतर असद हे प्रशिक्षण घेऊन निरनिराळ्या देशांत दहशतवादी कृत्यांमध्ये सहभागी होतो. अनेकदा युरोपात जातो. रोमधील ब्रिटिश वकिलातीत स्फोट, पॅरिसमधील अमेरिकन चर्चमध्ये स्फोट, फ्रँकफुर्टमधील अमेरिकन ल्युथरेन चर्चमध्ये स्फोट... लंडनमधील विमानतळाबाहेर एका अमेरिकन वायुदलाच्या अधिकाऱ्याचा कुऱ्हाडीने खून... वगैरे दुर्घटनांच्या वेळी असद त्या गावी उपस्थित असल्याचे आढळून येते. पण तो प्रत्येक वेळी अधिकृतपणे पर्यटक म्हणून प्रवेश करतो आणि नंतर कसलाही माग न ठेवता अदृश्य होतो, अशी त्याच्याबद्दलची माहिती एफबीआयकडे असते.

तिशीत प्रवेश केलेला हा असद खलील अचानक एके दिवशी पॅरिसच्या अमेरिकन वकिलातीत स्वतः होऊन शरणागती पत्करतो, तेव्हा त्याला बेड्या घालून चौकशीसाठी एफबीआयचे दोन अधिकारी विमानातून अमेरिकेला निघतात. न्यूयॉर्कला त्याचे 'स्वागत' करण्यासाठी ज्य्यत तयारी केली जाते आणि पोलिस दलात गुप्तहेर म्हणून गाजलेल्या जॉन कोरीला स्पेशल एजंट म्हणून त्यासाठी अँटी टेररिस्ट टास्क फोर्समध्ये घेण्यात येते. त्याच्या मदतीला केट मेफिल्ड ही एफबीआयतर्फे नेमलेली मेन्टॉर येते. सोनेरी केस, निळे डोळे, गोरा वर्ण.

कॉटिनेंटल कंपनीच्या पॅरिसहून येणाऱ्या फ्लाइट क्र. १७५ च्या नियोजित

"तुझ्यामध्ये सिंहाचे धैर्य आणि ताकद आहे. सिंह वेगाने झडप घालून सावजाला हिंस्रपणे मारतो; सिंहासारखा कावेबाज होऊन तू सावजांना नष्ट कर. कावेबाज झाला नाहीस तर तू लवकरच हुतात्मा होशील."

**डिटॅक्टिव्ह जॉन कॉरी
त्या विमानात सर्वांच्या
आधी घुसतो... पाहतो
तर वैमानिक
मृतावस्थेत... सर्व
प्रवासी मृत...
एफबीआयची माणसे
मृत. त्यांची पिस्तुले
मात्र गायब. त्यांचे
अंगठे कापलेले.**

आगमनाच्या वेळेवर जॉन कोरी आणि केट मेफिल्ड विमानतळावर पोचतात. विमानातून आलेल्या असद खलीलला ताब्यात घेऊन मुख्य फेडरल प्लाझामध्ये नेऊन पोहोचवणे ही कामगिरी या दोघांवर असते.

पण विमानतळावर त्यांना कळते की या विमानाचा आणि रडारचा, मुख्य कंट्रोल टॉवरचा संबंध दोन तासांपासून तुटलेला आहे... तरीही विमान ठरल्याप्रमाणे येत आहे... त्याच्याशी वायरलेस संपर्क मात्र साधता येत नाही... हायजॅक तर झाले नाही ना? हायजॅकविरोधी यंत्रणा सिद्ध होते. ते

विमान ठरलेल्या धावपट्टीवर उतरते... पोलिस अडवत असतानाही डिटॅक्टिव्ह जॉन कॉरी त्या विमानात सर्वांच्या आधी घुसतो... पाहतो तर वैमानिक मृतावस्थेत... सर्व प्रवासी मृत... एफबीआयची माणसे मृत. त्यांची पिस्तुले मात्र गायब. त्यांचे अंगठे कापलेले. इमर्जन्सी सर्व्हिसचा माणूस विमानात शिरतो... ऑटो पायलट प्रोग्रॅममुळे ते विमान वैमानिक जिवंत नसतानाही सरळ विमानतळावर उतरल्याचे लक्षात येते.

जॉन कॉरीच्या लक्षात येते की विमानात एक व्यक्ती तेवढी जिवंत असणार... ती व्यक्ती नक्कीच विमानात असणार... पण तेवढ्यात एक व्यक्ती बाहेर पडून कॉन्क्वस्टाडोर क्लबच्या इमारतीकडे जाणाऱ्या गाडीत बसून जाते... हे लक्षात येते.

जॉन कॉरी त्या क्लबकडे गाडीने जातो...

पण तेथे स्वागतकक्षाचा अधिकारी मृतावस्थेत पडलेला दिसतो...

असद खलील तेथूनही निसटतो. एका टॅक्सीत बसून विमानतळाबाहेर पडतो. जॉन कॉरी आणि सगळ्याच यंत्रणा हतबुद्ध होतात...

असद खलील आपल्या आईच्या, भावंडांच्या मृत्यूला कारणीभूत ठरलेल्या दोन्ही विमानांच्या वैमानिकांचे नाव-पत्ते मिळवून, त्यांना ठार मारायच्या मोहिमेवर अमेरिकेत आलेला असतो...

—आणि तो एकेक करून त्यांच्यापैकी सहा जणांना मारतोही!

... या हत्यांमागचा उद्देश आरंभी कोणालाच उलगडत नाही.

पण असदबद्दलची माहिती मिळवून जॉन कॉरी त्याच्या मागावर राहतो. ह्या खुनांच्या मालिकेतील शेवटचा खून कोणाचा होणार असा प्रश्न त्याला पडतो.

... आणि अमेरिकेच्या माजी अध्यक्षचा, रोनाल्ड रिगनचा जीव धोक्यात आहे हे कॉरीच्या ध्यानात येते. सांता बार्बरा, कॅलिफोर्नियामधील रेगनच्या रॅचकडे, इस्टेटीकडे, निवासस्थानाकडे मोर्चा वळवतो. बेल एअर भागातील त्या इस्टेटीचा ताबा सिंक्रेट सर्व्हिसने घेतलेला असतो... आणि तेथे जॉन कॉरीची असदशी मोबाइलवर बातचीत होते.

“मी विगिन्सला आणि तुम्हा दोघांनाही संपवणार आहे.”

“हे पहा असद, तुझ्या समस्या हिंसाचाराने सुटू शकणार नाहीत.”

“जो आपली तलवार चालवू शकतो तोच जगतो...” असद.

“तुझ्या वडिलांना पॅरिसमध्ये इस्त्रायली एजंटंनी मारले नव्हते. त्यांना गडाफीच्याच माणसांनी मारले हे तुला ठाऊक नाही... गडाफीनेच हत्येचा आदेश दिला. आणि तुझी आई कर्नल गडाफी याची जवळची मैत्रीण होती... सीआयएच्या अधिकाऱ्यांना हे सर्व माहित आहे... वडिलांचा खून तुझ्या आईसाठी केला गेला का?”

“मी तुला ठार मारणार आहे; पण मी तुझा द्वेष करित नाही. तू माझे काही वाकडे केलेले नाहीस... तू खोटारडा आहेस. तुझा गळा कापण्याआधी मला तुझी जीभ कापायला आवडेल.”

“पाहिलेस? मला वाटलेच सत्य काय ते सांगितल्यावर तू माझ्यावर चिडणार.”

...पुढे काय होते ते येथे सांगण्यात मतलब नाही.

सगळ्या पोलिस यंत्रणांचा ससेमिरा मागे असतानाही असद अमेरिकेच्या वेगवेगळ्या भागात असणाऱ्या आपल्या सावजांची सफाईने शिकार करतो... हे त्याला कसे जमते... त्याचेही तपशील नेल्सन डेमिलने अत्यंत साक्षेपाने दिले आहेत. बाँब हल्ला करण्यात सहभाग असणाऱ्या आठ वैमानिकांचा सूड घ्यायचा, त्यांना ठार मारायचे ह्या उद्देशाने अमेरिकेत आलेल्या लिबियन दहशतवादी असद खलीलने आपल्या एकेका सावजाला टिपणे – हे कथासूत्र आरंभीच लक्षात आले तरी वाचक ही आटशेवर पृष्ठांची कादंबरी हातातून खाली ठेवत नाही याचे कारण या प्रत्येक सावजाला टिपताना असद खलीलने दाखविलेले वेगळेपण... संपर्कमाध्यमे, एफबीआय, सीआयए, पोलिसयंत्रणा... या सगळ्यांच्या प्रकाशझोतात राहूनही असद एकाकीपणे अमेरिकेत संचार करित राहतो आणि आपल्या सावजांना गाठतो... त्यातले थरारनाट्य वाचकांना झपाटून टाकते.

पृष्ठे : ८६८ ● किंमत : ६८० रु. ● सभासदांना : ५८८ रु. ● पोस्टेज : ३० रु.

पुण्यभूमी भारत

सुधा मूर्ती
अनु. लीना सोहोनी

१३० रु.
पोस्टेज २० रु.

सरकारी अधिकारी बुचकळ्यात पडले. मी म्हणाले, “आम्ही इन्फोसिस फौंडेशनचे कार्यकर्ते आहोत. आम्ही आमच्या स्वयंसेवकांची तुकडी बरोबर घेऊन आलो आहोत. आपद्ग्रस्त भागातील लोकांना थेट स्वहस्ते मदत करण्याची आमची इच्छा आहे. सरकारचं या संदर्भातील धोरण काय आहे, याची मला कल्पना आहे. परंतु आम्ही आणलेली साधनसामग्री तुमच्या ऑफिसात सोडून जाण्याऐवजी संकटग्रस्त लोकांशी बोलून, ती त्यांच्या हाती सुपूर्द करण्याची आमची इच्छा आहे. तसं केल्यानं आम्हाला समाधान मिळेल. बऱ्याच दात्यांनी त्यांच्यातर्फे देणगीची रक्कम आमच्या हाती सुपूर्द केली आहे आणि तो निधी खऱ्याखऱ्या संकटग्रस्तांपर्यंत पोहोचतो आहे ना, हे पाहण्याची नैतिक जबाबदारी आमची आहे.”

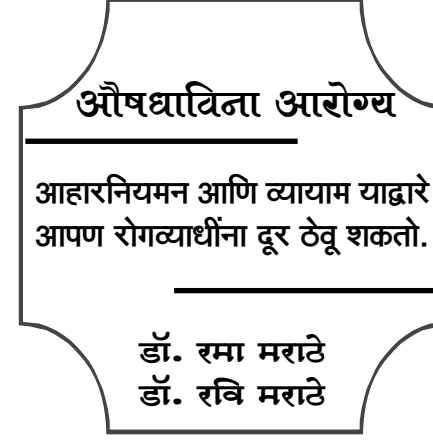
माझं हे बोलणं ऐकताच ते क्षणभर स्तब्ध उभे राहिले व नंतर म्हणाले, “कोणतं फौंडेशन?”

“इन्फोसिस फौंडेशन, बंगलोरचं.”

त्यावर ते हसून म्हणाले, “काहीच हरकत नाही. बिगरसरकारी सेवाभावी संस्थांमधली एक अत्यंत पारदर्शक अशी तुमची संस्था आहे. तुम्हाला यातून स्वतःचा कोणताही स्वार्थ साधायचा नाही. त्यामुळे तुम्ही सरळ जा आणि तुमचं मदतकार्य करा.”

(‘पुण्यभूमी भारत’ मधून)

४२ / नोव्हेंबर २००६ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

औषधाविना आरोग्य

आहारनियमन आणि व्यायाम याद्वारे
आपण रोगव्याधींना दूर ठेवू शकतो.

डॉ. रमा मराठे
डॉ. रवि मराठे

डॉ. रमा मराठे | डॉ. रवि मराठे

औषधाविना
आरोग्य

डॉ. रमा मराठे आणि डॉ. रवी मराठे हे दोघे गेली पंचवीस वर्षे बेळगाव येथे वैद्यकीय सेवा करीत आहेत. ‘स्वभावाला औषध आहे’, (डॉ. बाखप्रणीत पुष्पाधीचा परिचय), ‘असे घडवा मुलांचे व्यक्तिमत्त्व’, ‘तो आणि ती’ (अनुवाद) वगैरे डॉ. रमा मराठे यांची पुस्तके प्रसिद्ध झालेली आहेत.

वैद्यकीय व्यवसायात नाना प्रकारचे रुग्ण त्यांनी हाताळले. मधुमेह, उच्च रक्तदाब, हृदयविकार, पाठदुखी, सांधेदुखी, तणावजन्य आजार, अॅलर्जीजन्य विकार, तणावजन्य मानसिक तक्रारी वगैरे आजारांना बळी पडणाऱ्यांची संख्या सतत वाढत आहे आणि औषधोपचाराने त्यांचे पूर्णतया निवारण होऊ शकत नाही असे त्यांच्या लक्षात आले. या आजारांमागची कारणे त्यांनी शोधण्याचा प्रयत्न केला. अयोग्य असमतोल आहार, सदोष जीवनपद्धती, व्यायामाचा अभाव, व्यसनाधीनता, ताणतणाव, प्रदूषण, निसर्गापासून दूर जाणे ही कारणे महत्त्वाची आहेत असे त्यांना जाणवले. ही कारणे दूर केली तर अनेक आजारांची तीव्रता कमी होईल असे त्यांना वाटते. त्यासाठी सुयोग्य समतोल आहार, दैनंदिन व्यायाम, जीवनपद्धतीत बदल, निसर्गसन्निध्य, तणावमुक्तीसाठी प्रयत्न, व्यसनमुक्ती आणि मनःशांती या सात सूत्रांचा अवलंब करायला हवा. तशी व्यवस्था आपल्या ‘हेल्थ केअर’मार्फत व्हावी म्हणून त्यांनी सुसज्ज व्यायामशाळा, योग, ध्यान, एरोबिक्स, तणावमुक्ती, व्यक्तिमत्त्व विकास वगैरे कार्यक्रम राबविण्यास आरंभ केला. त्यातूनच औषधाविना आरोग्य ही संकल्पना उपयुक्त असल्याचे त्यांना आढळून आले. रुग्णांना या उपचारांमुळे शारीरिक, मानसिक स्वास्थ्य लाभते; त्यांचा औषधोपचारांवरील खर्च आटोक्यात येतो, आरोग्य हेच धन हे त्यांना स्वानुभवावरून पटते... हा अनुभव केवळ आपल्या रुग्णांपुरता मर्यादित राहू नये

मेहता मराठी ग्रंथजगत : नोव्हेंबर २००६ / ४३

**“मधुमेह,
अतिरक्तदाब,
स्थूलपणा यासारखे
आजार हे आजच्या
बिघडलेल्या
जीवनशैलीतून निर्माण
झालेले संस्कृतिजन्य
आजार आहेत” असे
लेखकांना वाटते.**

म्हणून या डॉक्टर दांपत्याने ‘औषधाविना आरोग्य’ विषयक लेख वेळोवेळी लिहिले, त्यांचेच संकलन आता पुस्तकरूपात मेहता पब्लिशिंग हाऊसतर्फे प्रसिद्ध होत आहे. पुस्तकी ज्ञानापेक्षा प्रत्यक्ष कार्यानुभव हा आरोग्याविषयी नवी दृष्टी देणारा ठरतो, अशी प्रचीती या दांपत्याला आली; तशीच ती बहुसंख्य वाचकांनाही या पुस्तकाद्वारे येऊ शकेल.

डॉ. रमा मराठे आणि डॉ. रवी मराठे यांनी लठ्ठपणा आणि वजनवाढ, आहारनियमन, रोगनिवारणाचा व्यायाम हा मार्ग याबद्दल या पुस्तकात प्रारंभी विवेचन केले आहे. पाठदुखी, मानदुखी,

मधुमेह, अतिरक्तदाब, हृदयविकार, प्रसूती, शस्त्रक्रिया, ताणतणाव यांच्या संदर्भात व्यायामाचा उपयोग कसा करून घ्यावा हे पुढे सुमारे शंभरावर पृष्ठांत प्रतिपादन केले आहे.

विज्ञानाने मानवी जीवनात आज अनेक सुखांचा विनासायास लाभ होत आहे. उन्हाळ्यात थंडगार हवा, बटन दाबताच म्हणेल तेथे उजेड, मनोरंजनासाठी चोवीस तास टीव्ही, नाटके, खेळ, प्रवासाच्या जलद सोयी, अन्नपदार्थांची विविधता, मोबाइल-इंटरनेट यासारखी सुखे हात जोडून माणसापुढे उभी आहेत. पण या सर्व सुखांची मजा लुटण्यासाठी आपले आरोग्य उत्तम हवे. स्वच्छता, शुद्ध हवा, निर्मळ पाणी यामुळे शे-सव्वाशे वर्षांत अनेक साथींचे रोग आटोक्यात आले आहेत. वैद्यकीय क्षेत्रातील शोधांनी अनेक व्याधींवर उपाययोजना होऊ लागली आहे. त्यामुळे आयुष्यमान वाढले आहे. जीवनमान सुधारले आहे.

परंतु त्याबरोबर अयोग्य खाणे, कमी श्रम यामुळे माणसाची आंतरिक रोगप्रतिकारक शक्ती कमी होत आहे. त्यामुळे स्थूलपणा, व्हिटॅमिन्सची कमतरता, झोपेच्या तक्रारी, पचनाच्या तक्रारी, मनोजन्य आजार, ताणतणाव, औदासीन्य, नैराश्य, व्यसनाधीनता यांचेही प्रमाण वाढत आहे. **“मधुमेह, अतिरक्तदाब, स्थूलपणा यासारखे आजार हे आजच्या बिघडलेल्या जीवनशैलीतून निर्माण झालेले संस्कृतिजन्य आजार आहेत”** असे लेखकांना वाटते. या तक्रारींची मर्मस्थाने शोधणे, त्यांचा बंदोबस्त करण्यासाठी मार्ग शोधणे हा या पुस्तकाचा हेतू आहे.

लठ्ठपणाची कारणे आणि त्यावरील उपाय याबद्दल वेगवेगळ्या दृष्टिकोनांतून

विवेचन करणाऱ्या आठ लेखांचा एक स्वतंत्र विभागच या पुस्तकात आहे.

भूक ही पूर्णपणे नैसर्गिक व आवश्यक भावना आहे. वेळेवर योग्य तो सकस चौफेर आहार हवाच. परंतु आपलं वय, लिंग, व्यवसाय, कामाचे स्वरूप, यानुसार आहार घ्यावा. परंतु जिभेचे चोचले पुरवण्यासाठी, नैराश्य-वैफल्य घालवण्यासाठी, मानसिक ताण-तणावाखाली जंक फूड खाण्याच्या प्रवृत्तीमुळे, अतिरिक्त जे खाणे होते त्यामुळे मेदवृद्धी होते आणि शरीर स्थूल होऊ लागते. पंचकर्म, अष्टांगयोग, निसर्गोपचार, (उपवास, शुद्धी आहार, कच्चा आहार, मालिश, बाफस्नान, चुंबकीय उपचार, मृत्तिकास्नान) वगैरे मार्ग त्यासाठी उपयुक्त ठरतात. योग्य व्यायाम आणि आहारनियमन याद्वारे लठ्ठपणाला आटोक्यात ठेवणे शक्य होते. **पाश्चात्यांनी याबाबत केलेले अनेकविध प्रयोग अनैसर्गिक आणि अनिष्ट असल्याचे आढळून आले आहे.** भूक मंद करणारी औषधे, रक्तशर्करेवर नियंत्रण ठेवणारी औषधे (फेनफॉर्मिन, मेटफॉर्मिन), चयापचयाचा वेग वाढवणारी औषधे, मूत्रल औषधे, जुलाबाची औषधे यांचा वापर केल्याने मेदवृद्धी आटोक्यात येतेच असे नाही हे स्पष्ट केले आहे. **डाएट प्लॅन्सनीही लोकांची दिशाभूलच होते.** विशिष्ट पावर्डसना पर्यायी आहार मानून, त्यांचे सेवन केल्यामुळे वजन कमी होते हे क्षणभर खरे मानले तरी त्यामुळे नंतर अशक्तपणा जाणवतो, स्नायू दुर्बल होतात. वजन वाढण्यासाठी पुन्हा पूर्ववत खारू लागले तर स्थूलपणा परत वाढतो... असा हा पेचिदा मामला आहे.

तेव्हा आहारनियमन हे सर्वात प्रभावी माध्यम ठरते. आपली ऊर्जेची गरज आपण कुठल्या प्रकारे जीवन जगतो, कोणते काम करतो यावर ठरते. बैठे काम, मध्यम काम, कष्टाचे काम – यावर स्त्रीपुरुषांना लागणाऱ्या कॅलरीज ठरतात. स्त्रियांना १९०० ते ३०००, पुरुषांना २४०० ते ३९०० उष्मांक लागतात. रोजच्या आपल्या आहारात कोणत्या पदार्थांचे काय प्रमाण हवे हेही आहारशास्त्रानुसार ठरवावे लागते. केवळ आहारनियमनाने आरोग्य निकोप राहते असे नाही. शरीर हे एक यंत्र आहे. त्यात विविध संस्था काम करतात. त्या संस्थांच्या

**भूक मंद करणारी औषधे,
रक्तशर्करेवर नियंत्रण
ठेवणारी औषधे
(फेनफॉर्मिन, मेटफॉर्मिन),
चयापचयाचा वेग
वाढवणारी औषधे, मूत्रल
औषधे, जुलाबाची औषधे
यांचा वापर केल्याने
मेदवृद्धी आटोक्यात येतेच
असे नाही हे स्पष्ट
केले आहे.**

**व्यायाम आपण
कशासाठी करतो हेही
स्पष्ट ठाऊक हवे.
आरोग्य, रोगनिवारण,
सुडौल बांधा, तारुण्य
टिकवणे, उंची वाढवणे,
वजन कमी करणे,
वजन वाढवणे,
मनावरील ताण कमी
करणे, शरीर लवचिक
बनवणे, सशक्त बनवणे**

कार्यक्षम वापरासाठी व्यायामाची गरज असते. शारीरिक क्षमता म्हणजे कार्यक्षम श्वसनसंस्था, लवचिकपणा, चिवटपणा, स्नायूंची सुसंबद्धता. या सर्वांना पोषक असा व्यायाम हवा. त्यासाठी साधनांचाही वापर करणे इष्ट ठरते.

प्राणवायू पूरक व्यायाम (अॅरोबिक, कॅलिस्थेनिक व्यायाम, आयसोमेट्रिक व्यायाम, आयसोटोनिक, आयसोकायनेटिक अशा व्यायामविषयक शैलींचेही पाश्चात्यांनी एक तंत्र विकसित केले आहे.

व्यायाम आपण कशासाठी करतो हेही स्पष्ट ठाऊक हवे. आरोग्य, रोगनिवारण, सुडौल बांधा, तारुण्य

टिकवणे, उंची वाढवणे, वजन कमी करणे, वजन वाढवणे, मनावरील ताण कमी करणे, शरीर लवचिक बनवणे, सशक्त बनवणे – इ. इ. त्या त्या उद्दिष्टाप्रमाणे व्यायामाचा प्रकार ठरविता येतो. चालणे हाही एक उत्तम व बिनखर्चाचा व्यायाम आहे.

या पुस्तकात पाठदुखी, मानदुखी यांच्यावर उपयुक्त व्यायामांचीही सांगोपांग माहिती देण्यात आली आहे.

मधुमेह, अतिरक्तदाब, हृदयविकार यांवरही व्यायामाने काबू ठेवता येतो. हृदयरोगापासून सुटका करून घेण्यासाठी काही पथ्ये पाळणे इष्ट ठरते.

उदा-

- १) मनोवृत्तीत योग्य तो बदल करणे.
- २) तणावमुक्तीसाठी उपाययोजना करणे, धावपळ कमी करणे.
- ३) धूम्रपान आणि मद्यपान वर्ज्य.
- ४) स्थूलपणावर नियंत्रण- वजन कमी करा.
- ५) नियमित व्यायाम करणे.
- ६) आहाराची निवड.
- ७) कोलेस्टेरॉलचे प्रमाण आटोक्यात ठेवणे.
- ८) रक्तदाब, मधुमेह यांबाबत सावध राहणे.
- ९) आवश्यक तेव्हा पूरक अन्न घेणे.
- १०) आनंदी रहा, सकारात्मक विचार करा.

प्रत्येक पुरुषाला आपण बलदंड, दणकट, देखणे असावे असे वाटते. प्रत्येक स्त्रीला आपण सुंदर दिसावे, प्रमाणबद्ध असावे असे वाटते. स्त्री ही निसर्गाची सर्वश्रेष्ठ लावण्यमय निर्मिती. निसर्गदत्त शारीरिक डौलदारपणा आणि नाजूकपणा अधिक उठावदार होण्यासाठी आरोग्याचे तेज हवे. सळसळतं तारुण्य, तुकतुकीत अंगकांती, हसतमुख मुद्रा यांना योग्य त्या व्यायामाची जोड मिळाली तर त्यांच्या आकर्षकतेत भर पडू शकते.

व्यायामाने शरीरातील बीटा एन्डॉर्फिन्सचे प्रमाण वाढते, मन उल्लसित होते. स्नायू बलवान होतात. आत्मविश्वास वाढतो. रोगप्रतिकारक शक्ती वाढते. **अॅरोबिक प्रकारचा व्यायाम म्हणजे डायनॅमिक मेडिटेशनच होय.** त्यामुळे शरीर आधी दमते आणि नंतर सैल पडते. विश्रबद्ध होते. मन हलके होते. शांत वाटते.

डॉ. मराठे यांनी सर्वसामान्य लोकांना पडणारे प्रश्न जाणून घेऊन त्यांची उत्तरेही दिली आहेत. वजन कमी करणे, लडपणा कमी करणे, वजन वाढवणे, हे कसे साधवे? कृश प्रकृतीच्या लोकांनी कोणता व्यायाम करावा? कोणत्या भाज्या खाव्या? तेल कोणते वापरावे? दंड जाड थुलथुलीत असतील तर कोणता व्यायाम करावा? नृत्य करायला आवडते, पण पोट, मांड्या, दंड इत्यादी वाईट दिसतात, तर काय करावे? उंची वाढविण्यासाठी काय करावे? – असे अनेक प्रश्न विचारात घेतले आहेत.

परिशिष्टांमधून रोजच्या आहारातील खाद्यपदार्थांची पोषणमूल्ये, जीवनसत्त्वे, कच्च्या पदार्थांतील उष्मांक वगैरे तक्ते देण्यात आले आहेत.

एकूण, आरोग्य सांभाळण्यासाठी, निकोप राहण्यासाठी औषधांवर भिस्त ठेवण्याऐवजी व्यायाम, आहारनियमन यांचा साक्षेपी वापर करणे फारच श्रेयस्कर ठरू शकते हा विचार मनावर बिंबवणारे हे पुस्तक आहे. आपल्या आरोग्यविषयक तक्रारींवर प्रभावी उपाय या पुस्तकाद्वारे आपणास सापडू शकतील.

**व्यायामाने शरीरातील
बीटा एन्डॉर्फिन्सचे प्रमाण
वाढते, मन उल्लसित होते.
स्नायू बलवान होतात.
आत्मविश्वास वाढतो.
रोगप्रतिकारक शक्ती
वाढते. अॅरोबिक प्रकारचा
व्यायाम म्हणजे
डायनॅमिक मेडिटेशनच
होय.**

पृष्ठे : २६४ ● किंमत : २०० रु. ● सभासदांना : १५० रु. ● पोस्टेज: २५ रु.

इंडिया इन स्लो मोशन

मार्क टुली
अनु. अजित ठाकूर

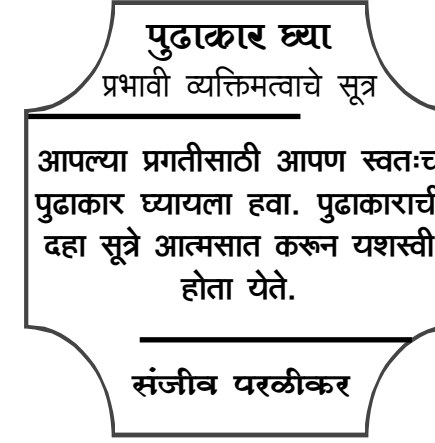
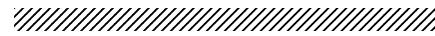
२२० रु. पोस्टेज २५ रु.

भारताच्या सर्वकष प्रगतीला 'वाईट सरकारी प्रशासन' केवळ याच कारणामुळे खीळ बसली आहे.

अस्थिर भारतीय प्रशासनासोबतच, काश्मिर प्रश्न, रामजन्मभूमी, भ्रष्टाचाराची विविध प्रलंबित प्रकरणे अशा कायम विवादित विषयांचे मार्क टुली या ज्येष्ठ, मान्यवर पत्रकाराने केलेले तटस्थ, परखड आणि मर्मग्राही विवेचन.

अनेक भारतीयांना अजूनही माहीत नसलेले असे एक वेगळे विश्व या पुस्तकातून उलगडते.

वर्तनशैली, नेतृत्वविकास, व्यक्तिमत्त्व विकास या विषयांवर अनेक कार्यशाळा घेऊन हजारो तरुणांना प्रशिक्षित करणारे संजीव परळीकर हे इनोव्ह सोर्स सोल्युशन या कंपनीचे कार्यकारी संचालक आहेत. त्यापूर्वी जीटीएल, युनायटेड कार्बन, निकोलस पिरामल वगैरे कंपन्यात त्यांनी विविध पदांवर काम केलेले आहे. कामगार म्हणून सुरुवात करून, पुढे महाविद्यालयीन पदवी घेऊन सतरा वर्षात औषध उत्पादक हेक्स्टमध्ये असिस्टंट मॅनेजरपर्यंत त्यांनी मजल मारली. तेथे पुढे बढतीची शक्यता न दिसल्यावर त्यांनी वेगवेगळ्या ठिकाणी कामे केली. 'सेव्हन हॅबिट्स ऑफ हायली इफेक्टिव्ह पीपल' आणि 'हाऊ टू स्टे वुइथ अँड विदाउट अँगर' या दोन पुस्तकांचा त्यांच्यावर खूपच प्रभाव आहे. त्यावर आधारित कार्यशाळा घेतल्यावर त्यांनी स्वतःचीच एक व्यवस्थापनविषयक विचारधारा विकसित केली. एफिशियन्सी आणि इफेक्टिव्हनेस यावर व्यवस्थापकीय यशाची भव्य इमारत उभी राहू शकते. मात्र या दोहोंचा नीट मेळ घालण्याची गरज असते. जीवन सुखी व समाधानी करायचे असेल तर योग्य निर्णयक्षमता अंगी हवी. त्याबाबत योग्य ती पावले उचलण्यासाठी आपणच पुढाकार घ्यायला हवा. इतरांनी पुढाकार घेतला तर त्याचा फायदा इतरांना होईल; आपल्याला नाही. आपणच आपल्या भावी यशाच्या वाटचालीसाठी पुढाकार घ्यायला हवा.

हा पुढाकार घ्यायचा म्हणजे काय करायचे?

या पुढाकाराची दहा सूत्रे परळीकरांनी मनाशी निश्चित करून त्यांचे सविस्तर करण्यासाठी हे पुस्तक तयार केले आहे. 'पुढाकार घ्या' - 'प्रभावी व्यक्तिमत्त्वाचे सूत्र' असे नाव त्यांनी त्या पुस्तकाला दिले आहे. याशिवाय 'पाल्यव्यक्तिमत्त्वाचा कानमंत्र', 'झटपट व्यक्तिमत्त्व विकास', 'चार शब्द द्यावे-ध्यावे' ही पुस्तकेही

हे पुस्तक म्हणजे
जादूचा आरसा
आहे असे परळीकर
म्हणतात. आपल्या
मूळ व्यक्तिमत्त्वाला
पूर्ण बदलून
टाकण्याची जादू या
पुस्तकात आहे असा
त्यांचा विश्वास
आहे...

परळीकरांच्या नावावर जमा आहेत.
शेकडो प्रशिक्षण वर्ग घेतल्याने हसत
खेळत, विनोद आणि दृष्टान्त देत आपले
मुद्दे स्पष्ट करण्याचे कौशल्य परळीकरांनी
आत्मसात केले आहे. या पुस्तकातही
त्यांचा प्रत्यय येतो. समर्पक उदाहरणांद्वारे
ते आपले विचार आणि मुद्दे वाचकांना,
श्रोत्यांना पटवून देण्यात कसूर करीत
नाहीत.
हे पुस्तक म्हणजे एक जादूचा
आरसा आहे असे परळीकर म्हणतात.
आपल्या मूळ व्यक्तिमत्त्वाला पूर्ण बदलून
टाकण्याची जादू या पुस्तकात आहे असा
त्यांचा विश्वास आहे... दंगल

थांबविण्यासाठी एका राजाला प्रधान जादूच्या आरशाचा वापर करण्यास संमती
देतो. “प्रत्येकाने आरशासमोर उभे राहून आरशात बघायचे... त्यामुळे प्रत्येकाचे
परिवर्तन होऊन दंगे थांबतील.” अशी दवंडी पिटण्यात येते. राजधानीत मध्यवर्ती
ठिकाणी जादूचा आरसा ठेवण्यात येतो. नागरिक रांगेने त्या आरशापुढे उभे राहून
आपापले प्रतिबिंब बघतात...

ह्या नागरिकांचे परळीकरांच्या मते सहा प्रमुख गट पडतात.

१. श्रद्धाळू मंडळी - दंगे बंद होणार या कल्पनेने आरशापुढे श्रद्धेने उभे
राहणारे. प्रधानांवर त्यांची श्रद्धा; आरशावरही श्रद्धा... लोकांची हिंसक वृत्ती
बदलेल असे ते मानतात. ते आरशापुढे जातच नाहीत.
२. नास्तिक मंडळी - जादूचा आरसा हे एक थोतांड. त्यामुळे आरशापुढे
उभे राहणे अनावश्यक ही त्यांची भावना.
३. मिशनरी-सेवावृत्तीचे लोक - आस्तिक, श्रद्धावंत, आपल्या धर्माचा -
मनाचा प्रचार-प्रसार हे ध्येय मानलेले. ते आरशाचा प्रसार करू लागले. लोकांना
आरसा बघण्यासाठी जमवू लागले.
४. नास्तिक मिशनरी - हे सर्व थोतांड आहे... त्याला बळी पडू नका
म्हणणारे स्वतःही आरशापुढे गेले नाहीत, इतरांनाही जाऊ देत नव्हते.
५. विद्वान मंडळी - आस्तिक व नास्तिक यांच्या पलीकडे जाणारी विद्वान
पंडित माणसे विद्वज्जड चर्चा करीत राहिली.
६. संशोधकांचा स्तर - अभ्यासकांचा गट. टीका करण्याआधी चिकित्सक
वृत्तीने सर्वेक्षण, संशोधन, प्रयोग करणारे हे लोक... आरशाचा प्रभाव माणसांवर

कसा पडतो ते पाहून, ते काय तो निर्णय
घेणार... त्यांना स्वतःचे जे रूप आरशात
दिसते ते हिंसक असते. आपल्या मनात
हिंसा शिगोशिग भरलेली आहे. बाहेरची
हिंसा थांबवायची असेल तर मनातील
हिंसा थांबायला हवी हे त्यांना जाणवते...
त्यांच्यात परिवर्तन होते.

हे जे गट पाडलेले आहेत ते
एखादेवेळी आपल्याला तेवढेसे बरोबर
वाटणारही नाहीत. परंतु यापैकी फक्त
सहाव्या गटातील वाचकांना आपल्या
पुस्तकरूपी जादूच्या आरशाचा खरा
फायदा होईल असे परळीकर मानतात.
ते आपणास पटू शकेल. नवीन ज्ञानावर

श्रद्धा असणारे पण त्याला आचरणात आणण्यास टाळणारे लोक, नास्तिक-
निरुत्साही लोक, मिशनरी व नास्तिक मिशनरी, विद्वान मंडळी - यांना या
पुस्तकाचा फायदा होणार नाही असे ते स्पष्ट म्हणतात. शोधकाचा बाणा घेऊन
हे पुस्तक वाचले तर त्यामुळे खरा लाभ होईल हे ते स्पष्ट करतात.

प्रभावी व्यक्तिमत्त्व घडवण्यासाठी, पुढारीपण, पुढाकार, नेतृत्वगुण जोपासण्यासाठी
या पुस्तकात देण्यात आलेली दहा सूत्रे पुढीलप्रमाणे आहेत-

१. विचारशुद्धी करा.
२. जगण्याचा उद्देश शोधा.
३. नियोजन करा.
४. नातीगोती सांभाळा.
५. दुसऱ्यांचे ऐकून घ्या.
६. सांघिक बळ निर्माण करा.
७. आरोग्याची काळजी घ्या.
८. मन स्थिर आणि शांत ठेवा.
९. समाजाचे ऋण फेडा.
१०. आनंदी जगा.

प्रभावी व्यक्तिमत्त्वासाठी आपल्याला आपल्या अंतःकरणापासून, आंतरिक
व्यक्तिमत्त्वापासून आरंभ करायला हवा. चांगली फळे हवी असतील तर बी
चांगले हवे. जमिनीत रुजलेल्या मुळांची देखभाल हवी... मुळाशी साठलेले तण
दूर करून योग्य प्रकारे खतपाणी हवे. आपल्या मनात, विचारात, व्यक्तिमत्त्वात

नवीन ज्ञानावर श्रद्धा
असणारे पण त्याला
आचरणात आणण्यास
टाळणारे लोक,
नास्तिक-निरुत्साही
लोक, मिशनरी व
नास्तिक मिशनरी,
विद्वान मंडळी - यांना
या पुस्तकाचा फायदा
होणार नाही.

**सतत मन मारून जगणं
हे नेतृत्वाचं लक्षण नाही.
सतत पडते घेतल्याने
न्यूनगंड निर्माण होतो.
आपण जी भाषा वापरतो
ती मन मारणारी भाषा
नसावी, नेतृत्वाची
असावी. जबाबदारी
घेणारी असावी.**

अनेक पूर्वग्रह, अनेक विकृती ठाण मांडून बसलेल्या असतात. त्यापासून मुक्त होऊन सम्यक् विचारांची जोपासना करायला हवी. तरच सम्यक आचरण शक्य आहे... आपल्या मनाचे कंडिशनिंग झालेले असते. आनुवंशिकता, कौटुंबिक स्थिती, सामाजिक राजकीय वातावरण इ. कारणे त्यासाठी देता येतात. त्यामुळे आपण आपल्या अपयशाचे खापर त्यावर फोडत राहतो... परंतु असे कोणाला तरी पुढे करून आपल्या अपयशाचे वा त्रुटीचे समर्थन करणे इष्ट नाही. हे कंडिशनिंग तोडायला हवे. त्यासाठी सजगता, कल्पनाशक्ती, सदसद्विवेकबुद्धी,

इच्छाशक्ती यांचा उपयोग होऊ शकतो. दुसऱ्यावर आरोप करायचा नाही, स्वतःच्या चुकांचं समर्थन करायचं नाही, संपूर्ण जबाबदारी घ्यायची, पुढाकार फक्त सकारात्मक असायला हवा, ही पथ्ये पाळली तर आपल्या विचारांमधील एकांगीपणा कमी होऊ शकेल.

आपली प्रवृत्ती नेतृत्वाची असेल तर आपण कणखर राहू शकता. वास्तव स्वीकारू शकता.

- * परिस्थिती वैतागवाणी असली तरी मी खंबीर राहीन.
 - * मी प्रॉब्लेम सोडवण्यात हुशार आहे म्हणून मला प्रॉब्लेम सोडवण्याच्या अनेक संधी उपलब्ध होत आहेत.
 - * मी ह्यातून सुटका करून घेण्याचा प्रयत्न करीन.
 - * माझ्या आयुष्यात आलेले हे कसोटीचे, कठीण प्रसंग... इतरांच्याही आयुष्यात येऊ शकतात. आलेले असतील.
 - * आज मला कमीपणा घ्यावा लागतो आहे, पण असा कमीपणा घ्यायलाही मनाचा मोठेपणा लागतो.
 - * माझं मन मोठं आहे. मी आनंदाने सगळ्यांना सामावून घेत असतो.
- आपली भाषा ही देखील आपल्या नेतृत्वाची निदर्शक असते. सतत मन मारून जगणं हे नेतृत्वाचं लक्षण नाही. सतत पडते घेतल्याने न्यूनगंड निर्माण होतो. आपण जी भाषा वापरतो ती मन मारणारी भाषा नसावी, नेतृत्वाची असावी. जबाबदारी घेणारी असावी. आपल्याला इष्ट वाटणाऱ्या गोष्टींसाठी पुढाकार घ्यायला हवा तसाच टाकाऊ गोष्टी झुगारून देण्यासाठी पुढाकार घ्यायला हवा. मात्र

स्वतःच्या फायद्यासाठी पुढाकार घेताना इतरांना ओरबाडून टाकणे म्हणजे नेतृत्व नाही. इतरांच्या अडचणी समजावून घेऊन त्यांना बरोबर घेऊन उन्नती करणे म्हणजे नेतृत्व. त्यासाठी सजगता, विवेकबुद्धी, कल्पकता आणि इच्छाशक्ती या निसर्गदत्त देणग्यांचा पुरेपूर वापर पुढाकार घेताना करावा लागतो.

नोकरी नाही, मनासारख्या गोष्टी होत नाहीत, कुटुंबात कलह आहे, आपल्या मार्गात अडचणी येताहेत - त्याबद्दल इतरांना दोष देत बसू नका. त्याबद्दल संपूर्ण जबाबदारी घ्या आणि त्यामधून मार्ग काढण्यासाठी पुढाकार घ्या. प्रश्न

सोडवण्यासाठी पुढे पाऊल टाका... एका क्षणात प्रश्न सुटणार नाहीत पण... प्रश्न सोडवण्याच्या दिशेने पहिले पाऊल तर पडेल.

आपल्या जीवनाचा उद्देशही स्पष्ट हवा. उद्देश स्पष्ट असेल तर त्याच्या पूर्ततेच्या दिशेने वाटचाल होऊ शकेल. आपली प्रतिमा त्यानुसार ठरेल. मी हसतमुख आहे, दानशूर आहे, सुदृढ आहे, आनंदाने जगणारा आहे, न्यायाने वागणारा आहे, योजनापूर्वक काम करणारा आहे, निर्व्यसनी आहे, विनोदी आहे, कुटुंबासाठी झटणारा आहे, स्वभावाने लवचिक आहे - अशी तुमची आत्मप्रतिमा आहे की मी स्वार्थी, अप्पलपोटी आहे, स्वार्थासाठी इतरांना फसवणारा आहे, हुकूमशहा, एकतंत्री आहे, न्यायबुद्धी-विवेक यांची पायमल्ली करणारा आहे, क्रूर-अविचारी-उतावीळ-रागीट आहे... अशी तुमची आत्मप्रतिमा आहे?

पैसा, घराणे, व्यवसाय, मित्रमंडळी, धर्म, विवाहसंबंध, सामाजिक मानसन्मान-मान्यता वगैरे अनेक संदर्भ आपल्या व्यक्तिमत्त्वाला असतात. त्याबाबतीत काही तांत्रिक अधिष्ठान असावे लागते. कौटुंबिक, सामाजिक व वैयक्तिक अशी वेगवेगळी उद्दिष्टे आपल्या अस्तित्वाशी निगडित असतात. आपल्या उजव्या मेंदूमध्ये प्रचंड शक्ती असते. त्याच्या क्षमतेचा वापर हुशारातली हुशार माणसेही फारतर पाचसहा टक्केच करतात. दहा कोटी पुस्तकांतील मजकूर लक्षात राहू शकेल इतकी मेंदूची क्षमता असते. पण आपण या क्षमतेचा वापरच फारसा करीत नाही... आपला जीवनाचा उद्देश फार संकुचित, आत्मकेंद्रित, उथळ राहू नये; असे परळीकर बजावू पाहतात.

आपल्या जीवनात उद्दिष्टाबाबतचा निःसंदिग्धपणा हवा, तसाच त्या उद्दिष्टाच्या

**दहा कोटी
पुस्तकांतील मजकूर
लक्षात राहू शकेल
इतकी मेंदूची क्षमता
असते. पण आपण
या क्षमतेचा वापरच
फारसा करीत
नाही...**

**दीर्घकालीन
यशासाठी कर्तृत्व
आणि कौशल्य
यांच्या जोडीला
नातेसंबंधाचीही
गरज असते.
नातेसंबंधासाठी
परस्परावलंबनाचा
पुढाकार लागतो.**

पूर्ततेसाठी निश्चित आराखडा हवा. नियोजन हवे.

करिअर डेव्हलपमेंट, करमणूक, मुलांचे संगोपन, आईवडिलांबाबतची कर्तव्ये, पतिपत्नी म्हणून जबाबदारी, आरोग्य संवर्धन अशा नानाविध क्षेत्रांसंबंधी आपल्याला नियोजन करण्याची गरज असते. आपल्याला मिळणारा वेळ - त्यात ही सर्व कामे करण्यासाठी कसरत करावी लागते. दररोज करायची कामे, आठवड्याला करायची कामे, महिन्याला करायची कामे, त्रैमासिक कामे, षण्मासिक कामे, वार्षिक कामे अशी त्यासाठी नोंद करता येईल. तातडीची कामे, गौण कामे,

महत्वाची कामे, सवडीने करायची कामे अशीही विभागणी करता येईल.

घराची साफसफाई, नातलगांच्या भेटीगाठी, पत्नीबरोबरचे शॉपिंग वा फिरणे, डायरी, पत्रलेखन, मुलांचा अभ्यास, घरात मदत, व्यायाम, स्कूटरची वा वाहनाची देखभाल, घरातील नळाची गळती थांबवणे, गॅसनॉदणी, किराणा माल खरेदी, वैद्यकीय तपासणी, डिव्हिडंड भरणे, बँकेची कामे करणे... अशी कितीतरी कामे करण्याची निकड असते. त्यासाठी वेळ काढावा लागतो.

त्याचबरोबर काही दीर्घ पल्ल्याची कामे व त्यांचे नियोजनही महत्वाचे असते. आर्थिक गुंतवणूक, इन्कमटॅक्सचे रिटर्न भरणे, वैद्यकीय तपासणी, वैयक्तिक विकास (व्यायाम, कौशल्य संपादन, प्रशिक्षण), नातेसंबंधांची जपणूक यांनाही टाइम मॅनेजमेंटमध्ये स्थान द्यायला हवे.

नातेसंबंधांच्या बाबतीतही परळीकर एक वेगळी दिशा दाखवतात. दीर्घकालीन यशासाठी कर्तृत्व आणि कौशल्य यांच्या जोडीला नातेसंबंधाचीही गरज असते. नातेसंबंधासाठी परस्परावलंबनाचा पुढाकार लागतो.

नातेसंबंध ही एक भिंत समजा. या भिंतीवर जर असमंजसपणाचे, महत्वाच्या गोष्टींना क्षुल्लक समजण्याचे, शब्द न पाळण्याचे, क्षमाशील नसण्याचे, दुटप्पीपणाचे, सशर्त प्रेमाचे खिळे ठोकले गेले तर ती विद्रूप होते. आपले स्वाभाविक सौंदर्य व देखणेपण गमावून बसते. हे खिळे नंतर काढले तरी त्यांच्या खुणा त्या भिंतीवर राहतातच. त्यासाठी आपल्या दृष्टिकोनात बदल होऊन सहानुभूती आणि स्वार्थ यांचा मेळ घालावा लागतो. स्पर्धात्मक दृष्टिकोन, युद्धात्मक दृष्टिकोन वा औदासीन्य, अतिसमजूतदारपणा, सहकार्यभाव वा अभाव यामुळे नातेसंबंधात

तणाव निर्माण होतात. त्यासाठी दुसऱ्यांचे ऐकून घेण्याचे कौशल्य आत्मसात करावे लागते. ऐकायला शिकायचे म्हणजे शब्दांच्या पलीकडला ९३ टक्के भाग पकडायला शिकायचे. आपण दुसऱ्यांना समजून घेण्यात कमी पडतो; ऊठसूट लोकांना सल्ला देत बसतो अथवा नावे ठेवत राहतो. त्यामुळे ऐकून घेण्याच्या कौशल्यात आपण मागे पडतो. दुसऱ्यांना मोकळेपणाने बोलू द्यावे, 'पहिले आप' धोरणाचा अवलंब करावा. समोरच्या माणसाच्या देहबोलीकडे, हावभावांकडे लक्ष द्यावे, सर्वांच्या भूमिका समजून घ्याव्या, वेगळे मत मांडताना टीका वा कडवटपणा टाळणे हे व्यवहारदृष्टीने सुज्ञपणाचे ठरते.

त्यापुढचे सूत्र म्हणजे सांघिक बळ निर्माण करणे. सांघिक बळ हे नेहमी सदस्यांच्या वैयक्तिक बळाच्या बेरजेपेक्षा अधिक असते... (२१९). सांघिक बळ वाढविण्यासाठी कल्पकतेचा वापर करावा लागतो.

आपले आरोग्य उत्तम असेल तरच जगातील सुखांचा, सोयींचा उत्तम प्रकारे आपण उपभोग घेऊ शकतो. शरीराची सहनशक्ती वाढवणे, लवचिकता वाढवणे आणि स्नायूंची शक्ती वाढवणे यासाठी व्यायामाची गरज असते. शारीरिक लवचिकता असेल तर स्वभावातही लवचिकता आढळते. आडमुठेपणामुळे दीर्घकालीन यश लाभत नाही.

मन शांत आणि स्थिर ठेवणे हे यशाचे, पुढाकाराचे नेतृत्वाचे आठवे सूत्र आहे. मन स्थिर ठेवण्यासाठी ध्यानधारणा, शवासन, विपश्यना, एकांतामध्ये मौन, पूजाप्रार्थना, लेखन यांचा उपयोग होऊ शकतो.

समाजाचे ऋण फेडण्याची भावना मनात असेल तर आपल्या आयुष्यात समाधानाचे अनेक क्षण येत राहतील. सेवाभाव वृद्धिंगत करायला हवा. पैसा आणि वेळ समाजासाठी देण्याची प्रवृत्ती हवी. सकारात्मक स्पंदनांचा, कंपनांचा तुमच्या व्यक्तिमत्त्वावर चांगला परिणाम घडेल. त्यामुळे जीवन आनंदाने जगण्याची प्रेरणा परिपुष्ट होईल. आनंद हा वर्तमानकाळात, या क्षणात जगण्यातून मिळतो. भविष्याची स्वप्ने बघा, भूतकाळातून शिका आणि वर्तमानकाळात आनंदाने जगा. इतिहासजमा झालेल्या भूतकाळाचे दुःख करू नका; वर्तमानकाळावर लक्ष केंद्रित

करा. यश-अपयश या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत हे लक्षात घ्या. दोन्ही अवस्थांत मन शांत ठेवा. आनंदाची बाग मग नक्की बहरून येईल. जगात चांगल्या गोष्टी आहेत तशा वाईट गोष्टीही आहेत. चांगल्या गोष्टींचा शोध घेत रहा. चांगले होईल. शरीर आणि मन – दोन्ही निकोप निरोगी असले तरच हे जगणे सुखकारक होईल.

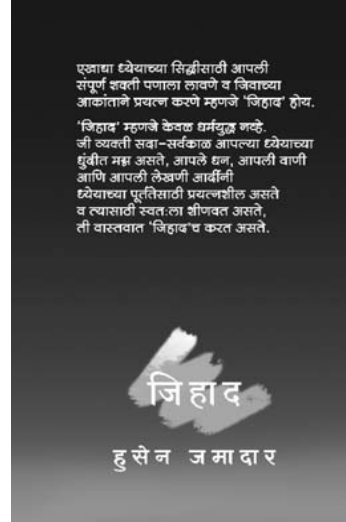
‘पुढाकार घ्या’ या पुस्तकातील एकूणच सर्व विवेचन या दृष्टीने तुम्हाला बळ देणारे ठरेल. जीवनाकडे सकारात्मक, जबाबदारीच्या दृष्टीने बघण्यास त्यामुळे प्रेरणा मिळेल. आपल्या यशस्वी जीवनाचा भक्कम पाया घालण्याच्या दृष्टीने योग्य ती उद्दिष्टे समोर ठेवून, विवेकाने वेळेचे व नात्यांचे, कामाचे आणि व्यक्तिमत्त्वाचे नियोजन करून आपल्या क्षेत्रात आपणास निकोप मनाने आणि सुदृढ शरीराने प्रगतीचा वेग टिकवता येईल अशी ग्वाही देणारे हे पुस्तक आहे.

पृष्ठे : २८० • किंमत : २०० रु. • सभासदांना : १५० रु. • पोस्टेज : २५ रु.

जिहाद

हुसेन जमादार

मुस्लिम सत्यशोधक
चळवळीच्या वाटचालीतील
अनेक स्थित्यंतरांचे, एका
सच्च्या कार्यकर्त्याच्या
मनोभूमिकेतून केलेले वास्तव
चित्रण

२२० रु.

पोस्टेज २५ रु.

 मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

५६ / नोव्हेंबर २००६ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

परमवीरचक्र

(रणांगणावरील आपले महान योद्धे)

देशाच्या संरक्षणासाठी रणांगणावर
अपूर्व पराक्रम गाजवणाऱ्या
जवानांच्या प्रेरक कथा

मेजर जनरल

इयान कारडोझो

अनु. ज्योत्स्ना लेले

‘परमवीरचक्र’ या पुस्तकात मेजर जनरल इयान कारडोझो यांनी या पदकाची व त्याच्या विजेत्यांची माहिती दिली आहे. शत्रूबरोबर लढताना शौर्य-धैर्य दाखवणाऱ्या धीरोदात्त कामगिरीसाठी, असामान्य लष्करी व्यक्तींना परमवीरचक्र, महावीरचक्र आणि वीरचक्र अशी पदके देण्याची प्रथा भारत सरकारने १९५० साली सुरू केली. जुन्या ब्रिटिश राजवटीत देण्यात येणाऱ्या व्हिक्टोरिया क्रॉस आणि ‘द इंडियन ऑर्डर ऑफ मेरिट’ या पदकाची जागा ‘परमवीर चक्र’ने घेतली. मिलिटरी क्रॉस म्हणजे वीरचक्र, जॉर्ज क्रॉस म्हणजे अशोक चक्र, अल्बर्ट मेडल म्हणजे कीर्तीचक्र, जॉर्ज मेडल म्हणजे शौर्य चक्र, मिलिटरी मेडल म्हणजे सेनापदक ही इतर पदकेही सैन्यदलातील अधिकारी आणि सैनिक यांना भारत सरकारतर्फे २६ जानेवारी १९५० पासून देण्यात येऊ लागली. १९५० ते २००३ पर्यंत संरक्षण सेनेतील एकवीस जणांना परमवीर चक्र देऊन गौरविण्यात आले. त्यापैकी १४ जणांना ‘परमवीर चक्र’ हे मरणोत्तर देण्यात आले.

परमवीर चक्र हे गोलाकार असून ब्राँझपासून बनवलेले असते. इंद्राच्या वज्राची प्रतिकृती त्यासाठी स्वीकारली गेली असून चारही बाजूंना ती कोरलेली असते. मध्यभागी अशोकाचा सिंह ही राजमुद्रा विद्यमान असते. सत्यमेव जयते हे बोधवाक्यही असते.

तसेच पदकाच्या मागील भागावर इंग्रजी-हिंदीमध्ये परमवीर चक्र असे कोरलेले असते. ह्या पदकाची संकल्पना आणि निर्मिती सावित्रीबाई खानोलकर यांनी केली आहे. रशियन आई आणि हंगेरीयन वडील असणाऱ्या इव्हा ह्योत्रे लिंडा मादे दीमारोसचा जन्म स्वित्झर्लंडमध्ये झाला; ऐन तरुणवयात सैनिकी शिक्षण घेणाऱ्या

मेहता मराठी ग्रंथजगत : नोव्हेंबर २००६ / ५७

**सर्व्हिस बिफोर सेल्फ
- हे ब्रीदवाक्य
प्रमाण मानणाऱ्या
सैनिकांच्या या
पराक्रमाच्या गाथा
रोमांचकारक आणि
प्रेरणादायक आहेत.**

विक्रम खानोलकर या युवकाच्या ती प्रेमात पडली; १९३२ मध्ये हिंदुस्थानात येऊन हिंदू धर्म स्वीकारून सीख रेजिमेंटमधील विक्रम खानोलकरबरोबर तिने विवाह केला... ती हिंदी, मराठी आणि संस्कृत शिकली; कथकली नृत्य आणि भारतीय संगीत, चित्रकला आणि तत्त्वज्ञान यात रस घेऊ लागली. 'संस्कृत डिक्शनरी ऑफ नेम्स', 'सेंट्स ऑफ महाराष्ट्र' हे तिचे ग्रंथ प्रसिद्ध झाले. उत्तर भारत फ्लाईंग क्लबची ती प्रथम महिला सदस्य होती आणि रामकृष्ण मिशनच्या समाजकार्यातही ती सक्रिय होती. १९९० मध्ये तिचे देहावसान झाले. या

सावित्रीबाईनी 'परमवीर चक्र' पदकाचे डिझाइन तयार केले.

जम्मू काश्मीर युद्ध (१९४७-४८), भारत-चीन युद्ध (१९६२), भारत-पाकिस्तान युद्ध (१९६५), भारत-पाक युद्ध (१९७१), कारगील युद्ध (मे ते जुलै १९९९), सियाचीनचे युद्ध व युनोच्या शांतता मोहिमा यांच्यात सहभागी असणाऱ्या आणि अतुलनीय पराक्रम गाजवणाऱ्या एकूण २१ जणांना आजवर परमवीर चक्र पुरस्कार प्रदान करण्यात आले आहेत. त्या प्रत्येक पुरस्कार विजेत्याला देण्यात आलेले मानपत्र आणि त्याच्या पराक्रमाची तपशीलवार माहिती परिश्रमपूर्वक मिळवून मे. ज. इयान कारडोझो यांनी या पुस्तकाची निर्मिती केली आहे. सर्व्हिस बिफोर सेल्फ - हे ब्रीदवाक्य प्रमाण मानणाऱ्या सैनिकांच्या या पराक्रमाच्या गाथा रोमांचकारक आणि प्रेरणादायक आहेत. त्या त्या युद्धाच्या वेळी अत्यंत अडचणीच्या भूप्रदेशात प्रतिकूल हवामानात, अपुऱ्या साधनसामग्रीनिशी लढणाऱ्या या जवानांचे धैर्य असामान्य असेच होते, हे त्यांच्या कामगिरीच्या वर्णनातून स्पष्ट होते.

काश्मीरयुद्धात मेजर सोमनाथ शर्मा, कंपनी हवालदार मेजर पिरूसिंग, लान्सनाईक करमसिंग, नाईक जदुनाथसिंग, सेकंड लेफ्टनंट रामा राघोबा राणे यांना परमवीर चक्र मिळाले. त्यातील पहिल्या तिघांना मरणोत्तर.

१९६१ मध्ये कॅ. जी. एस. सतारिया यांना कांगोत शांतता मोहिमेवर असताना वीरमरण प्राप्त झाले.

१९६२ च्या भारत-चीन युद्धातील पराक्रमाबद्दल सुभेदार जोगिंदर सिंग, मेजर शैतान सिंग, मेजर धान सिंग थापा या सन्मानाने गौरवण्यात आले.

१९६५ च्या भारत-पाक युद्धात खेमकरण भागातील पराक्रमाबद्दल कंपनी

क्वार्टर मास्टर हवीलदार अब्दुल हमीद आणि ले. क. ए. बी. तारापोर यांना मरणोत्तर परमवीर चक्र प्रदान करण्यात आले.

१९७१ च्या युद्धात लान्सनाईक अल्बर्ट एक्का, से. ले. अरुण खेत्रपाल, मेजर होशियार सिंग, फ्लाईंग ऑफिसर निर्मलजित सिंग सेखोन हे परमवीर चक्राचे मानकरी ठरले.

१९८७ मध्ये सियाचीन ग्लेसियरमध्ये नाईक सुभेदार बानासिंग याने अभूतपूर्व पराक्रम गाजवला. मेजर रामस्वामी परमेश्वरन यांना श्रीलंकेत वीरगती प्राप्त झाली.

१९९९ च्या कारगिल युद्धात कॅप्टन विक्रम बात्रा, लेफ्टनंट मनोज कुमार पांडे, ग्रेनेडियर योगिंदर सिंग यादव आणि रायफलमन संजयकुमार यांना हे पदक मिळाले.

या परमवीरचक्रांच्या मानकऱ्यांमध्ये पंजाब, उत्तर प्रदेश, हिमाचल प्रदेश यातील प्रत्येकी ४ आणि राजस्थानातील २ जवान आहेत. महाराष्ट्र, हरियाणा, दिल्ली, काश्मीर, तामिळनाडू, बिहार, कर्नाटक यातील प्रत्येकी एक. महाराष्ट्रातील 'मानकरी सेकंड लेफ्टनंट रामा राघोबा राणे (बॉम्बे इंजिनिअर्स) यांची नेमणूक ८ एप्रिल १९४८ रोजी नौशेरा-राजोरी मैल नं. २६ येथून डोंगराळ भागातून जाणाऱ्या रस्त्यावरचे अडथळे व सुरंग दूर करण्याच्या कामगिरीवर केली होती. शत्रुसैन्याकडून होणाऱ्या गोळीबारात आपले दोन सहकारी मृत झाले असताना व स्वतःही जखमी असताना तुकडीची पुनर्रचना करून रणगाड्यांसाठी रस्ता निर्धोक करण्याचे काम त्याने जारी ठेवले. बरवली टेकड्यांचा ताबा मिळवला. ९ एप्रिलला दुपारी तीन वाजेपर्यंत अविरत परिश्रम करून रणगाडे जाऊ शकतील असा पर्यायी रस्ता तयार केला. १० एप्रिल रोजी शत्रूच्या मशिनगन धडधडत असतानाही त्यांची आगेकूच चालूच होती. दोन वाजता रणगाडे चिनगसला पोहोचले. त्याबद्दल त्यांची परमवीर चक्रासाठी निवड झाली. ते ७ एप्रिल १९७१ पर्यंत भारतीय सैन्यात होते. ११ एप्रिल १९९४ रोजी पुणे येथे सैनिकी रुग्णालयात त्यांचे निधन झाले. दुसऱ्या महायुद्धात सर्वश्रेष्ठ प्रवेशक म्हणून त्यांना कमांडंटची छडी बक्षीस म्हणून मिळाली होती आणि ब्रह्मदेशात जपानी सैन्याचे बुथिदौंग येथील दारूगोळ्याचे भांडार उद्ध्वस्त करण्याची कामगिरी फत्ते केल्याबद्दल त्यांना 'हवालदार' करण्यात आले होते. उत्तम मनोधैर्य आणि उत्कृष्ट नेतृत्वगुण यामुळे जम्मू-काश्मीर आघाडीवर 'सेकंड लेफ्टनंट' म्हणून पदोन्नती देऊन

**महाराष्ट्रातील 'मानकरी
सेकंड लेफ्टनंट रामा
राघोबा राणे (बॉम्बे
इंजिनिअर्स) यांची नेमणूक
८ एप्रिल १९४८ रोजी
नौशेरा-राजोरी मैल नं. २६
येथून डोंगराळ भागातून
जाणाऱ्या रस्त्यावरचे
अडथळे व सुरंग दूर
करण्याच्या कामगिरीवर
केली होती.**

एकदम चार विमाने चालून आली तेव्हा ग्रॅटचालक सेखोन एकाकी पडले. तरीही ते टक्कर देत राहिले. झाडांच्या शेंड्याइतक्या उंचीवर झालेल्या या लढतीमध्ये त्यांचे विमान कोसळले व त्यात ते ठार झाले. मृत्यू समोर ठाकला असतानाही निर्मलजित सेखोन यांनी दाखवलेले धैर्य, वैमानिक कौशल्य उचुंग होते.

त्यांना पाठवण्यात आले. त्यावेळी बरवली रिज, चिनगस आणि राजोरी या ठिकाणांचा कब्जा मिळवण्याची कामगिरी इंजिनअर राणे यांनी शत्रूचा गोळीबार चालू असताना पर्यायी रस्ता अल्पावधीत पार पाडली. ही सर्व कहाणी राणे यांच्या साहसाची खात्री पटवणारी आहे.

फ्लाईंग ऑफिसर निर्मलजित सिंग सेखोन यांची १४ डिसेंबर १९७१ रोजी श्रीनगरच्या हवाईतळावर पाकिस्तानची सहा साबर जेट विमाने चालून आलेली असताना एकट्याने त्यांच्याशी झुंज दिली. पहिल्या दोन विमानांपैकी एक साबर विमान पाडले;

दुसऱ्याला आग लावली. नंतर एकदम चार विमाने चालून आली तेव्हा ग्रॅटचालक सेखोन एकाकी पडले. तरीही ते टक्कर देत राहिले. झाडांच्या शेंड्याइतक्या उंचीवर झालेल्या या लढतीमध्ये त्यांचे विमान कोसळले व त्यात ते ठार झाले. मृत्यू समोर ठाकला असतानाही निर्मलजित सेखोन यांनी दाखवलेले धैर्य, वैमानिक कौशल्य उचुंग होते. मरणोत्तर परमवीर चक्राचे ते मानकरी ठरले.

ले. कर्नल अर्देशीर बुरझारजी तारापोर यांच्या नेतृत्वाखालील पूना हॉर्स रेजिमेंटवर सियालकोट भागातील फिलोरा काबीज करण्याची कामगिरी ११ सप्टेंबर १९६५ रोजी सोपवण्यात आली. फिलोरावर पिछाडीच्या बाजूने हल्ला करण्याची तयारी चालू असतानाच पाकिस्तानच्या तोफांचा मारा सुरू झाला. तो निष्प्रभ करून ले. क. तारापोर यांनी फिलोरावर हल्ला चढवला. जखमी अवस्थेतही युद्धक्षेत्र सोडण्यास त्यांनी नकार दिला. १४ सप्टेंबर रोजी वझिरालीवर हल्ला चढवला. जस्सोदन आणि बुतुर-डोगरांडी जिंकून सहाय्यक पायदळाला चाविंदावर पिछाडीकडून हल्ला चढवण्यास पाठवले. शत्रूच्या सशस्त्र रणगाड्यांवर हल्ले करून साठ रणगाडे नष्ट केले. (आपले फक्त नऊ रणगाडे नाकाम झाले). तारापोर यांची सहा दिवस शत्रूशी टक्कर दिली. १६ सप्टेंबरला ते पुन्हा घायाळ झाले आणि त्यातच त्यांना वीरगती प्राप्त झाली. त्यांच्या अतुल साहसाबद्दल त्यांना मरणोत्तर परमवीर चक्र दिले गेले.

लेफ्टनंट मनोजकुमार पांडे यांची गुरखा रायफल्स ऑपरेशन विजय मोहिमेवर निघाली. ९ मे १९९९ रोजी कारगिल सेक्टरमधील कुकर थांग तिने काबीज केली. २-३ जुलै १९९९ रोजी त्यांच्या नं. ५ च्या पलटणीने खालुबादवर हल्ला केला. आजूबाजूला उंच टेकड्या आणि जागोजाग शत्रूचे खंदक... त्यातून होणारा तोफांचा

भडिमार - यांची पर्वा न करता शत्रूला खंदकातून हुसकावून लावण्याचे दिव्य पार पाडायचे होते. दोन खंदकांवर हल्ला करून शत्रूच्या चार सैनिकांना त्यांनी कंठस्नान घातले. तिसऱ्या खंदकावरील हल्ल्यात ते जबर जखमी झाले, तरी चौथ्या खंदकावर त्यांनी 'आयो गुरखाली' अशा गर्जना देत हल्ला चढवला. हातातला बॉम्बगोळा फेकताना, मध्यम पल्ल्याच्या मशीनगनचा गोळा त्यांच्या कपाळावर फुटला. पण त्याचवेळी त्यांनी फेकलेल्या बॉम्बगोळ्याने त्या चौथ्या खंदकातील शत्रूसैनिकांचा बळी घेतला होता. मनोजकुमारच्या धैर्यामुळे सहा खंदक ताब्यात आले, अकरा शत्रूसैनिक मरण पावले. एक भक्कम तळ उपलब्ध झाला. खालुबार काबीज करण्यात यश आले...

अशा पराक्रमी वीर जवानांच्या स्फूर्तिदायक अस्सल कहाण्यांमुळे परमवीर चक्र हे पुस्तक वाचावेसे वाटावे, यात नवल ते काय?

पृष्ठे : २१४ • किंमत : १८० रु. • सभासदांना : १३५ रु. • पोस्टेज: २५ रु.

भारतीय प्रशासनव्यवस्थेचे सर्वोच्चपद भूषवलेले माजी 'मंत्रीमंडळ सचिव' बी. जी. देशमुख यांच्या प्रदीर्घ प्रशासकीय कारकीर्दीचा, भारतीय राजकारणातील महत्वाच्या मुद्द्यांचा घेतलेला सविस्तर परामर्श

तिसऱ्या खंदकावरील हल्ल्यात ते जबर जखमी झाले, तरी चौथ्या खंदकावर त्यांनी 'आयो गुरखाली' अशा गर्जना देत हल्ला चढवला. हातातला बॉम्बगोळा फेकताना, मध्यम पल्ल्याच्या मशीनगनचा गोळा त्यांच्या कपाळावर फुटला. पण त्याचवेळी त्यांनी फेकलेल्या बॉम्बगोळ्याने त्या चौथ्या खंदकातील शत्रूसैनिकांचा बळी घेतला होता.

बी. जी. देशमुख

पुणे ते पंतप्रधानांचे कार्यालय

अनुवाद अशोक पाध्ये

४०० रु. पोस्टेज ३० रु. मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

डॉलर बहू

मूळ कन्नड लेखिका
सुधा मूर्ती
अनु. उमा कुलकर्णी

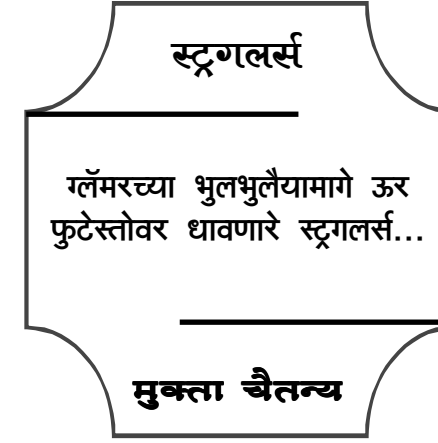
किंमत १२० रु.
पोस्टेज २० रु.

केवळ डॉलर्समध्ये पगार मिळतो, सुखसमृद्धीसंपन्न आयुष्य जगता येतं म्हणून आपली माणसं, घर-दार, देश-संस्कृती हे सगळं सोडून एका परक्या समाजाचं अविभाज्य अंग होता येत नाही.

पण जातीभेद विरहित राजकारण, समाजव्यवस्था, उच्चतम कार्यसंस्कृती आणि यातून मिळणारं मानसिक समाधान यामुळे येथे सुखानं राहता येतं. हे सगळं सोडून मी भारतात आलो तर आणखी दुःखी होईन.

'डॉलर बहू' या कादंबरीतून 'सुधा मूर्ती' यांनी याचं मानसिक द्वंदाच चित्रण एका भारतीय कुटुंबाच्या माध्यमातून उत्कृष्टरित्या वाचकांसमोर मांडलं आहे.

ही कादंबरी आता मराठीत.....

ग्लॅमरच्या भुलभुलैयामागे ऊर फुटेस्तोवर धावणारे स्ट्रगलर्स
स्ट्रगलर्स...

तरुणवयात अनेक मुलामुलींना स्वप्ने पडत असतात ती सिनेमात हीरो-हिरॉइन व्हायची. खूप प्रसिद्धी मिळवायची. खूप पैसा मिळवायची. ग्लॅमरस जीवनाची!

टीव्हीवर सीरियल्समधून चमकण्याची...

रंगभूमीवर अभिनेता, अभिनेत्री म्हणून कारकीर्द गाजवण्याची.

प्रत्येकाला वाटते, आपणात स्टार होण्याची क्षमता आहे. टॅलेन्ट आहे. आपणास अभिनयाचे अंग आहे... आपला चेहरा सुंदर आहे... आपली बॉडी मस्त आहे... आपण डायलॉगज सफाईने फेकू शकतो...

पण...

पण आपल्याला ब्रेक मिळायला हवा. गॉडफादर भेटायला हवा...

त्यासाठी कुठं जायला हवं?

मुंबईला...

मुंबईतच स्टुडिओ आहेत, दूरदर्शनची केंद्रे आहेत, निर्माते-दिग्दर्शक आहेत. तेथेच आपल्याला चान्स मिळेल... चित्रपटात काम मिळेल. सीरियल्समध्ये रोल मिळेल... आपण हीरो होऊ. हिरॉइन म्हणून पब्लिकला भुरळ घालू.

...मुंबईच्या महामोहनगरीत मग ते मोठ्या आशाआकांक्षा, मोठी स्वप्ने घेऊन येतात... कधी घरच्या लोकांची परवानगी घेऊन... सांगून सवरून... कधी घरून पळ काढून. कोणालाही पूर्वकल्पना न देता.

अशा बहुसंख्य स्ट्रगलर्सच्या आयुष्याची परवड होते... फार थोडे भाग्यवंत हीरो-हीरॉइनच्या रोलपर्यंत मजल मारतात. बाकीच्या सर्वांच्या नशिबी एक्स्ट्रॉ म्हणून अस्थिर, अभावग्रस्त, आशाळभूत दिवस काढण्याची पाळी येते.

मुंबईत आल्या आल्या कोणीतरी त्यांचे भाबडे चेहरे बघून त्यांना हेरतो; त्या त्यांचे नवखे बावरलेपण बघून त्यांना गोड बोलून गंडा घालतो... त्यांच्याजवळचे पैसे काढून घेतो... त्यांची चीजवस्तू पळवतो...

शून्य उरते...

आणि शून्यातून एक नवेच जग उभे करण्याची पराकाष्ठा सुरू होते.

आशानिराशेचा खेळ सुरू होतो...

अशा बहुसंख्य स्ट्रगलर्सच्या आयुष्याची परवड होते... फार थोडे भाग्यवंत हीरो-हीरॉइनच्या रोलपर्यंत मजल मारतात. बाकीच्या सर्वांच्या नशिबी

एक्स्ट्रॉ म्हणून अस्थिर, अभावग्रस्त, आशाळभूत दिवस काढण्याची पाळी येते. मॉडेल म्हणून काम करण्याची काहीजणांना संधी घ्यावी लागते; तर काहीजणांना सरळ आपले शरीरच भांडवल म्हणून वापरून पोटापाण्याची व्यवस्था करावी लागते. कॉलगर्ल्स, बारबाला... यांचा म्हणूनच कधी मुंबईला तुटवडा भासत नाही.

नाशिकच्या पत्रकार मुक्ता चैतन्य यांनी 'लोकमत'च्या मैत्र पुरवणीसाठी अशा स्ट्रगलर्सच्या जीवनावर एक लेखमाला लिहिण्याची जबाबदारी पत्करली. त्यासाठी मुंबईला नित्य हेलपाटे घातले. पुण्या-मुंबईतील चित्रपट-टेलिव्हिजन क्षेत्राशी संबंधित व्यक्तींच्या भेटीगाठी घेतल्या. 'स्ट्रगलर्स'च्या ओळखीपाळखी करून घेतल्या. त्यांच्या वरवरच्या मुखवट्यांच्या मागचे चेहरे शोधायचा प्रयत्न केला. त्यांना त्यांच्या आत्ममग्नतेच्या कोषातून बाहेर काढून बोलते करण्यासाठी त्यांनी खूप वणवण केली... स्टुडिओत जाऊन, सेटवर जाऊन तेथील कामकाज बघितले... एक होतकरू मॉडेल म्हणून स्वतःची ओळख करून देत, अनेकांना बोलते केले. फोटोग्राफर्स, कोऑर्डिनेटर्स, जाहिरात कंपनीवाले... सर्वांशी संपर्क साधून त्यांच्या अनुभवविश्वाचे कडेकोपरे धुंडाळले.

तो सर्व मालमसाला वापरून तयार केलेल्या दहा लेखांचा संग्रह म्हणजे 'स्ट्रगलर्स' हे पुस्तक. शंभर पृष्ठांचे.

'प्रारंभ' या पहिल्याच लेखात नाट्य-चित्रपटक्षेत्रात काम करू पाहणाऱ्या तरुणतरुणींच्या मानसिकतेचा वेध घेतला आहे. एकांकिकेत वा नाटकात काम

करायची संधी मिळाली, एखादा पुरस्कार मिळाला की स्वतःची एक नवी आयडेंटिटी मिळाली असे वाटते. इतरापेक्षा आपण वेगळे आहोत, ग्रेट आहोत असे वाटू लागते. नाटकाच्या ग्रुपमधील मुलंमुली बरीच जवळ येतात. मोकळेपणाने वागतात. आपण मॉडर्न, फ्री, प्रॅक असल्याची आत्मप्रतिमा जोपासत राहतात. प्रसिद्धी, पैसा, ग्लॅमर यांची थोडीफार चव चाखायला मिळाली की मग नोकरी, ठराविक कामाची, चाकोरी यासाठी आपला जन्म नाही असा साक्षात्कार काहीना होतो... फोटो, पोर्ट फोलिओ, स्क्रीन टेस्ट, ॲक्टिंग कोर्स, मॉडेलिंगचे प्रशिक्षण वगैरेही टप्पे काहीजण पार करतात.

“स्वतःविषयीच्या अफाट कल्पना आणि अबाधित कॉन्फिडन्स यांचं एकत्रीकरण झालं की आपण हमखास यश मिळवणार अशी खात्री मनोमन पटते.”^(११)

...आणि मुंबई गाठणे क्रमप्राप्त ठरते.

त्यासाठी आधी आईबाबांची, पालकांची परवानगी हवी...

“परवानगी द्या, नाहीतर घर सोडून निघून जाईन... मग म्हणू नका पोरानं विचारलं सुद्धा नाही” अशी भूमिका घेऊन हे तरुण जीवावर उदार होतात...

अशा तरुणांच्या पालकांच्या मानसिकतेचा शोध 'स्टूचे आईबाबा' या लेखात घेतलेला आहे.

कधीकधी आपल्या चिमुरड्या मुलाने वयाच्या चौथ्या वर्षापासूनच मॉडेलिंग करून, जाहिरातीत कामे करून पैसा मिळवावा अशी आईबाबांना घाई होते.

मुलामुलींच्या या क्षेत्रातील स्ट्रगलकडे पाहण्याची पालकवर्गाची दृष्टीही वेगवेगळी असते.

कधीकधी सकारात्मक, पण बहुतांशी टिपिकल निराशावादी... नकारात्मक... धक्कादायक.

मुंबईत गेल्यावर स्ट्रगलर्सना प्रथम शोधावी लागते राहण्यासाठी जागा...

मित्र वा नातलग यांच्याकडे काही दिवस मुक्काम करणे ठीक... पण पुढे अडचणीचे वाटू लागते. स्वतंत्र जागा घ्यायची तर भरपूर पैसे लागतात... मग मित्रांबरोबर रूम शेअर करणे... पोर्ट फोलिओ करणे, चार जणांच्या ओळखी

“स्वतःविषयीच्या अफाट कल्पना आणि अबाधित कॉन्फिडन्स यांचं एकत्रीकरण झालं की आपण हमखास यश मिळवणार अशी खात्री मनोमन पटते.”

स्क्रीन टेस्टचे
अनुभवही विदारक
असतात.
शेकडो तरुण ही
टेस्ट देतात...
दोनतीन निवडले
जातात... टेस्ट
चांगली होऊनही
कामाची गॅरंटी
नसतेच.

काढून निर्मात्यांना व एजंटना गाठणे...
कोऑर्डिनेटर विचारतो - “कितना
एक्सपोज़ करोगी? कौनसे कपडे नही
पहन सकती?”
असिस्टंट लोचटासारखा उभार
पुष्टतेकडे बघत राहतो... “हॉट सीन
करशील?”
रोज सकाळी प्रोड्यूसर-डायरेक्टरांना
फोन करायचे.
कोणाची तरी अपॉइंटमेंट मिळाली
तर तिकडे जाण्यासाठी धावपळ-
लोकल, टॅक्सी... पायपीट...
आश्वासने... नकार...
इनसिक्युरिटी... नैराश्य...

स्ट्रगलर्सच्या वसाहतीही आता झाल्या आहेत. एकाच व्यवसायातले सगळे
असतात. इंडस्ट्रीत कुठे काय चालले आहे याचा त्यामुळे सहज पत्ता लागतो.
पण काहींना इथे राहणे हे न्यूनगंडाचे वाटते. काहींना अवघडल्यासारखे...
फक्त एकच चान्स मिळाला तर आपण कुठल्या कुठे जाऊ - आपल्या
अभिनयाने अमिताभला निष्प्रभ करू... ऐश्वर्याची छुट्टी करू... अशा भ्रमात वावरणारे
तरुण... प्रतिभावंत...

प्रत्यक्षात काम मिळूनही अपेक्षित रोल मिळत नाही. फुटकळ रोल मिळतो.
कधीकधी तोही पुसटता दाखवला जातो किंवा एडिटिंगमध्ये कापला जातो.
कामे मिळतात पण अधूनमधून... सातत्याने नाही ही काहीची तक्रार असते.
“वर्षानुवर्षे न संपणारा, पेशन्स बघणारा... थकवणारा, रडवणारा... कंटाळा
आणणारा... चीड निर्माण करणारा...” असा हा स्ट्रगल चालू राहतो.

स्क्रीन टेस्टचे अनुभवही विदारक असतात.
शेकडो तरुण ही टेस्ट देतात... दोनतीन निवडले जातात... टेस्ट चांगली
होऊनही कामाची गॅरंटी नसतेच.

अनेक तरुणांच्या कहाण्या ‘हजारो खाहिशे ऐसी’ या लेखात येतात. त्या
वाचून मनावर मळभ दाटते. विषण्णता वाटते.

“शरीराचा सौदा करून लेदर करन्सी वापरता येत नाही, तत्वांना मुरड
घालता येत नाही म्हणून... फ्रस्ट्रेशन येते...” असे कोणी सांगते.

असिस्टंट डायरेक्टर... पोस्ट तर नावाला मोठी! काम डायरेक्टरसाठी सिगरेट

आणून देणे, हिरोइनच्या आईसाठी
सॅडविच तयार करणे, डायरेक्टरच्या
मुलांना शाळेत पोहोचवणे...

“मला थोडे पैसे दे... मी तुला
गॅरंटीड चान्स देतो” असे कोणी सांगतो.
पैसे दिले की काम मिळतेही!

-आणि कधी कधी पैसे घेऊन तो
फरार होतो... पुन्हा भेटतही नाही...

स्क्रीन टेस्टच्या आधी डायरेक्टरची
एक्स्ट्रा मागणी पूर्ण केली... तर कोणा
वीणाला रोलही मिळतो...

“या शहरानं माझ्यातलं मध्यमवर्गीय
असणं ओरबाडून नेलं... खूप स्वप्नं घेऊन
आले होते... लेकिन कुछ नहीं हुआ...

ना सक्सेस मिला, ना पैसा! बस अब चल रहे है दिन” असे कोणी माधुरी
भकास भगभगीत चेहऱ्याने म्हणते... प्रचंड टॅलेन्ट असूनही कामासाठी करावी
लागणारी क्रॉम्प्रमायजेस करायची तिची तयारी नव्हती... आता चाळिशीत आल्यावर
तिच्या स्वप्नांना कोण वाली असणार?

नट-नटी होणाऱ्या स्ट्रगलर्सचे हे हाल.

लेखन, संकलन, छायाचित्रण, वेशभूषा, संगीत अशा क्षेत्रांत धडपडणारे जे
स्ट्रगलर्स, त्यांचीही अवस्था काही वेगळी नसते. त्यांचाही स्ट्रगल मोठा असतो.
त्यांनाही संघर्ष करावा लागतो.

ड्रेस डिझायनर्स, कॅमेरामन, घोस्ट डायरेक्टर/रायटर/एडिटर अशा स्ट्रगलर्सच्याही
कहाण्या सुन्न करतात.

‘कास्टिंग काऊच’ हा प्रकार अधूनमधून बातम्यांमध्ये झळकतो. काम
मिळण्यासाठी शरीराचा वापर... लेदर करन्सीचा वापर...

दीपा, साक्षी, रोहित वगैरेचे किस्से या ‘प्रकाराचे’ दर्शन घडवतात.

उमलत्या वयात आयुष्याचा रखरखाट बघणारे स्ट्रगलर्स... अपयश... फ्रस्ट्रेशन,
कास्टिंग काऊच, भंपकपणा... सर्व काही अनुभवाला येऊनही कधीतरी ब्रेक
मिळण्याची स्वप्ने बघत राहतात... त्यांचा स्ट्रगल कधी संपतच नाही.

...हे पुस्तक वाचून कोणा तरुणतरुणींची हीरो-हिरोइन होण्याची उतावीळ
नशा जर वेळीच आवरली गेली तर... या पुस्तकाचे चीज होईल.

उमलत्या वयात
आयुष्याचा रखरखाट
बघणारे स्ट्रगलर्स...
अपयश... फ्रस्ट्रेशन,
कास्टिंग काऊच,
भंपकपणा... सर्व काही
अनुभवाला येऊनही
कधीतरी ब्रेक मिळण्याची
स्वप्ने बघत राहतात...
त्यांचा स्ट्रगल कधी
संपतच नाही.

पृष्ठे : १०४ ● किंमत : ९० रु. ● सभासदांना : ६८ रु. ● पोस्टेज: २५ रु.

खास दीपावलीनिमित्त

फक्त सभासदांसाठी

दीप योजना

आमच्या प्रकाशनाची कोणतीही

दर्शनी २५००रु. किंमतीची पुस्तके घ्या व त्यावर मिळवा

दर्शनी ८७५रु. किंमतीची पुस्तके मोफत!

दर्शनी २०००रु. किंमतीची पुस्तके घ्या व त्यावर मिळवा

दर्शनी ६००रु. किंमतीची पुस्तके मोफत!

दर्शनी १५००रु. किंमतीची पुस्तके घ्या व त्यावर

मिळवा दर्शनी ४००रु. किंमतीची पुस्तके मोफत!

म्हणजेच २५००रु. घ्या व ३३७५रु. ची पुस्तके मिळवा.

२०००रु. घ्या व २६००रु. ची पुस्तके मिळवा.

१५००रु. घ्या व १९००रु. ची पुस्तके मिळवा.

पोस्टखर्च वेगळा अंदाजे १००रु.

अंतिम मुदत ३१ डिसेंबर २००६

योजनेचा लाभ घेण्यासाठी आजच सभासद व्हा.

संपूर्ण सूची मागवा.

योजना पुस्तके उपलब्ध असेपर्यंतच!

दीप योजनेतील मोफत पुस्तकांची यादी

अभोगी	रणजित देसाई	१५०/-
पावनखिंड	रणजित देसाई	१००/-
समिधा	रणजित देसाई	१००/-
प्रतिक्षा	रणजित देसाई	८०/-
आलेख	रणजित देसाई	१२०/-
तुझी वाट वेगळी	रणजित देसाई	६०/-
संचित (निवडक अध्यक्षीय भाषणे)	रणजित देसाई	६०/-
पहिले प्रेम	वि. स. खांडेकर	१०/-

६८ / नोव्हेंबर २००६ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

दोन ध्रुव	वि. स. खांडेकर	१८०/-
क्रौंचवध	वि. स. खांडेकर	१८०/-
फुले आणि काटे	वि. स. खांडेकर	६०/-
प्रसाद	वि. स. खांडेकर	१५०/-
वेचलेली फुले (अनु.)	वि. स. खांडेकर	५०/-
अविनाश	वि. स. खांडेकर	५०/-
रानफुले	वि. स. खांडेकर	७०/-
आस्तिक	वि. स. खांडेकर	६५/-
माऊली	आनंद यादव	१२०/-
नटरंग	आनंद यादव	१४०/-
माळावरची मैना	आनंद यादव	११०/-
उखडलेली झाडं	आनंद यादव	१५०/-
भूमिकन्या	आनंद यादव	९०/-
झाडवाटा	आनंद यादव	९०/-
उगवती मने	आनंद यादव	१००/-
पाणभवरे	आनंद यादव	१२५/-
ग्राम संस्कृती	आनंद यादव	१२५/-
वपु ८५	व. पु. काळे	६०/-
सखी	व. पु. काळे	१२०/-
रंग मनाचे	व. पु. काळे	१८०/-
तू भ्रमत आहासी वाया	व. पु. काळे	७०/-
ही वाट एकटीची	व. पु. काळे	१२०/-
पाणपोई	व. पु. काळे	५०/-
प्लेझर बॉक्स भाग-१	व. पु. काळे	१६०/-
प्लेझर बॉक्स भाग-२	व. पु. काळे	२००/-
चिअर्स	व. पु. काळे	१००/-
कथा ही दिवावादळाची (अनु.)	वि. स. वाळिंबे	१००/-
वॉर्सा ते हिरोशिमा	वि. स. वाळिंबे	३००/-
नेताजी (सुभाषचंद्र बोस)	वि. स. वाळिंबे	३५०/-
ध्यानसूत्र	अनु. माधव कर्वे	१००/-
मी धार्मिकता शिकवतो, धर्म नाही	अनु. मृणालिनी गडकरी	१००/-
विद्रोही	अनु. माधुरी काबरे	१२०/-
लज्जा	अनु. लीना सोहोनी	१२५/-
नष्ट मेयेर नष्ट गद्य	अनु. मृणालिनी गडकरी	१२०/-
निर्बाचित कबिता	अनु. मृणालिनी गडकरी	७०/-
फरासि प्रेमिक	अनु. सुप्रिया वकील	२००/-

मेहता मराठी ग्रंथजगत : नोव्हेंबर २००६ / ६९

चौधीजणी	शान्ता शेळके	३००/-
पूर्व संध्या	शान्ता शेळके	५०/-
कविता स्मरणातल्या	शान्ता शेळके	१२०/-
सांगावेसे वाटले म्हणून	शान्ता शेळके	१००/-
मजल दरमजल	अनु. भारती पांडे	८०/-
अँज आय सी...	अनु. माधुरी शानभाग	२००/-
निर्सागपुत्र (अनु.)	निरंजन घाटे	८०/-
पर्यावरण प्रदुषण	निरंजन घाटे	१३०/-
वेध पर्यावरणाचा	निरंजन घाटे	१५०/-
वसुंधरा	निरंजन घाटे	२५०/-
यंत्रलेखक	निरंजन घाटे	११०/-
फार फार वर्षापूर्वी	निरंजन घाटे	१२०/-
युगंधर (विज्ञान)	निरंजन घाटे	१००/-
विदेशी विज्ञान चित्रपट	निरंजन घाटे	१२०/-
नवे शतक	निरंजन घाटे	१५०/-
हॅलो, मी इन्स्पेक्टर प्रधान बोलतोय	व. कृ. जोशी	१२०/-
रक्तदान	व. कृ. जोशी	१३०/-
निर्मनुष्य	रत्नाकर मतकरी	१००/-
मध्यरात्रीचे पडघम	रत्नाकर मतकरी	१००/-
मुलांसाठी गमती-जमतीचा स्वयंपाक :		
रोहिणी सिंग	अनु. आशा परुळेकर	६०/-
मायक्रोवेव्ह ओव्हन	राजश्री नवरे	७०/-
अन्नसंरक्षण	राजकुमार कांबळे	१२०/-
अंतराळ	अनु. उमा कुलकर्णी	१००/-
अवस्था	अनु. उमा कुलकर्णी	११०/-
डोंगराएवढा	अनु. उमा कुलकर्णी	८०/-
नियती	माधवी देसाई	६०/-
धुमारे	माधवी देसाई	७०/-
किनारा	माधवी देसाई	९०/-
शुक्रचांदणी	माधवी देसाई	१००/-
अणसार	अनु. अंजनी नरवणे	१८०/-
वडवाई	अंजनी नरवणे	२००/-
तत्त्वमसि	अंजनी नरवणे	१४०/-
टेक २५	अनु. अंजनी नरवणे	४००/-
गहाण पडलेली टेकडी	अनु. अंजनी नरवणे	१२०/-
काँगो : मायकेल क्रायटन	अनु. अरुण मांडे	१६०/-

७० / नोव्हेंबर २००६ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

डिस्कलोजर : मायकेल क्रायटन	अनु. माधव कर्वे	२२०/-
ज्युरॅसिक पार्क : मायकेल क्रायटन	अनु. डॉ. प्रमोद जोगळेकर	२५०/-
द फोर्थ के : मारिओ पुझो	अनु. वनिता सावंत	२००/-
क्रोमोज़ोम-६ : रॉबिन कुक	अनु. वैशाली जोशी	३५०/-
द हॉट झोन : रिचर्ड प्रेस्टन	अनु. डॉ. प्रमोद जोगळेकर	२००/-
काळोखाची लेक : कॅथरीन दी जीजस	अनु. सरिता पदकी	१५०/-
द ब्रेडविनर : डेबोरा एलीस	अनु. अपर्णा वेलणकर	१००/-
द ब्लाइन्ड असेसिन : मागरेट अँटवूड	अनु. चारुता नानिवडेकर	२५०/-
चाईल्ड ऑफ द होलोकॉस्ट : जॅक कूपर	अनु. सिंधू जोशी	१३०/-
देवदास : शरच्चंद्र चट्टोपाध्याय	अनु. मृणालिनी गडकरी	९०/-
ब्लास्फेमी : तेहमिना दुरानी	अनु. भारती पांडे	१००/-
शिवा डान्सिंग : भारती कर्चनर	अनु. मंजुषा गोसावी	२५०/-
संस्कार : यू. आर. अनंतमूर्ती	अनु. लोकापूर/कानिटकर	८०/-
द कंपनी ऑफ विमेन	खुशवंत सिंग	२००/-
स्पीड पोस्ट : शोभा डे	अनु. अपर्णा वेलणकर	२५०/-
द्वंद्व : विजयदान देथा	अनु. वनिता सावंत	१५०/-
रावीपार : गुलजार	अनु. पाडळकर/वेल्हाळ	१५०/-
अंतर-पर्व (रशियन कथा)	अनु. सुनीती देशपांडे	१३०/-
द स्ट्रीम विदिन (बंगाली कथा)	अनु. मीना वैशंपायन	१३०/-
इंटरप्रिटर ऑफ मॅलडीज : झुंपा लाहिरी	अनु. भारती पांडे	१७०/-
रेशीमगाठी	कांचन घाणेकर	१००/-
भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील स्त्रिया		
: नवाझ मोदी	अनु. वासंती फडके	३००/-
योद्धा शास्त्रज्ञ : राष्ट्रपती ए.पी.जे.		
अब्दुल कलाम	माधव मोर्डेकर	४०/-
मोरावळा	शिवाजी सावंत	६०/-
थॉट लीडर्स : श्रीनिवास पंडित	अनु. वकील / वाडकर	३००/-
छत्रपती राजर्षी शाहू महाराज	तु. बा. नाईक	१००/-
मदर टेरेसा : अँन सेबा	अनु. अनंत बेदरकर	२५०/-
चेहऱ्यामागचे चेहरे	महादेव मोरे	१५०/-
देव जो भूवरी चालिला : साईबाबा		
रंगास्वामी पार्थसारथी	अनु. लीना सोहोनी	१२०/-
जीवनयात्रा : अभिनेता-दिग्दर्शक		
मा. विनायक	भाई भगत	१५०/-
द जॉय ऑफ कॅन्सर : अनुप कुमार	अनु. माधुरी शानभाग	१५०/-
मनावर विजय : एकनाथ ईश्वरन्	अनु. वैशाली जोशी	१२५/-

मेहता मराठी ग्रंथजगत : नोव्हेंबर २००६ / ७१

चिंतामुक्त जीवन	आर. डी. मुनोत	१६०/-
असे बना अन् बनवा विद्यार्थी	शं. व्यं. काश्यपे	१००/-
एकच पेला शिवाम्बूचा	डॉ. शशि पाटील	९०/-
रेकी	शुभदा दामले	६०/-
तारकांच्या विश्वात	पराग महाजनी	३५०/-
सभेत कसे बोलावे	श्याम भुरके	६०/-
महिलांसाठी उद्योग व्यवसाय	गंगाधर महाम्बरे	९०/-
कॉम्प्युटरच्या करामती	डॉ. बाळ फोंडके	५०/-
फक्त खेळण्यांसाठी	डी. एस्. इटोकर	७०/-
चला, प्रयोग करू या!		
उर्जा	मीना किणीकर	२०/-
उष्णता	मीना किणीकर	२०/-
अन्न	मीना किणीकर	२०/-
परिस्थितीशास्त्र	मीना किणीकर	२०/-
रसायने	मीना किणीकर	२०/-
अवकाश	मीना किणीकर	२०/-
हवास्थिती	मीना किणीकर	२०/-
गती : चलन	मीना किणीकर	२०/-
ध्वनी	मीना किणीकर	२०/-
वाचनातून विज्ञान	डी. एस्. इटोकर	१००/-
शास्त्र-गंमत जत्रेत चौकस चिंगी :	अनु. मीना किणीकर	७०/-
नवचैतन्याचा झरा : डॉ. बाळ फोंडके	अनु. डॉ. प्रमोद जोगळेकर	६५/-
संभव असंभव	अनु. डॉ. प्रमोद जोगळेकर	८०/-
मेंदू आणि वर्तन	अनु. डॉ. प्रमोद जोगळेकर	७०/-
देव?छे!परग्रहावरील अंतराळवीर	बाळ भागवत	१००/-
विज्ञान प्रपंच	डॉ. बाळ फोंडके	१५०/-
ग्यानबाचं विज्ञान	डॉ. बाळ फोंडके	१३०/-
नॉस्ट्रादेमसची भविष्यवाणी	सुरेशचंद्र नाडकर्णी	८०/-
शेतकऱ्याचा असूड	संपा. डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले	७०/-
सुंदर आपली फुलबाग	आ. बा. पाटील	१००/-
सुंदर आपला रोपमळा	आ. बा. पाटील	१२०/-
एकवचनी	संजय राऊत	३५०/-
प्रहार	प्रकाश पोहरे	१५०/-
आपल्या आत्म्यांची लुटालूट : अरुण शौरी	अनु. सुधा नरवणे	३००/-
द अदर साईड ऑफ सायलेन्स		
उर्वशी बुटालिया	अनु. नारायण आवटी	२५०/-

धर्मयुद्ध	डॉ. रवींद्र ठाकूर	२५०/-
भंडारभोग	राजन गवस	१५०/-
तीन दगडाची चूल	विमल मोरे	१५०/-
काट्यावरची पोटं	उत्तम बंडु तुपे	१००/-
वज्रकमळ घननीळ	धनंजय देशपांडे	२००/-
मृद्गंध	इंदिरा संत	१६०/-
कांचनकण	शिवाजी सावंत	८०/-
रंगल्या रात्री	संकलन: अरुण शेवते	८०/-
स्वप्नी जे देखिले	संकलन: अरुण शेवते	९०/-
सुखशांतीच्या शोधात	अंजली ठकार	१००/-
या सुखांनो	सुरेश नाईक	१७०/-
भारतीय शिल्प वैभव	सु. र. देशपांडे	१५०/-
ग्रामीण बोलीचा शब्दकोश	द. ता. भोसले	११०/-
पत्रकारितेची मुलतत्त्वे: प्रभाकर पाध्ये	अनु. प्र. ना. परांजपे/	
	वसुधा परांजपे	७०/-
चांगदेव पासष्टी	वा. पु. गिंडे	३०/-
शिवार	विजय कुवळेकर	१००/-
ईगीन	महादेव मोरे	१५०/-
सामक्षा	सुमेध वडावाला(रिसबूड)	२००/-
कालिंदीच्या तीरावरती	य. दि. फडके	७५/-
सिरसी	सतीश सुरवसे	७०/-
शोधकथा इन्स्पेक्टर व्ही अनंतांच्या	अनंत वाईकर	१६०/-
कोंडवाडा	दया पवार	४०/-
उत्सव	सुप्रिया वकील	५०/-
काळोख देत हुंकार	दिलीप परदेशी	४०/-
नाटक	दिलीप परदेशी	१२/-
अखेरचा सवाल	वसंत कानेटकर	७०/-
मराठी व्याकरण परिचय	राजशेखर हिरेमठ	८०/-
कुसुमाग्रज/शिरवाडकर एक शोध	डॉ. द. दि. पुंडे	७०/-
निवडक 'भाषा आणि जीवन'	संपा. कल्याण काळे/	
	मृणालिनी शहा	२००/-
एकनाथांची निवडक भारुडे	डॉ. वसंत जोशी	४०/-

बुकर पुरस्काराची सर्वात तरुण मानकरी

: किरण देसाई!

कादंबरीला जगात मिळणारा सर्वात मोठा मान म्हणून बुकर पुरस्काराचा दबदबा आहे. पन्नास हजार पौंडांचा - म्हणजे सुमारे ४२ लाख रुपयांचा हा पुरस्कार मिळवणारी किरण देसाई ही सर्वात कमी वयाची लेखिका ठरली आहे. या लेखिकेला वयाच्या अवघ्या पस्तिसाव्या वर्षीच 'द इनहेरिटन्स ऑफ लॉस' (घाट्यातला वारसा) या आपल्या दुसऱ्याच कादंबरीबद्दल हा सर्वोच्च पुरस्कार दि. ११ ऑक्टोबर २००६ रोजी लंडन येथील गिल्ड हॉलमधील भव्य समारंभात प्रदान करण्यात आला. (अरुंधती रॉय यांना 'ए गॉड ऑफ स्मॉल थिंग्ज' बद्दल बुकर पुरस्कार मिळाला तेव्हा त्यांचे वय ३६ होते.)

नियतीचा खेळ चमत्कारिक असतो असे म्हणतात. किरण देसाई यांनाही त्याचा प्रत्यय अनोख्या प्रकारे आला. किरण देसाई यांची आई म्हणजे प्रख्यात इंग्लिश कादंबरीकार अनिता देसाई. (वय ६९) अनिताजी गेली चाळीस वर्षे लिहित आहेत आणि १९७९ पासून तीन वेळा त्यांच्या कादंबऱ्यांचा बुकर पुरस्काराच्या अंतिम यादीत समावेश झालेला होता. परंतु त्यांना हा पुरस्कार मिळू शकला नव्हता. 'क्लीअर लाइट ऑफ डे' (१९८०), 'इन कस्टडी' (१९८४) आणि 'फ्रास्टिंग फ्रीस्टिंग' (१९९९) या तीनही कादंबऱ्यांना ज्या पुरस्कारापासून वंचित राहावे लागले, तो पुरस्कार पहिल्याच प्रयत्नात आपल्या कन्येला, अवघ्या पस्तिशीत लाभावा याचा अमाप आनंद अनिताजींना व्हावा यात नवल नाही. लंडनमध्ये वास्तव्य असूनही अनिताजी या समारंभाच्या वेळी मात्र भारतात डेहराडून जवळच्या एका लहानशा गावी मुक्कामाला गेल्या होत्या. हा पुरस्कार समारंभाच्या वेळीच जाहीर होतो. अंतिम यादीतल्या सहाजणांपैकी कोणाला हा पुरस्कार मिळतो हे शेवटपर्यंत गुप्त ठेवण्यात येते. त्यामुळे निवड होते की

नाही या विचाराने मनावर पडणारा ताण सहन करणे अवघड वाटल्याने अनिताजींनी दूर राहणे पसंत केले. "मी मनातून खूपच हवालदिल झालेली होते... किरणला हा पुरस्कार मिळाला नसता तर मी तिथल्या तिथे कोसळून पडले असते... गेली आठ वर्षे किरण या कादंबरीचे लेखन करण्यात गुंतली होती... पुनः पुन्हा तिचे लेखन चालले होते... हा सर्व ताण... तिची दमछाक करणारा होता... त्यामुळे या नामांकनाचे आणि पुरस्काराचे वेगळेच महत्त्व होते" असे अनिताजींनी म्हटले.

स्वतः किरण देसाई यांच्याही मनात असाच ताण होता... "कादंबरीलेखनाच्या या प्रक्रियेत आठ वर्षे सतत व्यग्र असल्याने हे पुस्तक लिहून झाल्यावर मला प्रचंड मानसिक आणि भावनिक थकवा आला होता... मी जणू उद्ध्वस्त झाले होते. या पुरस्कारामुळे लेखनगुणांचा वारसा आपल्याला मिळाला आहे अशी कबुली किरण देसाई निःसंदिग्धपणे देतात. "ही कादंबरी लिहिताना मी सतत आईच्या सहवासातच होते... तिनेच जणू हे पुस्तक लिहिले आहे असे वाटते इतका तिच्या शैलीचा माझ्यावर प्रभाव आहे..."

'दि इनहेरिटन्स ऑफ लॉस' या कादंबरीत एका सेवानिवृत्त न्यायाधीशाच्या शांत संथ जीवनात उठलेल्या भयंकर वादळाची कहाणी सांगितली गेली आहे. केंब्रिज विद्यापीठातून पदवी घेऊन भारतात न्यायखात्यात काम करून न्यायमूर्ती म्हणून निवृत्त झाल्यावर हिमालयाच्या पायथ्याशी असणाऱ्या कॉलिंपॉंगच्या एका छोट्या गावात तो राहतो. कुठलेही ताणतणाव नाहीत, भांडणतंटे नाहीत, असे स्वस्थ निवांत वानप्रस्थीय आयुष्य चाललेले असते. अचानक एके दिवशी त्याची अनाथ तरुण नात येते; घरात खरे तर नवे चैतन्य यायला हवे; पण तिचे आगमन हे त्या न्यायाधीशाच्या अवघ्या आयुष्याला उन्मळून टाकणारे प्रचंड वादळ ठरते. जागतिकीकरणाच्या वातावरणात स्वच्छंदपणे बागडणारी ती नात आल्या आल्या आजोबांकडे 'महाराज' (स्वयंपाकी) म्हणून काम करणाऱ्या इसमाच्या तरुण मुलाच्या प्रेमात पडते... आणि त्या मुलाच्या अमेरिकेला जाण्याच्या महत्त्वाकांक्षेच्या जाळ्यात अडकते... अमेरिकन व्हिसा मिळवण्याच्या वैध-अवैध मार्गांचा विधिनिषेध त्याला नसतो आणि जन्मभर न्यायाचा तराजू काटेकोरपणे हाताळणाऱ्या न्यायाधीश आजोबांना त्या साऱ्या प्रकाराचा भयंकर मनःस्ताप होतो... असे काहीसे कथासूत्र असणारी ही कादंबरी 'घाट्याचा वारसा' चितारते...

अनिता देसाई यांनी तीस वर्षापूर्वी लिहिलेल्या कादंबरीचे कथासूत्रही नेमके याच प्रकारचे आहे असे समीक्षकांनी दाखवून दिले आहे. एका सेवानिवृत्ताच्या वानप्रस्थी जीवनात नातवाच्या आगमनाने उडणारी खळबळ हेच सूत्र अनिताजींच्या कादंबरीचे होते. त्यांच्या कन्येने या कथासूत्राभोवती जागतिकीकरण, बहुसंस्कृतिवाद, आर्थिक विषमता, दहशतवाद मूलतत्त्ववाद वगैरे सद्यःकालीन संदर्भांचा यथोचित वापर केला आहे. स्थलांतरितांच्या समस्यांचाही अनुभव या कथानकाच्या गुंतागुंतीला पोषक ठरतो. आज हजारो भारतीय तरुण परदेशात वास्तव्य करण्यासाठी जातात;

अमेरिकन संस्कृतीशी जमवून घेण्याचा प्रयत्न करतात. त्यात त्यांना आपल्या अस्तित्वाची नवी परिमाणे शोधावी लागतात. पाश्चात्य जीवनशैली आणि भारतीय मानसिकता यातील संघर्षाशी मनोमन सामना करावा लागतो. त्यामुळे उत्पन्न होणाऱ्या मानसिक गोंधळामुळे त्यांच्या आयुष्यात अनेक ताणतणाव निर्माण होतात... सांस्कृतिक संगमाऐवजी परक्या देशातील जीवनशैलीत स्वतःचे विसर्जन, विलीनीकरण करणे भाग पडते... त्यामुळे मनाला सतत आतून टोचणी लागून राहते...” यालाच त्या ‘कन्फ्युज्ड देशी डॉली- बर्ड’ व्यक्तिमत्त्वाचा मुखवटा म्हणतात... तो धारण करून वावरावे लागते आणि त्याबद्दलची खंत दूर करण्यासाठी सांस्कृतिक मनोमीलनाचा आव आणावा लागतो...

किरण देसाई यांचा जन्म भारतात झाला आणि वयाच्या पंधराव्या वर्षापर्यंत भारतातच राहून त्यांनी शिक्षण घेतले. त्यानंतर उच्च शिक्षणासाठी त्या लंडनला गेल्या. आईप्रमाणेच इंग्लिशमध्ये कथाकादंबऱ्या लिहिण्याचे त्यांना आकर्षण वाटले. व्ही. एस. नायपॉल, आर. के. नारायण, सलमान रश्दी प्रभृतींच्या लेखनाचाही प्रभाव पडला. आपली भारतीयता आणि आपले परदेशातील वास्तव्य या दोन्ही भावविश्रामध्ये दोलायमान होणाऱ्या अनुभवांवर आधारित लेखन करण्यावर त्यांचा भर राहिला. हे प्रामुख्याने भारतीय पार्श्वभूमीवरचेच लेखनाचे विषय त्यांना प्रिय आहेत. सध्या अमेरिकेत वास्तव्य असले तरी भारतात त्या सतत येत असतात. ‘द लॉस ऑफ इन्हेरिटन्स’ लिहिताना भारतीय पार्श्वभूमीवरील घटनांचे चित्रण करताना मुद्दाम येथे येऊन राहणे त्यांनी पसंत केले... बुकर पुरस्कारामुळे आपल्याला या पुढच्या काळात लेखनावर लक्ष केंद्रित करणे सोपे जाईल असे त्यांना वाटते.

मान-बुकर पुरस्कार मिळवणाऱ्या किरण देसाई या चौथ्या भारतीय कादंबरीकार. या आधी हा पुरस्कार रुथ प्रावर झाबवाला (१९७५) ‘हीट अँड डस्ट’, सलमान रश्दी (१९८१) ‘मिडनाइट चिल्ड्रेन’ आणि अरुंधती रॉय (१९९७) ‘दि गॉड ऑफ स्मॉल थिंग्ज’ यांना मिळाला होता. १९७१ मध्ये व्ही. एस. नायपॉल यांना १९७१ मध्ये बुकर प्राइज मिळाले; १९७९ मध्ये ‘ए बेंड इन दि रिक्कर’चे नामांकन झाले होते. पण या दोन्ही कृतींच्या कथावस्तूंना आफ्रिकेतील पार्श्वभूमी आहे. १९८३ मध्ये सलमान रश्दींच्या ‘शेम’ कादंबरीचाही अंतिम यादीत समावेश होता. १९७३ मध्ये ‘दि सीएज ऑफ कृष्णपूर’ या भारतीय पार्श्वभूमीवरील कादंबरीबद्दल जेम्स गॉर्डनला बुकर पुरस्कार मिळाला. पॉल स्कॉटच्या ‘राजक्वार्टेट’ मधील ‘स्टेडिंग ऑन’ या कादंबरीला १९७७ चा बुकर पुरस्कार मिळाला. ब्रिटिश राजवटीनंतरही भारतात राहणाऱ्या इंग्रज दांपत्याची कहाणी त्यात रंगवलेली आहे. ‘लाइफ ऑफ पाय’ या यान मार्टेलच्या कादंबरीतील मुख्य व्यक्तिरेखा भारतीय तत्त्वज्ञाची आहे; मात्र तिच्यात भारतीय वातावरण फारसे नाही. ब्रिक लेन या मोनिका अलीच्या एकूण बुकर पुरस्कार समितीची भारतीय पार्श्वभूमीवरील कथानकांवर मेहेरनजर दिसते असे काहीजण मानतात. बुकर पुरस्कार हा पूर्वाश्रमीच्या ब्रिटिश

कॉमनवेल्थ (राष्ट्रकुल) मधील कादंबरीकारांसाठी असतो. रोहिंन्टन मिस्त्री यांच्या ‘सच ए लॉग जर्नी’ (१९९१) आणि ‘फॅमिली मॅटर्स’ (२००२) या कादंबऱ्यांचाही बुकरच्या अंतिम यादीत समावेश झाला होता. भारतीय परंपरेत पूर्णतया रुजलेल्या परंतु पाश्चात्य संस्कृतीशी जवळीक असलेल्या अशा लेखक-लेखिकांना यापुढच्या काळात महत्त्व प्राप्त होणार आहे. आजही ते आहेत. भारती मुखर्जी, सलमान रश्दी, शशी देशपांडे, अमिताव घोष, उपमन्यू चटर्जी, राज राव, अनिता देसाई, झुंपा लाहिरी, विक्रम सेठ, शशी थरूर, भारती कर्चनेर, अरुंधती रॉय, रोहिंन्टन मिस्त्री, हरी कुंझरू वगैरे कादंबरीकारांनी/लेखकांनी आपला ठसा उमटवला आहे. किरण देसाई यांच्या या कादंबरीतील कथावस्तू भारतात घडत असली तरी जागतिकीकरणाची पार्श्वभूमी तिला आहे आणि जागतिकीकरणामुळे होणाऱ्या वारशाची हानी तिच्यात अधोरेखित केली गेली आहे. बुकर पुरस्कारामुळे जागतिक पातळीवरचे वाङ्मयीन सन्मान यापुढेही भारतीय लेखकांच्या वाट्याला अधिकाधिक येत राहतील अशी आशा बाळगायला हरकत नाही.

शंकर सारडा

ई १०, पाटील रिजन्सी, हॉटेल कलिंगमागे,
१५, एरंडवणे, पुणे ४११००४
फोन नं. : २५४२२२२३, ९८२३२६१०२३

आनंद भेट

डॉ. सुनीती अशोक देशपांडे

कारण या आनंदाचा धनी कुणी एकटा नव्हता. दुसऱ्याच्या सुखासाठी कुणी स्वतःहून मोल वेचलं होतं. दुसऱ्यासाठी झटणं, दुसऱ्याच्या आनंदासाठी जगणं आणि त्या आनंदात आपला आनंद पाहणं याहून मोठी संपदा जगात दुसरी कोणतीही नसेल. खरंच, जगाच्या पाठीवर कुठंही.

१२० रु. पोस्टेज २० रु.

विशेष वार्ता

ग्रंथविक्रीसाठी भारतात १०० नवी दालने उघडण्याची महत्वाकांक्षी योजना

पुस्तक प्रकाशन वितरण क्षेत्रात आता भांडवली गुंतवणूक मोठ्या प्रमाणावर करण्यासाठी मोठमोठ्या कंपन्या आणि उद्योगपती पुढे सरसावत आहेत.

‘पॅटलून’ या रेडिमेड उच्चभ्रू फॅशनेबल कपड्यांच्या क्षेत्रात अल्पावधीत लौकिक मिळवलेल्या कंपनीने अनेकविध व्यवसायात रस घेण्याचे ठरवून ‘फ्युचर ग्रुप’ स्थापन केला आहे. त्याच्या वतीने शॉपिंग मॉल्स, बिग बझार, सेंट्रल इ. गावोगावी काढण्याची भव्य योजना हाती घेण्यात आली आहे. ‘डेपो’ या नावाने भारतात आज वेगवेगळ्या शहरात पुस्तके-करमणूक साधने आणि भेटवस्तू यांची विक्री करणारी दालने कार्यरत आहेत आणि ही संख्या पुढच्या वर्षी शंभरावर जावी अशा वेगाने काम चालू आहे. सुमारे शंभर कोटी रुपयांची गुंतवणूक त्यासाठी होणार आहे. पुढच्या तीनचार वर्षात ही गुंतवणूक एक हजार कोटींच्या घरात जाईल. डेपोच्याच जोडीने ४०००-५००० चौरस फूट क्षेत्रफळाची स्वतंत्र ग्रंथदालने उभारण्याची आणि विद्यमान मोठ्या शॉपिंग मॉल्समध्ये १००० चौरस फुटांची दुकाने उघडण्याचीही कल्पना राबवण्यात येणार आहे. स्टेशनरी, भेटवस्तू आणि पुस्तके यांची मोठ्या प्रमाणावर उलाढाल करण्यासाठी डेपो हा ब्रँड वापरण्यात येणार आहे.

पुस्तक प्रकाशन-वितरण क्षेत्रात फ्युचर ग्रुपच्या माध्यमातून वेगवेगळ्या उपक्रमांची चाचपणी चालू आहे.

एकतर परदेशी प्रकाशकांकडून गाजलेल्या बेस्टसेलर पुस्तकांच्या भारतीय आवृत्त्यांच्या प्रकाशन-वितरणाचे हक्क मिळवणे. त्यात बालसाहित्य, आरोग्य-आहार विषयक पुस्तके यांचाही समावेश असेल. भारतीय भाषांमध्येही या पुस्तकांचे अनुवाद प्रसिद्ध केले जातील. त्याचप्रमाणे भारतीय भाषांतील उत्तमोत्तम पुस्तकांचेही हक्क ही कंपनी विकत घेईल आणि त्यांच्या वितरणासाठी व्यापक प्रयत्न करील. ही पुस्तके ‘डेपो’ या ब्रँडनेमखाली उपलब्ध होतील. पुस्तके ही आजही सर्वसामान्य व्यक्तीला आपल्या आटोक्याबाहेरची गोष्ट वाटते. वृत्तपत्र ही जशी सर्वसामान्य व्यक्तीला आज सहजपणे घेता येतात, घ्यावीशी वाटतात त्याप्रमाणे पुस्तकेही त्याला सहजपणे घ्यावीशी वाटावीत असे वातावरण तयार करण्यावर ‘डेपो’चा भर राहिल. डेपो ब्रँड हा नव्या भारताच्या ‘समकालीन, तरुण, आत्मविश्वासपूर्ण’ मानसिकतेचा निदर्शक असेल.

दोन भारतीय भाषांमधील नव्या दमाच्या लेखकांचा शोध घेऊन त्यांजकडून

स्वतंत्र पुस्तके लिहून घेण्यावर ‘डेपो’चा कटाक्ष राहिल. आरंभी पाकशास्त्रावरची शंभरएक पुस्तके काढता यावी या दिशेने प्रयत्न चालू आहे. बालसाहित्य, अध्यात्मिक चिंतन, धार्मिक पुस्तके, आहारविषयक पुस्तके, व्यक्तिमत्त्व विकास इ. पुस्तकांत ‘डेपो’ला रस आहे. अमेरिका, ग्रेट ब्रिटन, कॅनडा यातील अनेक प्रकाशकांशी संपर्क साधून पाश्चात्य पुस्तकांचे हक्क मिळवण्यात येत आहेत.

फ्युचर ग्रुपचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी किशोर बियाणी हे असून प्रीती व्यास या ‘डेपो’च्या वाणिज्य विभागाच्या संचालक आहेत.

बालसाहित्याच्या तीस पुस्तकांचे वितरण ‘डेपो’तर्फे सध्या सुरू आहे. पंधरा हजारावर पुस्तके विक्रीसाठी ठेवण्यात आली आहेत.

अमेरिकेत बार्न्स अँड नोबल आणि बॉर्डर्स या पुस्तकविक्री क्षेत्रातील प्रमुख संस्था असून त्यांच्या शाखा गावोगाव आढळतात. भारतातही आता ‘डेपो’च्या रूपाने तसेच काही घडू पाहत आहे. ‘क्रॉसवर्ड’ने त्याबाबत नवी धोरणे राबवली आहेत; रिलायन्सच्या मॉल्समधूनही पुस्तकविक्रीसाठी खास दालने असणार आहेत. ‘डेपो’च्या माध्यमातून शेकडो स्टोअर्समधून पुस्तकांचे वितरण होऊ लागेल तेव्हा इंग्लिश-हिंदी भाषांतील पुस्तकांप्रमाणे प्रादेशिक भाषांतील पुस्तकांच्या प्रसाराला चालना मिळू शकेल. बहुसंख्य वाचकांना आकृष्ट करू शकतील असे विषय आणि लेखनकौशल्य ज्यांच्याजवळ आहेत अशा लेखकांनाही त्यामुळे भरघोस कमाईची संधी मिळू शकेल.

—शंकर सारडा

असे घडले सहस्रक

निरंजन घाटे
डॉ. प्रमोद जोगळेकर

३०० रु.

पोस्टेज ३० रु.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

सार्धसुधं...

मयावे परी.....

प्रमोदिनी वडके-कवळे

परीक्षा (मुलाची) जवळ आल्यामुळे त्याचा अभ्यास घेण्याचं - दोघांच्याही दृष्टीने अवघड असणारं- काम मला करणं भाग होतं. त्याच्याच पाठ्यपुस्तकातला एक धडा मी त्याला समजावून देत होते.

एका लोभी माणसाला 'आज सूर्यास्तापर्यंत तू जेवढं वर्तुळ पूर्ण करशील, तेवढी जमीन तुझ्या मालकीची होईल.' असा वर मिळतो. जास्तीतजास्त जमीन मिळवण्याच्या प्रयत्नात तो माणूस दिवसभर धाप लागेपर्यंत धावतो आणि शेवटी सूर्यास्ताच्या वेळी थकव्याने निष्णाण होऊन पडतो. अशी ती गोष्ट होती. कशाचाही लोभ धरणं वाईट असं तिचं (पुस्तकातलं) तात्पर्य होतं.

“मग त्याला मिळालेली ती जमीन कोणी घेतली असेल?” आमच्या 'हुशार' चिरंजीवांनी नेहमीप्रमाणे अभ्यासाबाहेरचा प्रश्न विचारला.

“त्यात काय? त्याच्या मुलांनी वाटून घेतली असेल ती जमीन.” अमितच्या त्याच्यापेक्षाही हुशार बहिणीने ताबडतोब त्याचं शंका निरसन केलं. अस्तित्वातच नसलेल्या संपत्तीची विनासायास वाटणी झाली. ना भांडणं ना कोर्टकचेरी.

मला हसू आलं. एक साधा छोटा संवाद. पण त्यात अखिल मानवजातीच्या मनोवृत्तीचं संपूर्ण प्रतिबिंब उमटलेलं होतं. आयुष्यात स्वतःच्या खेळण्यांखेरीज कशाचंही मूल्य न जाणणाऱ्या माझ्या वय वर्षे पाच आणि सातच्या मुलांनाही वाटत होतं की प्रत्येकाच्या संपत्तीला कुणी ना कुणी वारस असायलाच हवा. आयुष्य कितीही साधंसामान्य असू देत, आर्थिक परिस्थिती कितीही फाटकी असू देत, ज्याला जिवापाड जपावं असं काहीतरी प्रत्येकाच्याच आयुष्यात असतं. कुणी पैशाचा हव्यास धरून जन्मभर कष्ट करतं. काटकसर करून बँकेचा लॉकर किंवा घरातलं कपाट भरून ठेवतं, तर कुणी 'शब्दाचेचि धन शब्दाचीच रत्ने' म्हणत आयुष्यभर कागदी पानांवरची शब्दफुलं सांभाळतं. कुणी एखाद्या प्रदेशाचा मालकीहक्क सांभाळण्यासाठी प्राण पणाला लावतं, तर कुणी आपली तत्वं उराशी जपून मरणाला सामोरं जातं. कुणी दगडधोंडे जमवून त्याचाच खजिना करतं तर कुणी पोथ्यापुराणांचा निगुतीने सांभाळ करून ते धन पुढल्या पिढीच्या हाती सोपवतं....

आपण कधी ना कधी तरी जाणार हे नाइलाजाने का होईना पण प्रत्येकजणच

मान्य करतो. मात्र आपली आवडती गोष्ट आपल्यानंतरही टिकावी, अगदी पुढच्या पिढ्यांन् पिढ्या तशीच शाबूत रहावी असंच आपल्याला वाटत असतं.

दौलतीची प्रत्येकाची व्याख्या वेगळी, मोजमाप वेगळं, पण त्याबद्दलची भावना मात्र अशीच असते.

'मरावे परी कीर्तीरूपे उरावे' असं संतसज्जनांनी सांगून ठेवलं आहे. कारण माणुसकीने वागून मिळवलेली कीर्ती हीच त्यांच्या लेखी खरी संपत्ती!

म्हणजे ऐहिक सुखोपभोग तुच्छ मानणारे आणि पैशाला कस्पटासमान मानणारे साधुसंतही संपत्ति म्हणजे काहीतरी मौल्यवान वस्तु हे नकळतपणे मान्य करतातच.

धन, दौलत, संपत्ति असे शब्द वापरले की, त्या त्या वस्तूचं मूल्य (माणसाच्या लेखी) वाढतं आणि मग त्याला ती वस्तू आपल्यानंतर आपल्या प्रिय- अगदी जवळच्या माणसाला द्यावीशी वाटते. आपण आयुष्यभर जपलेल्या दौलतीसाठी उत्तराधिकारी नेमावासा वाटतो. कारण आपल्या संपत्तीचं मूल्य केवळ तोच जाणेल अशी आपली समजूत असते.

माझं लग्न झालं तेव्हा आम्ही नाशिकच्या पेठे वाड्यात दुसऱ्या मजल्यावर राहात होतो. वाड्याच्या मध्यभागी धुण्याभांड्यासाठी मोठा चौक होता. बऱ्याच बिऱ्हाडांकडे तानीबाईच धुण्याभांड्याचं काम करायची. अतिशय स्वच्छ आणि प्रामाणिक! पण तरीही तिने घासून घरात आणून ठेवलेली ओली भांडी माझ्या सासूबाईं लगेच पुसून घ्यायच्या. मी कुरकुरायची. लगेच कशाला तो भांडी पुसायचा व्याप करायचा? वाळतील की आपोआप.

एके दिवशी त्यांनीच तसं करण्यातली मेख मला समजावून सांगितली. “अगं तानीबाई एकाच वेळी चारपाच बिऱ्हाडांची भांडी आणून टाकते चौकात. एखादं वाटीभांडं बदललं किंवा हरवलं म्हणजे?”

बदललं तर बदललं. त्यात काय? सगळ्यांकडची वाट्याभांडी सारखीच तर असतात. “तरुण वयात गृहसंपत्तिबद्दल येणारी एक साहजिक बेफिकीर वृत्ती माझ्यातही होती. त्यातून नुकतंच लग्न झालेलं. आहेरात भांड्यांचा केवढातरी ढीग मिळाला होता. ते पोतं अजूनही माळ्यावर तसंच तोंडबांधल्या अवस्थेत असताना, एखाद दुसऱ्या वाटीची चिंता करण्याचा कद्रुपणा कशाला करायचा?”

पण माझ्या स्वरातल्या त्या बेपर्वाईचा सासूबाईंना कोण राग आला. सगळ्यांकडची वाट्याभांडी आकाराने जरी सारखी असली तरी, आपली भांडी वजनदार आहेत. माझ्या सासऱ्यांनी ती मुद्दाम घडवून घेतलेली आहेत आणि तुला वाटतायत तशी ही नुसती तांब्यापितळेची भांडी नाहीत. ती आपल्या स्वयंपाकघराची संपत्ती आहे. घरातली सून म्हणून तुला ती नीट सांभाळायलाच हवी. त्यांनी खास सासूस्टाईल तोऱ्यात मला सुनवलं.

तेवढ्यात माझे सासरे तिथे आले. शांते,सूनबाईना भांड्यांची संपत्ती देतेस तसंच त्याच्या आतलं धनसुद्धा जपायला सांग हो.

माझ्यावरचा राग विसरून सासूबाई चक्र लाजल्या.

सासरे मिशकीलपणे मला म्हणाले, “भांडी म्हणजे शांतेचं धन असेल पण शांतीच्या हाताची चव म्हणजे माझी संपत्ती आहे. माझे सगळे मित्र हिच्या हातच्या स्वयंपाकाची स्तुती करत असतात. माझी बायको म्हणजे माझं ‘अॅसेट’ आहे.”

सासरे म्हणाले तशी सासूबाईनी मला त्यांच्या संसारातली संपत्ती दिली, पण त्यांच्या हातातली संपत्ती ‘ती’ मात्र त्या देऊ शकल्या नाहीत. स्वयंपाकघराचा पूर्ण ताबा घेऊन कित्येक वर्षे झाली. अगदी मला सून यायची वेळ झाली, तरी काही पदार्थ त्यांच्यासारखे करायला अजूनही जमत नाहीत मला. हा स्वाद वारसा देण्याची त्यांची इच्छा असली तरी मलाच तो घेता आला नसेल का?

एकुलती एक सून म्हणून वारसाहक्काने सासुबाईच्या कितीतरी वस्तू मला मिळाल्या. त्यातल्या काही वस्तूंची मी आणि माझ्या मुलांनी त्यांच्या देखतच वाटही लावली. पण त्याबद्दल त्यांनी ‘अजून समज जरा कमी आहे.’ अशा उदार दृष्टीकोनातून मला आणि ‘दुधावरची साय’ या जगप्रसिद्ध सिद्धांतानुसार मुलांना माफ करून टाकलं. मात्र सासूबाईचा जीव गुंतला होता स्वयंपाकघरातल्या त्यांच्या भांड्यात. अगदी शेवटच्या आजारपणातही त्यांनी मला बजावलं होतं, “ते मोठं पितळेचं पातेलं आहे ना? त्याला चांगली कल्हई लावून घे. कोजागिरीचं दूध तापवायला बरं पडेल.” माझ्या हाती सोपवलेली त्यांची दौलत त्या त्यांच्या परीने अशी जपायचा प्रयत्न करत होत्या.

त्यावेळी मला त्यांच्या बोलण्याचं हसू आलं होतं. शेवटच्या घटकेलाही यांना संसाराचा लोभ सुटत नाही असंही वाटून गेलं होतं. पण आज पुन्हा ती घटना आठवून, तिच्याकडे थोडं वेगळ्या नजरेने पाहताना मनात आलं, आपण सगळे असंच वागतो की!

“अमितला पडलेल्या प्रश्नाचं उत्तर त्याच्या चिमुड्या बहिणीला चटकन सापडलं. पण ते उत्तर माझ्या मनात मात्र एक नवाच, अमितच्या गृहपाठापेक्षाही अवघड प्रश्न जागवून गेलं.

माणसाला शेवटी नेमकं काय हवं असतं? आयुष्यभरासाठीची दौलत? की आपल्यानंतरचं तिचं सुखरूप उरणं?

प्रमोदिनी षड्ये-कवळे

प्राजक्त, अपूर्वा हौ. सोसायटी, सर्व्हे नं. ६०,
सुखसागरनगर क्र. २, गल्ली क्र. १०,
कोंढवा बुद्रुक, पुणे ४११०४८

* निळू फुले यांना विष्णुदास भावे गौरवपदक

ज्येष्ठ अभिनेते निळू फुले यांना यंदाचे विष्णुदास भावे गौरवपदक जाहीर झाले आहे. रंगभूमीदिनी म्हणजे ५ नोव्हेंबर रोजी अखिल भारतीय नाट्य संमेलनाचे अध्यक्ष दत्ता भगत यांच्या हस्ते सोन्याचे पदक व रोख पाच हजार रुपये देऊन श्री. फुले यांचा गौरव करण्यात आला.

श्री. निळू फुले ‘एक गाव बारा भानगडी’ या चित्रपटाद्वारे १९६३ मध्ये चित्रपटसृष्टीत आले. त्यानंतर त्यांनी सुमारे १६० चित्रपटांत वैविध्यपूर्ण भूमिका साकारल्या. उत्कृष्ट अभिनयाबद्दल सलग तीन वर्षे राज्य शासनाचे पुरस्कार त्यांना मिळाले. १९८४ मध्ये ‘फिल्मफेअर’ पुरस्कार मिळाला. रंगभूमीवरील वैशिष्ट्यपूर्ण कामगिरीची नोंद घेऊन त्यांना १९८५ मध्ये ‘नाट्यदर्पण’ पुरस्काराने गौरविण्यात आले.

* शबाना आझमी यांना गांधी आंतरराष्ट्रीय शांतता पुरस्कार

सुप्रसिद्ध चित्रपट अभिनेत्री व सामाजिक कार्यकर्त्या शबाना आझमी यांची ब्रिटनच्या गांधी आंतरराष्ट्रीय शांतता पुरस्कारासाठी निवड झाली आहे. हा पुरस्कार पटकाविणाऱ्या त्या पहिल्या भारतीय ठरल्या आहेत. यापूर्वी दलाई लामा, डेसमंड टुटू यांना या पुरस्काराने गौरविण्यात आले आहे. ब्रिटनच्या गांधी फाउंडेशनतर्फे हा पुरस्कार दिला जातो. स्मृतिचिन्ह व मानपत्र असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

२६ ऑक्टोबरला हाऊस ऑफ लॉर्डसमधील एका शानदार समारोहात हा पुरस्कार शबाना यांना प्रदान करण्यात आला.

* बाबा कदम यांना शिवाजी सावंत पुरस्कार

‘मृत्युंजय प्रतिष्ठान’चा ‘मृत्युंजय’कार शिवाजी सावंत साहित्य पुरस्कार ज्येष्ठ कादंबरीकार बाबा कदम यांना १८ सप्टेंबर रोजी सावंत यांच्या चौथ्या स्मृतिदिनी प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष बाबासाहेब पुरंदरे यांच्या हस्ते देण्यात आला. ११ हजार रुपये रोख आणि सन्मानचिन्ह असे त्याचे स्वरूप आहे. डॉ. शां. ब. मुजुमदार कार्यक्रमाला उपस्थित होते. ज्येष्ठ समीक्षक प्रा. रा. ग. जाधव यांनी या वेळी ‘साहित्य आणि समीक्षा’ या विषयावर आपले विचार मांडले.

* तु. शं. कुलकर्णी यांना नरहर कुरुंदकर पुरस्कार

नांदेड जिल्हा साहित्य व सामाजिक क्षेत्रातील पुरस्कार घोषित करण्यात आले आहेत. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले पुरस्कार, ज्येष्ठ सामाजिक कार्यकर्त्या

डॉ. श्रीमती ताराबाई परांजपे यांना तर नरहर कुरुंदकर साहित्य पुरस्कार महाराष्ट्रातील ज्येष्ठ कथाकार, समीक्षक प्रा. तु. शं. कुलकर्णी यांना जाहीर झाला आहे.

जिल्हा परिषदेचे अध्यक्ष रावसाहेब मोरे व उपाध्यक्ष बाबाराव एंबडवार यांच्यासह समिती सदस्यांच्या उपस्थितीत वरील पुरस्काराची घोषणा करण्यात आली. कुरुंदकर साहित्य पुरस्कार १० हजार रुपयांचा आहे, तर सावित्रीबाई फुले पुरस्कार ५ हजार रुपयांचा आहे.

साहित्य, शिक्षण, समाजसेवा या क्षेत्रांत उल्लेखनीय कार्य करणाऱ्या व्यक्तींचा गौरव करण्याची प्रथा नांदेड जिल्हा परिषदेने सुरू केली आहे. सुप्रसिद्ध लेखक बाबा भांड, कवी कै. भारतभूषण गायकवाड, विचारवंत लेखक शेषराव मोरे, शिक्षणतज्ज्ञ माजी कुलगुरू डॉ. जनार्दन वाघमारे, ज्येष्ठ पत्रकार सुधाकरराव डोईफोडे, ज्येष्ठ लेखक भु. द. वाडीकर, ज्येष्ठ समाजसेविका सिंधूताई सपकाळ, प्रा. निवृत्ती चांडोळकर आदी नामवंतांना हे पुरस्कार देऊन गौरवान्वित केले आहे.

* डॉ. द. दि. पुंडे यांना प्रियोळकर पुरस्कार

मराठी साहित्यातील उल्लेखनीय संशोधन कामगिरीबद्दल मुंबई विद्यापीठातर्फे प्रसिद्ध भाषाविज्ञानतज्ज्ञ डॉ. द. दि. पुंडे यांना अ. का. प्रियोळकर पुरस्कार जाहीर झाला आहे. हा पुरस्कार यापूर्वी डॉ. रा. चिं. ढेरे, तसेच डॉ. गंगाधर मोरजे यांना मिळाला आहे. मुंबई विद्यापीठात संशोधनकार्य करणाऱ्या संशोधक प्रियोळकर यांच्या नावाने हा पुरस्कार दरवर्षी दिला जातो.

पुण्यातील मॉडर्न कॉलेज तसेच पुणे विद्यापीठातील मराठी विभागात अध्यापन केलेल्या पुंडे यांनी 'मराठी वाङ्मयाचा इतिहास', 'कुसुमाग्रज- वि. वा. शिरवाडकर एक शोध', 'कुसुमाग्रजांच्या प्रतिभेचा उगम आणि विकास', 'मराठी वाङ्मयाची सद्यःस्थिती' असे अनेक ग्रंथ लिहिले आहेत.

* डॉ. गवांदे यांना मॅकआर्थर जीनियस ग्रॅण्ट

डॉक्टराी व्यवसायावर लिखाणातून 'क्ष किरण' टाकणारे तरुण विचारवंत डॉ. अतुल गवांदे यांना 'मॅकआर्थर जीनियस ग्रॅण्ट' मिळाली आहे!

'न्यूयॉर्कर'मधील लिखाणामुळे सुपरिचित असलेले आणि 'कॉम्प्लिकेशन' या पुस्तकासाठी अमेरिकेच्या राष्ट्रीय ग्रंथपुरस्कारासाठी नामांकन मिळालेले गवांदे यांना त्यांच्या अमेरिकेने अनेक मानसन्मान दिले. 'मॅकआर्थर जीनियस ग्रॅण्ट' हा त्यातला सर्वात ताजा. दरवर्षीप्रमाणे यंदाही पंचवीस जणांची निवड या ५० हजार डॉलरच्या ग्रॅण्टसाठी झाली. गवांदे हे या पंचवीस मधले एकमेव लेखक आहेत. एका डॉक्टरने, आपल्या व्यवसायबंधूंना आत्मपरीक्षण करायला लावून हा पुरस्कार मिळवावा, याचे अप्रूप आहे.

स्वतः चांगले सर्जन म्हणून नाव मिळवत असतानाच, सर्जरीतील एखाद्याच चुकीमुळे पेशंटला अनेकदा आयुष्यभराची शिक्षा कशी मिळते, याकडे त्यांचे लक्ष गेले. तोवर 'पब्लिक हेल्थ'ची पदव्युत्तर पदवीही त्यांच्याकडे जमा झाली

होती. मग त्यांनी एकेका रुग्णाच्या केस स्टडीतून, सर्जरीतल्या त्रुटी खरोखरच टाळता येतात का, याचा विचार करून लिखाण केले. अनेक प्रख्यात संस्थांकडून गवांदे यांना भाषणाची निमंत्रणेही येऊ लागली.

गवांदे यांची 'जन्मभूमी' अमेरिका असा उल्लेख करताना, त्यांच्या मराठी आडनावाचा अभिमान आणखी वाढतो... १९६५ मध्ये अमेरिकेतच ब्रुकलिन येथे त्यांचा जन्म झाला. अमेरिकेतच ते वाढले आणि शिकले. पण '२० महत्वाचे दक्षिण आशियाई' अशा यादीत 'न्यूजवीक'ने गवांदे यांचाही समावेश केला होता.

* 'मेहता पब्लिशिंग'ला उत्कृष्ट ग्रंथनिर्मिती पुरस्कार

दिल्लीच्या 'फेडरेशन ऑफ इंडियन पब्लिशर्स'तर्फे मराठी भाषेतील प्रकाशन संस्थांना 'उत्कृष्ट ग्रंथनिर्मिती पुरस्कार' २१ सप्टेंबर रोजी देण्यात आले. मेहता पब्लिशिंग हाऊस, राजहंस प्रकाशन, कॉटिनेटल प्रकाशन, सकाळ पेपर्स लिमिटेड आदी प्रकाशन संस्थांच्या प्रकाशनांचा त्यात समावेश होता.

पेपर बॅक पुस्तके : मेहता पब्लिशिंग हाऊस (भारतीय शिल्पवैभव, मध्यरात्रीचे पडघम)

विज्ञानविषयक पुस्तके : मेहता पब्लिशिंग हाऊस (तारकांच्या विश्वात), राजहंस प्रकाशन (नभ आक्रमिले), भाषांतरित पुस्तके : विश्वप्रकाश प्रकाशन (वास्तुप्रकाश), कॉटिनेटल प्रकाशन (सुंदर ते मन), संकीर्ण (जनरल बुक्स) : अमेय प्रकाशन (घनश्यामदास बिरला (हिंदी), कॉटिनेटल प्रकाशन (मौनांची भाषांतरे)

मुलांची पुस्तके : ज्योत्स्ना प्रकाशन (चंदूकाका), सकाळ पेपर्स लि. (श्रीराम विश्वपंचायतनम्).

* जमनालाल बजाज पुरस्कार

जमनालाल बजाज फाउंडेशनच्या वतीने पुरस्कार विजेत्यांमध्ये 'सर्च' या संस्थेच्या संचालिका डॉ. राणी बंग यांना महिला आणि बाल कल्याणासाठी उल्लेखनीय काम केल्याबद्दल पुरस्काराने सन्मानित करण्यात येणार आहे.

पाच लाख रुपये रोख, मानपत्र आणि स्मृतिचिन्ह असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

इन्फोसिसचे अध्यक्ष एन. आर. नारायणमूर्ती यांच्या हस्ते डॉ. बंग आणि इतर विजेत्यांना ६ नोव्हेंबरला मुंबईत प्रदान करण्यात येणार आहे.

नॅशनल युथ प्रोजेक्टचे संचालक डॉ. एस. एन. सुब्बा राव, हेस्कोचे डॉ. अनिल जोशी आणि इजिप्तमधील डॉ. इस्माइल सर्गेलडीन यांनाही हे पुरस्कार देण्यात येतील.

विविध क्षेत्रात उल्लेखनीय योगदान आणि कामासाठी १९७८ पासून या पुरस्कारांची सुरुवात झाली. महिला व बाल कल्याणासाठी १९८० पासून जानकीदेवी बजाज यांच्या स्मरणार्थ पुरस्कार देण्यात येत आहे. जमनालाल बजाज यांच्या जन्मशताब्दी निमित्त १९८८ पासून आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार देण्यात येतो. डॉ.

अभय बंग यांच्या सहकार्याने डॉ. राणी बंग यांनी सर्च या संस्थेच्या माध्यमातून अडीच दशकांपासून गडचिरोलीपासून १७ किलोमीटर अंतरावर १३ एकर जागेमध्ये शोधग्रामची १९९३ साली स्थापना केली. डॉ. बंग दाम्पत्याला राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवर २२ पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले आहे. अमेरिकेतील मॅकअर्थर फाउंडेशननेही पुरस्कारासाठी डॉ. बंग दाम्पत्याची निवड केली आहे. हा पुरस्कार ५ ऑक्टोबर रोजी प्रदान करण्यात आला. डॉ. अनिल जोशी यांनी ग्रामीण विकासात विज्ञान व तंत्रज्ञानाचा वापर करण्याबाबत प्रसार केला. महात्मा गांधींच्या विचारांचा विदेशात प्रसार करण्यासाठी डॉ. इस्माइल यांची आंतरराष्ट्रीय पुरस्कारासाठी निवड करण्यात आली आहे.

* आशिष लेले, गुफरान बेग यांना भटनागर पुरस्कार

पुण्याच्या राष्ट्रीय रासायनिक प्रयोगशाळेतील संशोधक डॉ. आशिष लेले आणि 'इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ ट्रॉपिकल मिटरीऑलॉजी'तील संशोधक डॉ. गुफरान बेग यांना प्रतिष्ठेचा 'शांतिस्वरूप भटनागर' पुरस्कार जाहीर झाला.

दोन लाख रुपये रोख, मानपत्र असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. वैज्ञानिक आणि औद्योगिक संशोधन परिषदेतर्फे (सीएसआयआर) पंतप्रधान डॉ. मनमोहनसिंग यांच्या हस्ते हे पुरस्कार दिले गेले.

“अमेरिकेत पैसा मुबलक मिळतो म्हणून भारतातून शिक्षणासाठी अमेरिकेत गेलेले बरेच जण तेथे स्थायिक होतात. तेथील जीवनशैलीची त्यांना भुरळ पडते. भारतातही उच्च दर्जाचे संशोधन होते, असे माझे मत आहे. त्यामुळे आपण भारतात परतायचे, हा माझा विचार अधिकच दृढ झाला. संशोधनावरची माझी निष्ठाही कायम आहे आणि याच निष्ठेने माझी पुढील वाटचाल होईल...” असे आशिष लेले यांनी म्हटले.

“पूर्वी सहज लागणारी 'सिलोन', 'बीबीसी' आदी रेडिओ स्टेशने आता चटकन लागत नाहीत किंवा अगदी क्षीण लागतात. याचे कारण पृथ्वीवर वाढलेले प्रदूषण. डॉ. बेग यांच्या याबाबतच्या संशोधनाला 'वर्ल्ड मिटरीऑलॉजी ऑर्गनायझेशन'चा 'नॉर्बर्ट गार्बियर मुम्म' हा मानाचा आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार मिळाला आहे.” असे गुफरान बेग यांनी म्हटले आहे.

* डॉ. गंगाधर पानतावणे यांना राष्ट्रीय बंधुता पुरस्कार

राष्ट्रीय बंधुता साहित्य परिषद आणि बंधुता प्रतिष्ठानतर्फे देण्यात येणारा 'राष्ट्रीय बंधुता पुरस्कार' या वर्षी ज्येष्ठ साहित्यिक डॉ. गंगाधर पानतावणे यांना जाहीर झाला आहे. सत्यशोधकी फेटा, प्रबोधनाची लेखणी व पाच हजार रुपये रोख असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. फेब्रुवारीत पुण्यात होणाऱ्या आठव्या राष्ट्रीय बंधुता साहित्य संमेलनात पुरस्कार वितरण होणार आहे.

□

जगप्रसिद्ध पेंग्विन प्रकाशनातर्फे 'इन द लाइन ऑफ फायर' या पाकिस्तानचे राष्ट्राध्यक्ष जनरल परवेझ मुशर्रफ यांच्या आत्मचरित्राचा मराठीत अनुवाद करावा अशी ऑफर 'मेहता पब्लिशिंग हाऊस'ला आली होती. मात्र सदर पुस्तकात भारतद्वेषाचा मजकूर आल्याने 'मेहता पब्लिशिंग'तर्फे या अनुवादास नकार कळवण्यात आला. या निर्णयाबद्दल अभिनंदनपर अनेक पत्रे वाचकांकडून आली. त्यापैकी काही प्रसिद्ध करित आहोत.

माननीय प्रकाशक

मेहता पब्लिशिंग हाऊस,

आजच वर्तमानपत्रात, आपण पाकिस्तानचे सर्वाधिकारी जनरल मुशर्रफ यांच्या आत्मचरित्राचा अनुवाद मराठीतून करण्याचे नाकारले अशी ठळक चौकटीत छापलेली बातमी वाचनात आली. ती वाचून फार आनंद वाटला व त्याचबरोबर आपले हार्दिक अभिनंदन करण्यासाठी हे पत्र देत आहे.

भारताची व भारतातील राष्ट्रपुरुषांची निर्भर्त्सना करणाऱ्या परवेझ यांच्या आत्मचरित्राचा मराठी अनुवाद करण्यास आपण चक्क नकार दिला आहे ही गोष्ट राष्ट्रप्रेम, मराठी भाषेवर प्रेम यांचे एक आदर्श उदाहरण आहे.

ज्या राष्ट्राचा इतिहासच भारतासारख्या शांतताप्रेमी देशात अशांतता, दहशत निर्माण करण्यासाठी सतत प्रयत्न चालू ठेवण्याच्या कृत्यांनी बरबटला आहे, त्या राष्ट्रप्रमुखाच्या खोटारड्या आत्मचरित्राचे वाचन कोणत्याही देशभक्ताला आवडणार नाही.

पुन्हा आपले अभिनंदन!

ज. स. भाटवडेकर, पुणे

मा. प्रकाशक
मेहता पब्लिशिंग हाऊस,
जनरल परवेझ मुशर्रफ यांच्या 'इन द लाइन ऑफ फायर' या
आत्मचरित्राचा मराठीत अनुवाद प्रसिद्ध 'न' करण्याचा आपण घेतलेला
निर्णय हा 'परिपक्व' प्रकाशकाचे दर्शन घडवितो. 'भारतीय' म्हणून
मला तुमचा अभिमान वाटतो.

उपेंद्र कुलकर्णी, श्रीविद्या प्रकाशन.

श्री. सुनीलभाई,
आजच दै. तरुण भारत मध्ये 'मुशर्रफ' यांच्या पुस्तकाच्या
अनुवादाच्या प्रकाशनास आपण नकार दिला आणि विक्रीसही ठेवणार
नाही, हे वृत्त वाचले. ही गोष्ट अभिनंदनीय आहे. असा प्रत्येकाने
विवेक केल्यास मेरा भारत महान फक्त न होता तो जगज्जेता
होईल. म्हणून मी भारतीय आहे याचा अभिमान सतत जागता
ठेवावा. या सर्वांची जाण आपण ठेवलीत, एक संदेश दिलात,
आपले अभिनंदन!

सतिशभाई शहा, मिरज.

परवेझ मुशर्रफ यांच्या आत्मचरित्राचा मराठी अनुवाद प्रसिद्ध
करण्यासाठी आपल्याला मिळालेला देभार आपण नाकारला, हे वृत्त
वाचले. या अनुकरणीय सत्कृत्याबद्दल आपले हार्दिक अभिनंदन .
माणसांना ठार मारणाऱ्या - क्रूर-अमानुष दहशतवाद्यांचे वकीलपत्र
पैशासाठी घेऊन त्यांना निरपराधी ठरविण्यात सारी हुशारी पणाला
लावणाऱ्या मनुष्यद्रोही वकिलांची अनेक दुःखद उदाहरणे समोर
अस्तित्वात असताना, आपण जे चांगल्या माणसाचे - आदर्श
नागरिकाचे - उत्तम व्यावसायिकाचे सत्कृत्य केले त्यामुळे आपली
व आपल्या प्रकाशनसंस्थेची प्रतिष्ठा नक्कीच खूप उंचावली आहे.
'अजून काही आहे बाकी' असं समाधानानं म्हणावंसं वाटतं. पुन्हा
अभिनंदन!

सौ. उज्वला वळसंगकर, मुंबई.

बालवगरी

आईची शाल

माया वळामे

सोनपूर गाव तसं मोठं. तालुक्याचं. थोडं शहरी, थोडं ग्रामीण. काहीसं सुधारलेलं.

या सोनपूरमध्ये हरी नावाचा एक विणकर राहत होता. साधा, प्रेमळ, कष्टाळू. तऱ्हेतऱ्हेच्या वस्तू विणून जवळच्या गावांमध्ये पाठवत होता. खूप श्रीमंत नव्हता; पण खाऊन-पिऊन सुखी होता.

हरीचं कुटुंबही छोटं होतं. एक म्हातारी आई, बायको वेणू आणि एकच मुलगा गोपाळ.

गोपाळ गावातल्या शाळेत सातवीत शिकत होता. हुशार, चुणचुणीत. जमेल तेव्हा हरीला विणकामात मदतही करायचा. त्याला विणकाम फार आवडायचं. हरी दिवसभर विणकामात दंग असायचा.

असा हा कष्टाळू हरी सुखी होता असं वाटतं? अजिबात नाही. घरच्या कटकटींनी वैतागला होता. वेणू थोडीशी शिकलेली. तिला वाटायचं, हरीची आई म्हणजे उगाच एक जास्तीचं माणूस घरात. वेणू कधीच आपल्या सासूशी नीट वागत नसे. वाटेल तशी बोलायची. हरीची आई तिला डोळ्यांसमोरच नको होती.

हरी रोज वेणूला समजावयाचा, “अगं, आपल्याशिवाय कोण आहे तिला? आपणच तिची काळजी घ्यायची.”

“तुम्हाला काय? मला काम करावं लागतं.” वेणू धुसफुसायची.

“वेणू, अग मला काही काम करू दे. मी काय इतकी म्हातारी नाही झालेली.” हरीची आई मनापासून म्हणायची.

“नको ग बाई. लोक म्हणतील सासूला कामाला लावते. माझं मी करीन.” अशी ही वेणू. सासूनं काम केलं तरी चिडचिड नाही केलं तरी चिडचिड.

“आपली नदीपलीकडे जमीन आहे ना, तिथं दोन खोल्या बांधा. आईना ठेवा तिथं. अजून त्या काम करतात. मला नको एकटीला भार.” वेणूनं नवीनच भुणभुण सुरू केली.

हरीला ही कल्पनाच असह्य झाली. त्यानं दुर्लक्ष केलं. वेणूची कटकट थांबेना. शेवटी आईच हरीला म्हणाली, “बाबा रे, होऊ दे तिच्या मनासारखं. राहीन मी एकटी. तू तरी सुखात रहा.”

शेवटी वैतागून, हताश होऊन हरीनं घर बांधायला घेतलं.

हरीला वेणू एकदा म्हणाली,
“आता सासूबाई जातील तिकडे.
तुम्ही इतके चांगले विणकर.
छानशी एक शाल विणून इथून

जाताना तुमच्या आईला खास भेट म्हणून द्या. त्यांना
फार बरं वाटेल.”

वेणूचं हे वरवरचं गोड बोलणं भोळ्या हरीला काय
कळणार?

त्यानं खास आईला द्यायची म्हणून मन लावून एक
सुंदर शाल विणली. नवीन घरी जायला निघताना
नमस्कार करून आईला दिली. आईला खूपच आनंद
झाला. अतिशय जड मनानं हरी आईला त्या घरात
सोडून आला.

हरी आणि गोपाळ दोघं मात्र रोज जाऊन आईला

भेटून यायचे. गोपाळला आजीची खूपच सवय होती.
रोज आजी त्याच्यासाठी काहीतरी खाऊ करून ठेवायची.
वेणूला त्याचाही राग यायचा पण घरात सासू नाही
म्हणून ती खूष होती.

गोपाळला शाळेला सुट्टी होती. हरी गेला होता
बाजारात. गोपाळ
होता विणकामाच्या
खोलीत. जेवायच्या
वेळी वेणू गेली
खोलीत. पाहते तर
काय! गोपाळ एक
सुंदर कापड विणत

होता.

वेणूनं विचारलं, “गोपाळ, किती सुरेख विणतोयस? काय बनवतोस?”

विणकाम न थांबवताच गोपाळ म्हणाला, “तुझ्यासाठी शाल विणतोय आई.”

वेणू आश्चर्यानिं म्हणाली, “माझ्यासाठी शाल? अरे माझ्याकडे आहेत दोनतीन आणि आता तर थंडीपण नाही. मग...”

“अग आई,
आता नाही मी
देणार. फक्त विणून
ठेवतोय.”

वेणूला मजाच वाटली. “आत्ता नाही? मग कधी देणार?”

“म्हणजे मी मोठा होऊन लग्न करेन ना, तेव्हा तुझ्यासाठी घर बांधेन. तेव्हा तू नवीन घरात जाताना देणार. बाबांनी नाही का आजीला दिली तिकडे जाताना? तशी.” गोपाळ सहज म्हणाला.

वेणू एकदम चपापली. “बाप रे! हे काय भलतंच ऐकतेय मी?” असं मनात म्हणत खोलीतून चटकन बाहेर आली.

ओटीवरच्या झोपाळ्यावर सुन्न बसून राहिली. तिला एकदम रडूच आलं. आपल्या हातून केवढा गुन्हा झाला याची जाणीव तिला झाली.

संध्याकाळी हरी बाजारातून आला. घरात वेणू नाही. ‘गेली असेल कुठं’ असा विचार करून ‘आईकडे जाऊन यावं’ म्हणून बाहेर पडला.

“सासूबाई, मी चुकले. आधी आपल्या घरी चला. मुलगा, नातू वाट बघतायत. चला बघू.” आईचे हात

हातात घेऊन वेणू विनवत होती.

आईकडे आलेला हरी दारातून हे पाहिल्यावर हळूच पाय न वाजवता परत आपल्या घरी गेला.

“बाबा, या शालीचं मी आता काय करू?” रात्री गोपाळ हरीला विचारत होता.

“अरे बाबा, नातवानं विणलेली

शाल मला आजीलाच हवी." गोपाळला जवळ घेत हसत हसत आजी म्हणाली.

वेणु-हरी सुद्धा हसायला लागले.

□

ओळखा पाहू

लेखनासोबतच सामाजिक लढ्यात अग्रभागी असणाऱ्या या भारतीय लेखिकेला जागतिक साहित्यविश्वातील सन्मानाचा 'बुकर' पुरस्कार प्राप्त झाला आहे.

ही लेखिका कोण आणि बुकर पुरस्कारविजेती यांची कादंबरी कोणती हे आम्हाला पत्राद्वारे कळवा.

सप्टेंबर अंकातील 'ओळखा पाहू' चे उत्तर

श्री. सलमान रश्दी

अचूक उत्तर पाठवणारे वाचक

संयुक्ता भोळे - ठाणे, धनंजय शिंपी - नंदुरबार, राजू मेहता - मालेगाव, सुभाष पै - गोवा, डॉ. अशोक मुथा - पुणे, अभिषेक बामणे - पुणे, राजेश तायडे - अमरावती.

९६ / नोव्हेंबर २००६ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

कोडं क्र : ४

वरील चौकोनात खालील गोष्टी शोधून काढा बरं!

सु	नी	ल	गा	व	स	क	र
र	ना	गा	र	च	सा	ध	विं
त	द	म	गो	व	र्ध	न	द्र
आ	यु	धा	टी	च	अ	र्च	ना
इं	द्र	धा	नु	ष्या	ने	र	श
द्र	वि	ड	क	न	क	सा	टा
जि	ष	प	सा	य	दा	न	गो
त	म	ड	न	ती	र	ळा	र

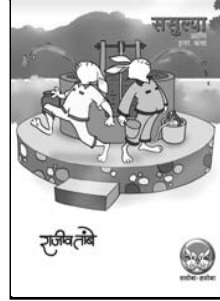
- प्रसिद्ध भारतीय फलंदाज
- सुप्रसिद्ध बंगाली कवी, साहित्यिक
- रावणाचा मुलगा
- कष्ट, प्रयत्न
- घोड्यावर नियंत्रण ठेवणारी दोरी
- अतिशय बोलणे
- एक गोंडस प्राणी
- चकमकीचा दगड
- भारतीय क्रिकेट कप्तान
- पावसानंतर आकाशात दिसणारा पट्टा
- आवाज किंवा एक नाव
- पुराने हाहाकार माजलेले गुजरातमधील शहर
- पंचामृतातील एक पदार्थ
- अंगठा व तर्जनीतील अंतर
- व्यवसायात होणारा तोटा, घाटा
- ज्ञानेश्वरांनी देवाकडे केलेली मागणी
- साधु, संन्यासी
- पुष्कळ वेळा
- पूजा किंवा मुलीचे नाव
- पूर्वीचे वाहन
- दुधावरची मलई
- चकणा
- दरवाजा
- आइस्क्रीमचा प्रकार
- हत्यार
- कृष्णाने उचललेला पर्वत
- संपती
- सोने
- संख्येचा प्रकार
- लहान
- थंड, शीतल

मेहता मराठी ग्रंथजगत : नोव्हेंबर २००६ / ९७

कोडं क्र : ३ चं उत्तर

१) मुलाचे नाव किंवा सूर्य	(अरुण)
२) एक फटाका	(अनार)
३) शेवट, अंत	(अखेर)
४) जे खरे नाही ते	(असत्य)
५) दानव, राक्षस	(असुर)
६) पूजा	(अर्चना)
७) पुष्कळ, खूप	(अमाप) (अनेक)
८) वारा, पवन	(अनिल)

राजीव तांबे यांची 'झक्कास' पुस्तके

किंमत प्रत्येकी ३० रु.
पोस्टेज एकत्रित २५ रु.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.